

Fredagen den 17 december

Kl. 10.00

Fredagen den

17 december 1971

*Införande av kilo-
meterskatt*

§ 1 Justerades protokollen för den 9 innevarande månad.

§ 2 Införande av kilometerskatt

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 67 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående införande av kilometerskatt jämte motioner.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Om riksdagen skall övergå till den form av vägtrafikbeskattning, som innebär att en skatt utgår i relation till körd vägsträcka – och det har riksdagen vid flera tillfällen antytt att den vill göra – och om det bedöms lämpligt att denna nya skattereform skall kunna tillämpas fr. o. m. år 1974, måste det principbeslut fattas nu som finansministern begär i propositionen 153.

I bilskatteutredningen, på vars begäran finansministern nu avkräver riksdagen ett ställningstagande till en viss beskattningsprincip, har folkpartiet företrätt av framlidne riksdagsmannen Gösta Sterne, som deltagit i utredningens beslut att förorda en övergång till denna nya skatteform som allmänt kallas kilometerskatt. Under den korta tid som jag – efter herr Sternes bortgång – har tillhört utredningen har jag inte funnit några skäl att inta en annan ståndpunkt än han gjorde, och därför har jag tillsammans med samtliga övriga parlamentariska ledamöter av utredningen satt mitt namn under de yttranden av den 22 juni och den 25 augusti som utredningen avgav till finansministern. Därmed har jag alltså bundit mig för principen liksom utredningens övriga ledamöter.

År 1974 träder en del andra författningar på bilismens område i kraft – jag tänker i första hand på det nya bilregistret – och det synes därför ändamålsenligt och lämpligt att bestämmelser om den nya kilometerskatten kan börja tillämpas vid samma tidpunkt. Av det skälet finner jag det rimligt att riksdagen tillmötesgår finansministerns begäran om ett omedelbart beslut i principfrågan. Jag tillstyrker alltså ett bifall till propositionen på de grunder som skatteutskottet har anfört.

Eftersom ingen av de oroad motionärerna har gett sig till känna, kan jag avstå från att ytterligare argumentera i den delen. Men, herr talman, jag vill gärna ta upp en annan fråga i anslutning till propositionen. Som framgår av redogörelsen på s. 9 har Kungl. Maj:t den 16 april i år godkänt ett dagen före ingånget avtal mellan kilometerskattenämnden och det statliga Svenska utvecklingsbolaget, vilket som bekant Statsföretag nu vill bli av med, eftersom det visat sig bli en dyrbar affär. I en annan proposition har redogörelse lämnats för den transaktionen och jag saknar anledning att i detta sammanhang beröra frågan om staten eller

Fredagen den
17 december 1971

*Införande av kilo-
meterskatt*

Statsföretag skall äga Utvecklingsbolaget. Det blir ju för övrigt skattebetalarna som under alla omständigheter får stå för det kalaset, eftersom ingen lönsamhet är i sikte.

Men, herr talman, det avtal som jag nyss nämnde hör onekligen till dagens debatt om kilometerbeskattning. Det är ett avtal som går ut på att ett statligt organ har garanterat ett annat statligt organ att det skall finnas s. k. kilometerräknare tillgängliga under viss tid och till visst pris. Därutöver innehåller det stadganden om hur det ena organet skall betala viss royalty till det andra, och redogörelse lämnas även för vissa lånetransaktioner. I avtalet fastläggs en viss tidsplan, och den ena parten medges rätten att ta del av den andras bokföring. Vidare innehåller avtalet bestämmelser om uppsägning, skadestånd, marknadsföring och vitesbeslopp. Om parterna skulle råka i tvist stadgas — inte helt oväntat — att svensk lag skall tillämpas. Slutligen vill jag nämna att en särskild bestämmelse finns som ålägger staten att svara för de kostnader som uppstår om projektet av något skäl, t. ex. om riksdagen avvisar kilometerskatten, måste avvecklas.

Utan tvivel ställs det höga krav på de kilometerräknare som detta avtal handlar om, vilket departementchefen klart understryker. Det är också fråga om en mycket komplicerad apparatur. Med hänsyn därtill och till att det enligt avtalstexten möjligen kan finnas anledning att räkna med komplikationer anser jag, att riksdagen borde ha fått en närmare redogörelse för avtalets innebörd av departementchefen eller genom utskottets försorg. I bakgrunden skymtar ett inte offentligt tillgängligt avtal mellan Utvecklingsbolaget och ett privat företag som har tillförsäkrats betydande krediter och garanterats visst ekonomiskt utbyte, vilket kanske i och för sig är naturligt. Jag vill, herr talman, understryka att jag inte har anledning att för närvarande anta att detta projekt kommer att visa sig ogenomförbart eller leda till kostnader väsentligt överstigande de beräknade. Men å andra sidan kan det inte uteslutas att nämnda avtal, som i viss mån kan sägas vara monopolistiskt, kan komma att leda till svårbemästrade problem och kostnader. Jag vill därför ställa frågan, om utskottets ärade herr ordförande är beredd att nu närmare orientera om ifrågavarande båda avtal.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag har inte deltagit i utskottets behandling av detta ärende på grund av sjukdom, men enligt vad jag har erfarit av utskottets sekreterare är det avtal som herr Levin talar om ett vanligt affärsavtal, som utskottet har tagit del av och granskat och inte funnit någon särskild anledning att påtala. Det är ingenting märkvärdigt i detta avtal.

Utskottets betänkande är enhälligt och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Efter herr Brandts inlägg står det klart, att vi alltså inte får någon redogörelse, som ger kammarens ledamöter en reell möjlighet att nu, innan principbeslutet fattats, bedöma de åtaganden som staten har gjort i de båda nämnda avtalen. Jag kan bara beklaga att riksdagens

ledamöter därigenom förvägras en information, som kanske skulle ha påverkat beslutet. Därom kkan man dock inte ha någon bestämd mening i dag. Däremot synes det vara uppenbart att de som nu vägrar oss information får räkna med berättigad kritik, om hela detta projekt skulle visa sig bli ett nytt bakslag av typ Tjorven.

Jag vill gärna tillägga att jag på basis av de erfarenheter jag hittills fått under min korta tid i utredningen inte har någon speciell anledning att misstänka något bakslag, även om jag givetvis inte vågar vara så optimistisk att jag tror på de kalkyler som officiellt har redovisats. Man får ändå en obehaglig känsla av att det är fråga om något slags manipulationer bakom riksdagens rygg, då det är så omöjligt att få besked om vilka åtaganden och risker som dessa avtal för statens del eventuellt rymmer. Med största sannolikhet har det ena, det hemliga, avtalet monopolkaraktär, och däri ligger kanske förklaringen till den stora tystnaden.

Det sagda, herr talman, ändrar inte min uppfattning om att riksdagen bör säga ja till finansministern. Skälen för en övergång till kilometerskatt såsom ett nytt system för skatteuttag är synnerligen starka. Kilometerskatten är till sin natur flexibel och kan differentieras på många olika sätt. Dessutom torde den vara överlägsen varje annan typ av beskattning i den meningen, att den förverkligar det av riksdagen tidigare uttalade önskemålet om skattens anpassning till den faktiska utnyttjandefrekvensen.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3 Lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 71 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m. jämte motioner.

I propositionen 1971:142 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 29 oktober 1971 föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

I propositionen hade föreslagits nya bestämmelser om förmånsrätt för skatter och allmänna avgifter med anledning av den nya förmånsrättslagen, som skulle träda i kraft den 1 januari 1972.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1971:1565 av herr Sjöholm (fp),

motionen 1971:1579 av herr Hovhammar m. fl. (m, c, fp) vari hemstälts

1. att riksdagen beslutade avslå proposition 1971:142,
2. att riksdagen, därest yrkandet under 1 inte bifölls, beslutade, att

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

förmånsrätten ej utsträcktes att avse skatter och avgifter som var äldre än två år,

motionen 1971:1580 av herr Levin (fp), vari hemställts att riksdagen skulle avslå propositionen 1971:142, samt

motionen 1971:1581 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m), vari hemställts

1. att riksdagen skulle avslå proposition 1971:142,
2. att riksdagen för sin del beslutade, att 13 § skulle utgå ur förmånsrättslagen (1970:979).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen skulle avslå

1. motionen 1971:1579, såvitt avsåg avslag på propositionen 1971:142,
2. motionen 1971:1580,
3. motionen 1971:1581,

B. att riksdagen med bifall till propositionen 1971:142 samt med avslag på motionen 1971:1565 och motionen 1971:1579, såvitt avsåg tidsbegränsning av förmånsrätten, skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar Magnusson i Borås (m) och Nilsson i Trobro (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,
att riksdagen

A. med bifall till motionen 1971:1581 och med anledning av motionerna 1971:1579 och 1971:1580

1. skulle avslå propositionen 1971:142,
2. skulle anta i reservationen framfört förslag till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979), innebärande att 13 § förmånsrättslagen skulle upphöra att gälla med utgången av år 1971,

B. skulle avslå följande motioner, nämligen

1. motionen 1971:1565,
2. motionen 1971:1579,
3. motionen 1971:1580,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna förut hemställt.

2. av herrar Eriksson i Bäckmora (c), Josefson i Arrie (c), Larsson i Umeå (fp), Sundkvist (c) och Hörberg (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen med avslag på motionen 1971:1565 och med bifall till motionen 1971:1579, såvitt avsåg tidsbegränsning av förmånsrätten, skulle anta det vid propositionen 1971:142 fogade förslaget till lag om förmånsberättigade skattefordringar m. m. med den ändringen att 3 § erhöll av reservanterna föreslagen lydelse.

Herr NILSSON i Trobro (m):

Herr talman! I förslag till ny lag om förmånsrätt föreslog lagberedningen förra året med en mycket övertygande argumentering att

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

skatterna skulle avföras från förmånsrättsordningen. Ett alldeles särskilt skäl härtill var att man därigenom skulle försöka åstadkomma likartade regler i det nordiska samarbetet på lagstiftningens område.

Under remissbehandlingen fick förslaget ett synnerligen gott mottagande och tillstyrktes oreserverat av flera instanser. Det oaktat behölls förmånsrätten för skatter i den proposition som förelades höstriktsdagen 1970. Anledningen härtill angavs i första rummet vara att kronofogdemyndigheterna hade avstyrkt reformen, och enligt chefen för justitiedepartementet måste särskilt stor vikt fästas vid vad kronofogdarna hade att säga. Att kronofogdarna i detta fall i viss mån var jäviga, därom nämndes givetvis ingenting.

Moderaterna erinrade om att den principiella utgångspunkten för ifrågavarande lagstiftning varit, att alla fordringsägare skulle behandlas lika. I enlighet härmed borde skatteprivilegiet behållas endast om verkligt starka skäl talade för detta. Lagberedningen hade från denna utgångspunkt efter ingående överväganden funnit att sådana skäl inte var för handen.

Förmånsrätten är numera av underordnad betydelse för det allmänna, och skatteprivilegiet innebär från de oprioriterade borgenärernas synpunkt en diskriminering som inte är sakligt grundad.

Till samma uppfattning har de nordiska kommittéer som arbetat på reformering av konkurslagstiftningen kommit, och i Danmark har den danska kommitténs förslag genomförts och skatteprivilegiet redan slopats. Norge har genom provisorisk lagstiftning tagit ett stort steg i samma riktning, och man väntar att Finland så småningom skall gå samma väg.

Flertalet remissinstanser anslöt sig till beredningens förslag att upphäva förmånsrätten för skatter. Men i den av riksdagen 1970 antagna lagen, som för samordning med jordabalken träder i kraft först den 1 januari 1972, finns alltså skatterna fortfarande medtagna såsom förmånsberättigade.

Men inte nog med detta. Inom finansdepartementet har sedan en promemoria upprättats med förslag till förmånsrätt, som innebär en högst väsentlig utvidgning av denna för skatter och allmänna avgifter. Denna utvidgning strider mot de förutsättningar som låg till grund för riksdagens principbeslut förra året. Bl. a. utsträcks enligt förslaget området för förmånsberättigade skatter och avgifter. Vidare föreslås den utvidgningen att även skatter, som vid konkursutbrottet ännu inte debiterats, skall omfattas av förmånsrätten. Dessutom skall skattefordringar, som är äldre än två år, erhålla förmånsrätt och denna förmånsrätt föreslås utsträckt till fem år. Möjlighet föreligger vidare enligt 2 § i den föreslagna lagen att göra gällande förmånsrätt hos annan än den skatt- eller avgiftsskyldige.

Inte på något sätt har i propositionen belysts hur andra borgenärer än det allmänna kommer att drabbas av detta väsentligt utvidgade skatteprivilegium. De problem som är förenade med ett skatteprivilegium redan enligt nu gällande rätt har belysts under de senaste årens många konkursfall och visat att indrivningsmyndigheterna inte minst på grund av förmånsrätten uppskjutit sitt ingripande till en så sen tidpunkt att övriga borgenärer blivit skadelidande.

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

För att kunna bedöma behovet av ett skatteprivilegium måste man veta hur uppbörden egentligen fungerar. Vad har då statsverket tjänat på skatteprivilegiet? Uppskattningsvis har vinsten härav beräknats till mindre än 10 miljoner kronor, och detta skall ses mot bakgrunden av det sammanlagda beloppet av skatterestantier som år 1969 var 1,2 miljarder kronor enligt uppgift från riksräkenskapsverket.

Sålunda kan man konstatera att uppbördsmyndigheterna är synnerligen effektiva när det gäller att driva in pengarna. Men tyvärr tar indrivningen lång tid, och därför blir också förmånsrätten ett allvarligt problem i sammanhanget. Jag tror inte att kronofogdarna behöver något skatteprivilegium för att fullgöra sina uppgifter. Däremot är det troligt att de behöver ärendena överlämnade till sig vid en betydligt tidigare tidpunkt.

Enligt uppgift tar det vanligen sex till sju månader innan rapport om den skattskyldiges försummelse når kronofogdarna för åtgärd, men det kan också dröja betydligt längre. Härav kan följä att i många fall efterkommande uppbörder inte heller betalats av den skattskyldige, varför handläggningen i sådana fall kan komma att ske på felaktiga grunder och därmed medföra utökad tidsutdräkt. Jag vill gärna understrika att indrivningsmyndigheten — kronofogdarna — synes vara väl skickad att fullgöra sina uppgifter. Kronofogdarna behöver inte något skatteprivilegium att krypa bakom. Däremot föreligger tydligen ett starkt behov av att de för åtgärder kopplas in på ett betydligt tidigare stadium. Det är därför nödvändigt att bevakningsrutinerna för rapportering till kronofogdarna betydligt påskyndas, så att ärendena utan dröjsmål kan komma till åtgärdande.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 som är fogad till detta betänkande.

Jag vill också redan nu säga, att om denna reservation faller kommer jag att rösta på reservationen 2 vid samma betänkande.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Huvudfrågan i detta skatteutskottets betänkande är att den prioriterade förmånsrätten för skattefordringar skall ökas till fem år mot nuvarande två år.

När det gäller förmånsrätten vid konkurser brukar det när ett företag går i konkurs ytterst sällan finnas några tillgångar utöver de prioriterade fordringarna, som är inteckningsfordringar, lönefordringar och skatter. Till de oprioriterade fordringsägarna, alltså varuleverantörer etc., finns det i regel inte någonting kvar sedan dessa andra har fått sitt.

Utskottsmajoriteten säger i sitt betänkande:

”Vid ställningstagandet till förslagen i prop. 1971: 142 bör man inte bortse från att det allmänna befinner sig i markant underläge jämfört med andra borgenärer dels därför att någon individuell prövning av den skatt- eller avgiftsskyldiges solvens inte kan ske vid uppkomsten av fordringen, dels därför att säkerhet endast i undantagsfall krävs för det allmännas skatte- och avgiftsfordringar.”

Det är högst märkligt att utskottsmajoriteten vill vara förespråkare för att hopa skattefordringar, att åberopa att det allmänna har dåliga

möjligheter att få betalt. Men det allmänna har ju förmånsrätten. Skattefordringar går före praktiskt taget alla andra fordringar, när ett företag gått över styr. Om ett företag inställer sina betalningar har det allmänna också samma förmånsrätt för skattefordringar.

Det är en aning vårdslöst av utskottsmajoriteten att försöka ge sken av att det allmänna här är i ett underläge när det gäller dessa skattefordringar. Utskottet skriver också: "Ju snabbare skattefordringarna kan fastställas, desto större är förutsättningarna för att gäldenären skall kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser utan att ett konkursförfarande behöver tillgripas. En sådan ordning gagnar givetvis också de oprioriterade borgenärerna. I detta sammanhang vill utskottet understryka angelägenheten av att ett ökat och bättre samarbete snarast kommer till stånd såväl inom som mellan olika skatte- och uppbördsmyndigheter, så att det av departementschefen avsedda syftet kan tillgodoses så effektivt som möjligt."

Även i detta fall tar man naturligtvis enbart hänsyn till de redan prioriterade fordringarna, och man vill utsträcka den prioriterade förmånsrätten för skattefordringar från två till fem år. Reservanternas anser att detta är orimligt. Här åberopas, att man genom att ge uppskov kan hålla företagen flytande, men erfarenheten säger något helt annat. Det hela leder ofta till att skattemyndigheterna, som vet att de får betalt under alla förhållanden, kanske gör sin egen lilla likviditetsbedömning av ett företag. Så hopar man skatteskuld på skatteskuld, i vetskap att man ändå skall få betalt. Till slut ställs man kanske inför en situation då företaget går överstyr, och det inte finns något annat än vad som motsvarar de prioriterade fordringarna. Det är ingen verklig hjälp för ett företag att på detta sätt få hopa skatteskulder. Jag har heller inte någon större tro på att de som gör dessa bedömningar är kapabla att rätt bedöma företagens förutsättningar och möjligheter i alla lägen. Många gånger kan de ha en sådan förmåga, men det lär inte vara så ofta. Man möter också påståendet — och det är riktigt — att kronofogdemyndigheterna naturligtvis omedelbart kan verkställa utmätning. Men då slår man ju larm, och då märker alla att någonting är på tok i företaget. Man kan då kanske hindra att företaget fortsätter att driva en verksamhet som bör läggas ned på grund av dålig lönsamhet. Det kan inte vara i samhällets intresse att man fortsätter att driva företag som gör stora förluster, ty någon måste betala dessa förluster. Ytterst blir det konsumenten som får betala.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 vid skatteutskottets betänkande nr 71.

Herr JOSEFSON i Arrie (c):

Herr talman! Till skatteutskottets betänkande har fogats en reservation från centerns och folkpartiets reservanter. I denna reservation tas upp frågan om hur lång tid förmånen skall gälla för skattefordringar. I reservationen föreslås två år medan i propositionen föreslås fem år.

Motivet för reservanternas ställningstagande är att en utsträckning av tiden inte kan vara till gagn för någon part. En förlängning av tiden för förmånsrätten innebär risk att myndigheternas ingripande kommer senare

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

och därmed att skattefordringen stiger beloppsmässigt. Även departementschefen har uppmärksammat detta och understryker att resurser i ökad utsträckning måste sättas in för att motverka eftersläpningar både i konstaterandet av och i åtgärder för inkassering av skattefordringar. Men även om så sker kan man inte helt bortse från att utvecklingen kan bli den som jag nyss angav.

Redan när en skattefordran privilegieras kan detta lätt leda till att andra oprioriterade borgenärer får betala den skatt som konkursgäldenären skulle ha betalat.

Man förbättrar med andra ord inte rättsläget för det allmänna på bekostnad av gäldenären utan på bekostnad av övriga borgenärer. Risken härför är särskilt påtaglig, när det gäller skattefordringar som uppkommit flera år före en konkurs eller utmätning.

Genom att skattefordringar i dag i stor utsträckning kan utgöras av mervärdeskatt och avgifter kan beloppet på ganska kort tid uppgå till relativt stora belopp.

I denna situation kan en utsträckning av tiden för förmånsrätten från två till fem år bli en nackdel för konkursgäldenären, för det allmänna och för andra borgenärer.

Även ett flertal av remissinstanserna har framfört samma synpunkter. Sålunda anser hovrätten för västra Sverige att nu gällande tidsbegränsningar för förmånsrätten i stort sett bör bibehållas. Företagare som råkat i betalningssvårigheter är i allmänhet inte hjälpta med att erhålla skattekredit under någon längre tid. Även om ett längre anstånd i det enskilda fallet innebär en lättnad för den skattskyldige, kan man inte bortse från de olägenheter som i allmänhet är förenade med skattekredit.

En önskvärd sanering av företaget kan komma att fördröjas och gäldenären frestas att fortsätta rörelsen även sedan det kommit på obestånd. Skattefordringar kan under tiden hinna ackumuleras till betydande belopp.

Hovrätten över Skåne och Blekinge intar en liknande inställning till förslaget om förlängning av förmånsrättstiden. Man påpekar att om förslaget godtas de förmånsberättigade skatterna kommer att stiga till avsevärt större belopp, vilket måste betraktas som en allvarlig olägenhet. Den nuvarande tvåårsfristen bör kunna ge indrivningsmyndigheterna rimlig tid att få reda på obetalda skatter och vidta erforderliga åtgärder.

Lagberedningen är inne på samma linje, och det är även Industriförbundet och Sveriges advokatsamfund. Den uppfattning som vi stöder vår reservation på överensstämmer med vad dessa remissinstanser sagt.

Herr talman! Jag skall inte uppta tiden längre, utan jag yrkar härmed bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen 2 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Som vanligt skall jag försöka fatta mig kort och inte bli polemisk för att inte dra i gång någon längre debatt. Jag skall inte heller gå in i detaljer, eftersom herr Sjöholm kommer efteråt — han har ju i stort tillstyrkt propositionen och han är expert på det här området. Jag skall i stället ägna mig mera rent principiellt åt det hela.

Det borde råda enighet om att skatter och avgifter är av utomordentlig betydelse för samhällsekonomin. Är man överens om det, då borde man också se till, att det skapas tillräckliga garantier för att uppbörden blir så effektiv som möjligt men också för att det därvid skapas ökad rättvisa mellan olika skattskyldiga.

Den här propositionen bygger på en departementspromemoria, och i den säger man bl. a.: Grundvalen för en rättvis fördelning av det ekonomiska trycket på dem som har att betala skatter och avgifter är att skattesystemet fungerar på ett effektivt sätt. Vidare sägs det att vårt nuvarande system för uppbörd och indrivning i stora drag fungerar väl, i synnerhet när det gäller löntagarna. Låt mig erinra om att det ändå blir ca 1 miljard kronor som inte kan tas ut. Det är ju ganska mycket pengar, som andra får betala.

Beträffande företagarna och de fria yrkesutövarna, säger promemorian, är det sämre ställt. Hos dessa har betalningsmotståndet ökat och tenderar att göra det ytterligare — det kan man ju studera i propositionen. B-skattebetalarna har dessutom möjligheter att skaffa sig skatte-kredit genom att betala för låg skatt eller inte betala någon skatt alls. Det är ju angeläget att en utjämning av den olikhet som här finns mellan olika skattskyldiga kommer till stånd.

Vill man nu bevara och förbättra effektiviteten i skatteindrivningen och därmed skapa större rättvisa, måste de ansvariga organen få lämpliga medel även i rättsligt avseende, säger promemorian. Någon remissinstans menar att blotta förekomsten av förmånsrätt har stor betydelse för skattemoralen. Förmånsrätten i konkurs kommer här att spela en viktig roll. Det var därför som riksdagen förra året i princip beslöt att skatteprivilegiet skulle vara kvar. Det beslut som vi nu går att fatta är sålunda endast en uppföljning av förra årets beslut, och det är därför obegripligt att motionärer yrkar att det skatteprivilegium som införts i den nya lagen inte skall gälla. Ja, de moderata ledamöterna reserverar sig och vill t. o. m. att privilegiet helt skall slopas. Man skall alltså spola riksdagens tidigare beslut.

Ändringarna föreslås för att anpassa bestämmelserna till gällande lagstiftning och samhällets krav på en effektiv uppbörd och indrivning. Nu är det ändå så, att det allmänna är i underläge jämfört med andra borgenärer. Det kan nu inte ske någon individuell prövning av den skattskyldiges solvens när fordringarna uppstår. Säkerhet krävs endast i undantagsfall för det allmännas skatte- och avgiftsfordringar. Avsikten med propositionen är emellertid att det inte skall bli någon försämring för de oprioriterade borgenärerna. Departementschefen framhåller att vederbörande myndigheters resurser bör inriktas på att snabbt fastställa det allmännas fordringar. Ju snabbare dessa kan fastställas desto större är ju förutsättningarna för att gäldenären skall kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser utan att konkursförfarande behöver tillgripas. Det måste vara ett allmänt intresse, och det är en viktig förutsättning för att en förbättring här skall ske. Skatteutskottet understryker också att det är angeläget att det blir ett ökat och bättre samarbete så snart som möjligt inom och mellan olika skatteuppbördsmyndigheter så att syftet med lagstiftningen tillgodoses så effektivt som möjligt. Detta kommer att

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

gagna såväl det allmänna som borgenärerna, vill jag göra gällande.

Herr Sjöholm har i sin motion — liksom riksskatteverket och även någon annan remissinstans — påtalat att inte även restavgift, skatte- och avgiftstillägg eller förseningsavgift omfattas av lagen. De menar att det blir svårt att i restlängden urskilja skatte- och avgiftstillägg samt förseningsavgift. I restlängden anges nämligen endast det restförda skattebeloppet jämte restavgift. Motionären anser dessutom att restavgiften är en form av ränta som bör åtnjuta samma prioritet som huvudfordringar. Det kommer han väl att vidare utveckla sedermera. Vi menar att det vore en allvarlig brist om konsekvensen skulle bli sådana svårigheter som motionären och riksskatteverket har pekat på, och vi har därför ägnat denna fråga särskild uppmärksamhet.

Departementschefen har i propositionen framhållit att restavgift samt skatte- och avgiftstillägg respektive förseningsavgift får jämföras med ett generellt vitesföreläggande. Det är alltså sanktionsavgifter, och därför skall de inte vara med, menar han, och vi har funnit att det måste vara riktigt. Därtill kommer att restavgift i gällande rättspraxis inte anses jämförbar med ränta.

Med hänsyn till detta och då enligt förmånsrättslagen bl. a. böter och viten i konkurs går efter andra fordringar, även oprioriterade, har utskottet inte ansett sig kunna tillstyrka förmånsrätt för någon av dessa avgifter. Men då utskottet ansett det angeläget att man eliminerar de olägenheter som motionären här påtalar, har utskottets kansli kontaktat skattemyndigheterna. Man har därvid erfarit att det inte möter någon större svårighet att i restlängden på lämpligt sätt märka förekomsten av skatte- och avgiftstillägg samt förseningsavgift i denna del. Jag hoppas att vad motionären har påtalat skall kunna elimineras på detta sätt.

Förslaget om att tiden för förmånsrätten förlängs från två till fem år har man också reserverat sig emot. Men skall vi kunna förbättra resultatet av indrivningen så blir det nödvändigt att förlänga tiden, menar vi. Då behöver indrivningen inte forceras, och det måste vara en fördel. Man kan därmed underlätta uppgörelsen med den betalningsskyldige, och det är nödvändigt att vidta lämpliga åtgärder för att förkorta den erforderliga tiden för utredning av utestående fordringar. Därmed anser vi att övriga borgenärers intressen tillgodoses.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Brandt säger här att det är rättvisa mellan olika skattskyldiga. Jag vill bara påminna om att vid en konkurs är det konkursboet som är ägare av tillgångarna, och då tar skattemyndigheterna ut sina fordringar före alla andra. Kallar man sådant för rättvisa, ryms det mycket inom det begreppet.

Sedan säger herr Brandt att ingen skada sker för de oprioriterade. Det måste ändå vara till skada för den oprioriterade om andra går före då det gäller utdelningen. Man kan väl inte bestrida fakta, som herr Brandt här gör.

Herr NILSSON i Trobro (m) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller att påskynda de uppgifter som skall lämnas till kronofogdarna för åtgärdande är jag överens med både departementschefen och skatteutskottets ärade ordförande. Ju fortare man får skatteskulderna preciserade, desto fortare kan de bli åtgärdade. Här säger ju också utskottet att ju snabbare skattefordringarna fastställs, desto större är förutsättningarna för att gäldenären skall kunna fullgöra sina skyldigheter. Och om man kan få fram dessa uppgifter i tid behöver man inte skjuta på indrivningen någon längre tid. Dessutom kommer ju, om konkurs hotar, Ackordscentralen in i sammanhanget. Då har det visat sig, om jag är riktigt underrättad, att när man går den vägen har statsverket lättare att få in sina pengar samtidigt som de oprioriterade borgenärerna också har bättre möjligheter att få ut sina fordringar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Utskottets vördade ordförande sade att han inte skulle gå in på några detaljer — han skulle mera generöst betrakta frågan utifrån rent principiell synpunkt — och övergick sedan till att läsa upp de färdiga principer som departementspromemorian så behändigt tillhandahåller.

Den naturliga och omedelbara reaktionen, herr talman, inför studiet av hela det material som redovisas i propositionen 142 är för mitt vidkommande att det ligger något principiellt oriktigt, ja orimligt, i att skatter och allmänna avgifter särskilt skyddas genom bestämmelser om förmånsrätt och därmed på ett alldeles oberäkneligt sätt i en konkurs-situation — numera tyvärr allt vanligare — kan påverka kreditgivarnas situation. Det inte minst allvarliga är att det med hänsyn till den långa tid som förflyter innan den bristande skattebetalningsförmågan publiceras kan komma att röra sig om belopp som i förhållande till gäldenärens rörelse är mycket, mycket stora. De borgenärer, vilkas fordran grundas på avtal om kredit, påtvingas eventuellt på grund av gällande ordning helt förödande förluster. Många och mycket starka skäl kan alltså, herr Brandt, anföras mot redan nu gällande lagstiftning. Riksdagen har emellertid för inte så länge sedan tagit ställning i den frågan. Det finns därför ingen anledning att nu gå närmare in på gällande rätt. Den bör aktualiseras i ett annat sammanhang.

I den proposition som vi i dag har att ta ställning till föreslår finansministern en inte obetydlig utvidgning av det s. k. skatteprivilegiet. På förslag av justitieministern har riksdagen helt nyligen beslutat att statens förmånsrätt enligt den nya lagen *inte* skulle utvidgas på bekostnad av de förmånsrätter som av gammal hävd har ansetts väga tyngre. Det förhållandet, att en ledamot av regeringen efter mycket kort tid kommer med förslag som ter sig diametralt motsatta dem som en annan ledamot av samma regering lagt fram och fått godkända är enligt min uppfattning oroande. Det ger intryck av att det första förslaget endast var en skenmanöver och det undergräver i framtiden förtroendet.

Det är inte på minsta sätt överraskande att så gott som alla remissinstanser, som inte direkt eller indirekt har med skatteuppbörden eller indrivningen att göra, riktar en utomordentligt stark kritik mot regeringens försök att nu ytterligare utvidga det som i detta sammanhang

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

kallas skatteprivilegiet. Kammarrens ledamöter, som förutsatts ha läst igenom handlingarna, har klart för sig hur allvarlig kritiken egentligen är. Särskilt fränt är det yttrande som avgivits av lagberedningen, som ju totalt dömer ut de principiella tankegångarna i lagförslaget. En lång rad verkligt tunga remissinstanser kommer med vägande invändningar. Bland dem märks särskilt Sveriges advokatsamfund som säger klart ut att varje utökning av antalet för utomstående icke överblickbara förmånsrätter är principiellt olämplig. Man tillägger att de dolda förmånsrätter som redan finns utgör påtagliga risker för leverantörer och kreditgivare att felbedöma kundens — dvs. gäldenärens — ställning. Och samfundet konstaterar dessutom i sitt yttrande att en utvidgning av kategorin s. k. dolda fordringar, som blir resultatet av propositionens antagande, måste bedömas som speciellt stötande.

Departementschefens resonemang tycks i allt väsentligt vara baserat på den inom departementet upprättade promemorian och de märkliga synpunkter som i den framförs beträffande rättvisa mellan löntagare och företagare. Med öppen belåtenhet hänvisas i denna PM till den nya skattebrottslagen, med vars hjälp man åstadkommer det rätta ekonomiska trycket på arbetsgivarna, vilkas betalningsmotstånd sägs ha blivit accentuerat på sistone. Det kan väl aldrig vara så, herr Brandt, att dessa arbetsgivare "under skatter digna ner"? Och det trycket består ju bl. a. i att enligt den nya skattelagen bedöms det s. k. skattebedrägeriet — vilket jag givetvis inte försvarar i och för sig — som ett ännu allvarligare brott än vanligt bedrägeri mot en enskild, som rimligen drabbas hårdare än samhället.

För finansministern är de fiskala intressena helt avgörande. För honom är det viktigare att skattefogdarna har ett smidigt arbetsinstrument än att den enskilde borgenären har en rimlig chans att få ersättning för sin fordran. Han lämnas åt sitt öde och får klara sig bäst han kan. Dessutom får han bära en extra skattebörda genom den förmånsställning som staten nu skall ges.

Herr talman! Jag vidhåller att en sådan ordning är både orättvis och orimlig och yrkar därför bifall till reservationen 1, som tillgodoser syftet med min motion nr 1580.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Det kunde sägas mycket i denna fråga, och jag skulle behöva rätt lång tid för att skingra all den okunnighet som nu har lägrat sig över denna kammare. Men tidpunkten härför är illa vald, och det får jag därför göra på mera privat basis. Nu skall jag bara ta upp tre punkter.

Det är många skäl som gör att det är både sakligt och moraliskt berättigat att staten har visst företräde när det gäller inbetalning av skatt. Statens skattefordringar preskriberas t. ex. efter fem år. Sedan är fordringarna borta. Enskilda fordringar däremot preskriberas i princip aldrig. Där är sålunda staten sämre ställd.

Staten väljer heller inte sina gäldenärer. De kommer frivilligt i stora mängder. En enskild företagare kan låta bli att leverera till dem som inte betalar. Det gör företagarna också. Men staten slutar inte att leverera till dem som inte betalar skatt. De får ändå sjukvård, socialvård och allting

annat. Det är sådant som moraliskt berättigar staten att ha ett visst företrädde.

Av dem som hittills yttrat sig i denna debatt är herr Brandt den som har satt sig bäst in i frågorna, och han sade att eftersom det är en medborgerlig plikt att erlagga skatt — därom är vi väl helt eniga — förutsätter faktiskt jämlikheten i samhället att den plikten fullgörs i mesta möjliga mån och att staten måste ha vissa tvångsmedel för att få in skatten. När det gäller jämlikheten mellan olika skattskyldiga hade herr Levin en del att säga, och det finns det anledning att göra, ty vi behandlar löntagarna mycket hårdare. För dem har vi systemet med införsel i lön. Herr Larsson i Umeå hade litet svårt med begreppen i det sammanhanget. Införsel är metoden att ta ut skattepengar från löntagarna. Riksdagen har utan knot från något håll, såvitt jag minns, utökat den tid under vilken man får göra införsel, nämligen från tre till fem år. Numera kan man alltså jaga en löntagare i fem år för att driva in slantar som han förtjänar på sitt jobb. Men här vill ni inte att man under samma tid med förmånsrätt skall kunna komma åt en arbetsgivare. Detta är enligt min mening mycket märkligt.

Vad jag här sagt gäller i särskilt hög grad A-skatterna, som en arbetsgivare tar ut av de anställda och icke levererar in, samt varuskatte som han tar ut av konsumenter och underlåter att leverera in till skattemyndigheterna. Skulle det vara oriktigt att staten vill ha ett visst försteg när det gäller att ta tillbaka dessa pengar?

Detta är de sakliga och moraliska motiveringarna. Men här till kommer att de intressen som reservanternas vill främja skulle slås i spillror på det mest grymma sätt, om vi biföll reservationen. Då skulle det nämligen bli precis tvärtom mot vad reservanternas vill. Detta kan jag klargöra bäst med ett litet exempel.

Om det till en utmätningsman kommer in uppgifter om 10 000 kronor i oguldna skatter, så händer det nu ingenting våldsamt, eftersom utmätningsmannen har förmånsrätten i bakfickan. Det inträffar inga olyckor även om det går en tid. Han kan därför lugnt och fridfullt träffa överenskommelse med gäldenären om att denne skall betala så och så mycket per månad. Då kan gäldenären också betala sina privata borgenärer, och det är ju det ni vill. Han kan betala sina leverantörsskulder, låneskulder och liknande. Allting flyter, och ingen blir lidande. Men om förmånsrätten tas bort, vilket vore fullständigt horribelt, eller om tiden förkortas, så innebär det att så fort uppgiften om dessa oguldna 10 000 kronor kommer in måste utmätningsmannen skicka ut ett par man — numera är det förresten ofta flickor som gör det arbetet — för att mäta ut företagarens tillgångar. Om det är en handelsidkare måste man mäta hans lager och eljest maskiner och fordringar osv. Vad blir innebörden? Jo, att man stoppar detta företag, drar ned det i konkurs och med detta företag även företagets borgenärer, de privata intressenter som ni nu slåss för så ivrigt men så tanklöst. Det blir följden. Man drar omkull alltihop. Ni vill alltså att staten skall ut och agera buse alldeles i onödan, att stjälpa företag i stället för hjälpa företag. Det är innebörden av reservanternas resonemang.

Sedan är det dessutom ett slag i luften och ett slag i ansiktet på de

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

intressen ni vill främja, därför att kronofogdemyndigheterna har en befogenhet att utmäta, som det nu heter. Kronofogdarna kan alltså *skaffa* sig denna förmånsrätt. Även om er reservation går igenom i dag, kommer kronofogdarna att skaffa sig denna fördel med tvångsmedel i stället för att ha den på ett lugnt och fridfullt sätt. Hade det varit någon konsekvens i galenskapen, skulle ni ju motionerat om att kronofogdarna icke skall få utmäta. Då hade hela resonemanget gått i lås, men det gör det inte nu, därför att följderna blir som jag nyss sade att kronofogdarna kommer att utmäta lager och övriga tillgångar, stoppa hela rörelsen och dra med de privata intressenterna.

Vad beträffar min motion, herr Brandt, medger inte tiden att vi går in på den. Jag tror att det är oklokt att den inte tillgodoses. Den behandlar en skönhetsfläck i en proposition som annars är välartad. Jag kan här, såsom jag skrivit i mitt remissyttrande tidigare, ge min komplimang till den som har skrivit promemorian; den var ovanligt väl formulerad och klart och redigt uppställd. Vi lämnar det därhän, men jag tror att det hade varit klokt att ta med de avgifter jag nämnt i motionen. Det hade varit mycket praktiskt att man tagit med de bagatellbelopp som dessa avgifter innebär i det stora hela. De här små beloppen spelar alltså ingen ekonomisk roll i en konkurs.

Jag måste, herr talman, replikera herr Nilsson i Trobro. Han säger att kronofogdarna var jäviga, när de yttrade sig i remissförfarandet. Det är ju fantastiskt. Man skulle alltså inte infordra deras mening som begriper det här bäst. Då skulle man inte skicka ut en jordbruksfråga på remiss till lantbrukarnas intresseföreningar. Det skall vi alltså inte göra härnäst. De är ju jäviga där om någon. När vi behandlade butiksstängningslagen, hade den frågan varit ute på remiss till en massa handelsfolk. De var jäviga naturligtvis. Det blir minsann ett rätt förenklat remissförfarande enligt herr Nilssons modell.

Det har resonerats om att kronofogdarna borde ha ärendena tidigare. Det ni talar om gäller antagligen A-skatt. Där dröjer det otillfredställande länge innan ärendena kommer in till kronofogden. Men man har ju länge varit inställd på att förbättra detta. Det har förbättrats. Kronofogdarna får numera faktiskt förhandsbesked. När man har börjat rota i en företagares skatteaffärer får kronofogdarna meddelande om det. Man kan kanske komma fram till ett annat system. Tyskland har ett annat system som kanske är snabbare. Men det hör liksom inte hit ändå.

Herr Larsson i Umeå säger att det ofta inte finns några tillgångar i konkurser. Det är ju därför vi skall undvika konkurser. Ni strävar efter att få fram så många konkurser som möjligt. De enda intressen ni egentligen skulle tillgodose är intresset hos advokater som är konkursförvaltare. De är inte svältfödda som det nu är, så det behövs inte. Men de är de enda som faktiskt skulle gynnas, om reservationen skulle gå igenom. Konkursen är ingenting att sträva efter, och därför skall vi undvika dem, och det gör man genom att utöka förmånsrätten.

Vidare finns det, herr Larsson, någonting som heter företagsinteckning. En enskild borgenär kan skaffa sig förmånsrätt i vederbörandes lösa tillgångar, företagsinteckning, som har förmånsrätt i konkurs före skattefordringar. Man får väl fordra att en energisk rörelseidkare som

levererar till en annan får försöka skaffa sig en sådan inteckning.

Jag skall strax sluta. Herr Levin säger också att konkurser är tyvärr allt vanligare. Ja visst, varför skall man då sträva efter att få ännu fler? Det är nämligen innebörden av vad ni föreslår.

Herr Levin säger att skatteoförmågan publiceras. Nej, den publiceras inte. Det gäller A-skatt men ingen annan skatteoförmåga publiceras. Det måste vara en helt privat tidning som herr Levin har sett det i.

Det har sagts att alla remissinstanser skulle ha varit emot detta förslag. Nej, de remissinstanser som är verkligt tunga här är de som begriper detta och som har erfarenhet av det. De har allihop varit för den mening som kommit till uttryck i utskottets betänkande. Det gäller även en hel del länsstyrelser, bl. a. länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län och i Östergötlands län. Sedan är det ju så att vi inte är så förfärligt bundna av remissyttranden. Jag skulle kunna ge exempel på tillfällen när herr Levin har röstat mot enstämmiga remissyttranden. Det finns sådana exempel, men jag skall inte ge dem, det behövs inte. Men vi är således inte auktoritetsbundna, utan det är riksdagen själv som beslutar efter bästa förmåga.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kreditbedömningarna använder inte näringslivet den expertis som tydligen herr Sjöholm företräder; det kanske är en miss att vi inte upptäckt den stora förmågan.

Herr Sjöholm säger att vi har bortsett från förmånsrätten. Jag vill bara påpeka att vi i reservationen 2 anför att dessa fordringar skall vara prioriterade under en tid av två år. Men för tids vinnande kommer jag att använda mig av innanläsning i enrum för herr Sjöholm.

Herr JOSEFSON i Arrie (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Sjöholm ger en felaktig bild av reservanternas synpunkter genom att säga att vi på något sätt skulle motsätta oss att myndigheterna ingriper. Vi har inte alls motsatt oss detta. Skillnaden mellan oss som reserverat oss i reservationen 2 och utskottsmajoriteten ligger i bedömningen av hur indrivningsapparaten fungerar. Vi har ansett att man bäst gagnar de företagare eller andra som kommit på obestånd med att ingripa så snabbt som möjligt – och göra det innan summan av skatteskulder har blivit alltför stor. Det gäller alltså den frågan och inte huruvida vi skall ha ett förmånsberättigande eller inte.

Enligt herr Sjöholms argument skulle det vara en engångsföreteelse när någon kommer efter med skatten – och därför skulle vederbörande ha god tid att klara av sina skulder; det skulle alltså inte finnas någon risk för att han resterar med större skuld än den summa det gällde första gången det hela upptäcktes. Det är väl i stället ofta tvärtom – om någon väl hamnat på den sidan att han kommit efter med skatten upprepas det. Det är just därför vi har sagt att man hjälper bäst om man kan ingripa på ett tidigt stadium. Man gagnar vederbörande skattskyldige, staten och övriga gäldenärer bäst om man kan ingripa och hejda skuldsättningen på ett tidigt stadium – och därmed klara upp saken innan skatteskulderna har stigit till alltför stora belopp.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Herr NILSSON i Trobro (m) kort genmäle:

Herr talman! Ingen lär väl kunna bestrida att det förhåller sig på det sättet att det tar mellan sex och sju månader innan dessa ärenden kommer fram till kronofogdemyndigheten. Vi har understrukt att ju tidigare man får fram premisserna för skatteskulden, desto tidigare kan kronofogdarna åtgärda den – och då behöver man inte heller ha den föreslagna förmånsrätten. Ju längre man utsträcker förmånsrätten, desto större risk är det för att skatteskulderna hopar sig; och om det går till konkurs blir det betydligt svårare både för statsverket och för den enskilde borgenären att få ut sina fordringar. Blir det ackord förhåller det sig annorlunda.

Herr Sjöholm anförde att jag hade sagt någonting om jäv, och det är riktigt. Jag sade att kronofogdemyndigheten i viss mån var jävig, och det kan jag slå fast att den är just när det gäller den långa tiden – fem år – för förmånsrätt, som väl inte kan behövas; hittills har de klarat sig mycket bra med två år.

Herr LEVIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till min värderade vän herr Sjöholm att jag i mitt första inlägg påpekade att flertalet remissinstanser hade ställt sig utomordentligt kritiska. Det framgår för övrigt redan av propositionens redogörelse.

Att man verkligen bedömer regeringsförslaget – eller regeringens handlande – som någonting mycket allvarligt framgår med all önskvärd tydlighet av bl. a. följande citat ur lagberedningens 20 sidor långa yttrande, som avslutas med följande ord:

”Beredningen anser, att genomförandet av förslaget skulle innebära en allvarlig försämring av det nuvarande rättsläget och vara till skada såväl för det allmänna som för enskilda. Utvidgningen av skatteprivilegiet frestar till och kommer otvivelaktigt att leda till ökad osund kreditgivning från det allmännas sida. Beredningen hemställer därför att, om statsmakternas ståndpunkt från 1970 i princip skall vidhållas, förslaget omarbetas och effektiv indrivning främjas genom att det föreslagna skatteprivilegiet starkt begränsas samt därvid inte minst tiderna skärs ned och förmånsrätt hos andra än de i egentlig mening skattskyldiga får utgå.”

Det var alltså slutklämmen i det yttrande som lagberedningen i samråd med tillkallade sakkunniga inom konkursrättens område avgav så sent som den 6 september i år.

Till detta mycket allvarliga påpekande från landets kanske allra främsta och mest ansvarsmedvetna juridiska forum – givetvis med undantag för vissa kronofogdar – tar regeringen inte minsta hänsyn och ej heller utskottet. Det är betänkligt. Vi hörde för bara några dagar sedan i denna kammare hur ett statsråd av det moderna snittet på ett pinsamt sätt, tycker jag, avfärdade Svea hovrätts åsikter i en annan fråga. En liknande inställning – om än inte uttryckt på samma grova sätt – hade jag knappast väntat från finansdepartementet. Från finansministern hade jag inte heller väntat sådana eftergifter åt de lika osakliga som högljudda vänstergrupper inom och utanför det statsbärande partiet,

vilka sällan försummar ett tillfälle att framställa landets jurister som stock-konservativa och samhällsfientliga. Men på annat sätt kan inte jag se finansministerns ensidiga hänsynstagande till den statsfinansiella aspekten. Denna ovilja att se även till övriga borgenärers intressen och denna totala likgiltighet för den omfattande och helt nedgörande kritik av propositionen som flertalet instanser har bestått den, kan i varje fall inte ses med förtroende av det näringsliv som annars så plötsligt av finansministern har utsetts att spela rollen som Sveriges räddare ur dagens trista arbetslöshetssituation.

Yrkandet vidhålls, herr talman!

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Larsson i Umeå menade med sitt föredömligt korta inlägg. Vad jag fick ut av det var att han talade om två och fem år och ansåg att det var bra med två år. Då vill jag säga att det som är bra under två år naturligtvis är ännu bättre under fem år. Det är en rent självklar konklusion.

Ett bifall, herr Josefson i Arrie, till er reservation skulle medföra bryskare metoder, för ni tvingar kronofogdemyndigheterna att utmäta i mycket större utsträckning än de nu behöver göra. Det blir ett otrevligare klimat. I ett folkhem – det är förresten ett mycket bra uttryck – bör myndigheterna vara mera inställda på att hjälpa folk till rätta i deras trassliga affärer än att störta dem i olycka och med dem deras privata fordringsägare. Det är, herr Levin, inte till nytta utan till skada för övriga fordringsägare.

Det har sagts att det inte är en engångsföreteelse. Nej, tyvärr är inte skatterna en engångsföreteelse. Det sade jag förut och det kan jag säga även till herr Nilsson i Trobro. Även efter en konkurs kommer gäldenärerna tillbaka med nya skattepålagor. Vi blir inte av med dem. Har vi då slagit gäldenärerna sönder och samman, blir det en förlust för samhället, men har vi försökt hjälpa dem till rätta så att de klarar sig, betalar de även dessa pålagor så småningom, även om det tar litet längre tid.

Vi kan aldrig hindra människor från att underlåta att betala skatt i rätt tid. Då fick vi använda metoder, som vårt samhällsskick dess bättre är främmande för.

Slutligen, herr talman, var herr Levin litet oförsiktig i sitt första yttrande, när han talade om arbetsgivaren, som av skatter dignar ned. Där stack väl den gamla bockfoten fram, nämligen en aversion mot samhället. Det talas mycket om bockfötter denna vecka. Det är kanske med tanke på julen och julbockarna. Det gör inte så mycket om man kommer undan vad man är skyldig samhället, bara man betalar sina enskilda skulder. Jag delar inte den meningen. Jag ser inte samhället såsom en fiende, och i min verksamhet söker jag hjälpa människor till rätta i de trassligheter som detta liv tyvärr är så fullt av.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Jag skall, närmast i egenskap av förste motionär till motionen 1579, med underskrifter av representanter från de tre

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmåns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

icke-socialistiska partierna, be att få säga några ord till försvar för de synpunkter som förts fram i vår motion.

Motionen yrkar i första hand avslag på regeringens proposition. I andra hand -- om det förslaget inte skulle avslås -- föreslår vi att den utökade förmånsrätten inte utsträcks till föreslagna fem år. Detta är alltså kontentan av motionen.

Jag vill erinra om att lagberedningen år 1969 i ett delbetänkande som var betecknat "Utsökningsrätt IX" föreslog att det s. k. skatteprivilegiet vid konkurs skulle upphöra. Det har även nämnts här i dag. Även flertalet remissinstanser var av denna uppfattning, men trots detta beslutade 1970 års riksdag -- på regeringens anmaning, för övrigt att skatteprivilegiet skulle behållas. Men inte nog med det!

Inom finansdepartementet har under innevarande år utarbetats en promemoria som preciserar de förmånsberättigade skattefordringarna vid konkurs. Det förslag som således nu ligger på riksdagens bord grundar sig på denna promemoria, men det går även betydligt längre än nu gällande ordning, som -- enligt vad som tidigare utlovades -- skulle vara normgivande för förmånsrätten. Föregående års riksdagsbeslut fattades också mot den bakgrunden, att nuvarande förhållanden i princip skulle stadfästas. -- Det är alltså inte så värst länge sedan vi klarade av den saken.

Herr talman! Utvecklingen i denna fråga har såvitt vi kan förstå skett i tre steg, med allt större hänsynstagande till statsmakernas krav, från en utredning 1969 till riksdagsbeslutet 1970 och vidare till föreliggande förslag, där det tredje och sista steget ger staten full förmånsrätt -- och detta enligt vår uppfattning på bekostnad av andra fordringsägare.

Det är, herr talman, här som vi motionärer reagerar. För oss är den bärande principen att fordringsägare som har samma möjligheter att bevaka sina intressen också skall ha samma prioritet. Eftersom leverantörer av varor och tjänster inte har bättre möjligheter att bevaka sina fordringar än uppbördsmyndigheterna, skall de inte hamna i någon strykclass såsom nu föreslås. Tvärtom är det väl så, att det allmänna är bättre rustat att bevaka sina intressen, eftersom en eventuell konkurs ofta föregås av obetalda skatter till länsstyrelsen. Det förhåller sig faktiskt på det sättet. Den enskilde fordringsägaren är däremot i allmänhet ganska ovetande om sin kunds ekonomiska läge innan en konkurs är offentliggjord. Alla som i praktiken sysslar med affärer vet att man många gånger kan missta sig på en kunds solvens, men när konkursen kommer är det rätt långt gånget. Därför har jag svårt att dela herr Brandts uppfattning, bl. a. om att det allmänna är i underläge. Jag har också svårt att förstå skatteutskottets betänkande. På s. 5 sägs det: "De materiella rättsreglerna rörande skatteprivilegiet får emellertid inte vara så utformade, att de i praktiken leder till en försämring för de oprioriterade borgenärerna. Detta skulle uppenbarligen inte stå i överensstämmelse med grunderna för FRL." Både herr Larsson i Umeå och herr Josefson i Arrie har nyss kommenterat detta.

Självfallet innebär föreliggande förslag en försämring för de oprioriterade borgenärerna. Ett företag -- jag vill erinra om det också -- försätts ju inte i konkurs på grund av god solvens, utan på grund av bristande

betalningsförmåga, och eftersom inte alla fordringsägare kan få full betalning eller ens betalt alls, måste givetvis några hamna i ett sämre läge än andra.

Om man granskar förslaget skall man också finna att det får till följd att de oprioriterade fordringsägarna i flertalet fall kommer att få betala den skatt som den konkursdrabbade annars skulle ha betalt. Med andra ord förbättras rättslaget för det allmänna inte på bekostnad av gäldenären utan på bekostnad av övriga fordringsägare -- det är så hela systemet kommer att te sig i praktiken.

I sitt betänkande skriver utskottet: "Ju snabbare skattefordringarna kan fastställas, desto större är förutsättningarna för att gäldenären skall kunna fullgöra sina betalningsförpliktelser utan att ett konkursförfarande behöver tillgripas. En sådan ordning gagnar givetvis också de oprioriterade borgenärerna."

Vi motionärer från de tre borgerliga partierna tycker inte att denna skrivning stämmer med de praktiska erfarenheterna. Hur skulle t. ex. betalningen av en skatteskuld som sker tidigare undanröja en eventuell konkurs? Om en skatteskuld betalas tidigare än andra skulder, blir det omöjligt för ett företag som har det besvärligt att betala dessa andra skulder. Efter det att staten har fått sitt blir konkursen verklighet. Vi kan acceptera att staten ges förmånsrätt på vissa skatteinbetalningar, vilket vi också anfört i vår motion. Däremot kan vi inte i likhet med åtskilliga remissinstanser, som åberopats tidigare här i debatten, acceptera att förmånsrätten för skattefordringar blir så omfattande som nu och dessutom utsträcks i tiden till fem år.

Låt mig allra sist säga, att detta förslag får till följd att staten ges ett företräde för erhållande av sina skattefordringar redan innan en konkurs blir av. Staten kan nämligen hota med konkurs, om den inte erhåller sina lagstadgade fordringar. Inför blotta vetskapen om denna möjlighet betalar säkerligen många företagare i första hand vissa skatteskulder och i andra hand övriga skulder. Därför innebär utskottsmajoritetens förslag enligt vår uppfattning att staten före konkurs får ett reellt företräde, medan staten efter konkurs har ett i detta fall inte bara reellt utan även formellt företräde, vilket vi har svårt att acceptera.

Herr talman! I enlighet med motionen 1579 ber vi borgerliga motionärer att i första hand få yrka bifall till reservationen 1 och i andra hand till reservationen 2.

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmüle:

Herr talman! Jag skall avstå från att replikera herr Hovhammar, dels i brist på tid och dels i brist på tilltro till min förmåga att få honom på bättre tankar.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag känner behov av att till protokollet få anteckna ett tack till herr Sjöholm för hans utomordentliga lektion till sina borgerliga kamrater.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om förmäns-
berättigade skatte-
fordringar m. m.*

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Nilsson i Trobro begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 71 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Magnusson i Borås och Nilsson i Trobro i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Nilsson i Trobro begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 258
Nej — 37
Avstår — 12

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Josefson i Arrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller skatteutskottets hemställan i betänkandet nr 71 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Eriksson i Bäckmora m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Josefson i Arrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 168
Nej — 121
Avstår — 18

§ 4 Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 73 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tulltaxa, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 37 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i utlänningslagen, m. m., jämte motion.

Fredagen den
17 december 1971
Ändring i utlänningslagen, m. m.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:155 (inrikesdepartementet) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen följande förslag till

- 1) lag om ändring i utlänningslagen (1954:193),
- 2) lag om ändring i lagen (1971:52) om skatterätt och länsrätt,
- 3) lag om ändring i lagen (1965:94) om polisregister m. m.,
- 4) lag om ändring i lagen (1950:382) om svenskt medborgarskap.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås att ärenden om utvisning överflyttas från länsstyrelserna till de nybildade länsrätterna. I samband därmed föreslås att påstående om politiskt flyktingskap i utvisningsärenden prövas först i samband med verkställigheten. Överflyttningen till länsrätterna föranleder även vissa andra ändringar i handläggningen av utvisningsärenden.

Vidare föreslås att förfarandet i utlänningsärenden med några få undantag bringas i överensstämmelse med föreskrifterna i den nyligen antagna förvaltningslagen resp. förvaltningsprocesslagen. Härmed tillgodoses för utlänningslagens del önskemålen om en harmonisering av lagstiftningen på skilda förvaltningsområden till den nya förvaltningsrättsreformen.

En ändring föreslås också i medborgarskapslagen innebärande att den del av handläggningen i ärenden om s. k. villkorlig naturalisation, som nu åvilar länsstyrelserna, överflyttas till invandrarverket."

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1971:1555 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk), vari yrkats

att riksdagen beslutade att följande tillägg och ändringar gjordes i propositionens förslag:

1. § 44 i utlänningslagen, stycke 2 och 3 "inom en vecka" skulle utgå och ersättas av "inom två veckor",
2. samma paragraf skulle förse med tillägg så lydande: "Beslut om avvisning, utvisning eller förpassning må ej verkställas förrän klagotiden utgått eller, om klagan förts, förrän densamma slutbehandlats,"
3. § 46, satsen "— — — om utlänningsnämnden etc." skulle utgå,
4. § 48, stycket "Sådan förklaring avgives — — — etc." skulle strykas. I stället skulle införas "Sådan förklaring avges skriftligen till den myndighet som meddelat beslutet och delges för kännedom närmast överordnade instans,"
5. § 58, meningen "Avvisning skall så snart det kan ske verkställas av polismyndighet" skulle utgå,

att riksdagen uppdrog åt Kungl. Maj:t att i instruktion till berörda myndigheter fastslå vilka länder som kunde komma i fråga då det gällde att ge utländsk medborgare politisk asyl samt

att riksdagen beslutade uttala att expeditionsavgiften för medborgarskapsbevis borde avskaffas.

Fredagen den
17 december 1971

*Ändring i utlän-
ningslagen, m. m.*

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med avslag på motionen 1971:1555, såvitt avsåg 44, 46, 48 och 58 §§ utlänningslagen, skulle anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i utlänningslagen,

B. att riksdagen skulle anta de i propositionen framlagda förslagen till lag om ändring i lagen om skatterätt och länsrätt, lag om ändring i lagen om polisregister m. m. och lag om ändring i lagen om svenskt medborgarskap,

C. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1555 i den mån den inte behandlats under A.

Reservation hade avgivits av herr Lorentzon (vpk), som ansett att utskottet under A och C bort hemställa,

A. att riksdagen -- med förklaring att förslaget till lag om ändring i utlänningslagen inte kunnat oförändrat antas -- i anledning av motionen 1971:1555 skulle anta lagförslaget med den ändringen att ingressen samt 44 och 46 §§ skulle erhålla i reservationen föreslagen lydelse, innebärande bl. a. att 48 och 57 §§ i utlänningslagen som inrymde möjligheter till nöjdförklaring skulle upphöra att gälla samt att besvärstiden avseende beslut om avvisning och om utvisning skulle utsträckas från en vecka till två veckor,

C. att riksdagen i anledning av motionen 1971:1555 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anført om expeditionsavgiften vid utfärdande av medborgarskapsbevis och om anvisningar för medgivande av politisk asyl.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag skall tillåta mig ett något utförligare inledningsanförande i hopp om att sedan slippa ta någon debatt i detta trängda tidsläge.

Föreliggande proposition om utlänningslagen kan främst kritiseras därför att den enbart tycks utgå från byråkratins behov och förbiser utlänningsarnas berättigade intressen, liksom också det större politiska innehållet i utlänningspolitiken.

Reservationen av herr Lorentzon, till vilken jag yrkar bifall, ställer därför vissa ändringsförslag: längre överklagningstider, garantier mot missbruk av nöjdförklaring, garanti mot besluts verkställande sedan överklagande eller nådeansökan insänts samt avskaffande av avgift för medborgarskapsbevis. Vidare begärs klarläggande principer om för vilka kategorier politisk förföljelse anses sannolik eller ej.

Utskottet tycks i sin skrivning vara förargat över att vi kräver garantier mot missbruk. Men alla processregler är ju till för att undanröja godtycke och skapa säker praxis. Risker för att individen skall komma i kläm är ju också särskilt stor när det gäller människor som oftast inte känner svenska språket och svenska förhållanden.

Utskottet vill hålla fast vid överklagningstider på blott en vecka. Man tycker egentligen att det är för kort tid. Men man polemiserar mot motionen och säger att bifall skulle leda till olikformiga överklagningsregler. Men vi har ju redan olikformiga sådana regler. Om man anser tiden för kort, kunde utskottet föreslagit likformighet på basis av allmänt

förlängda tider. Nu förordar man likformighet på basis av kortast möjliga tider, bara för att få tillfälle slå tillbaka reservationen. Och så är utlänningsarna lika illa ställda som förut.

Jag ska inte förlora mig i detaljer. Vår kritik riktar sig i sin kärna mot hela uppläggnings- och flyktingpolitiken. Våra krav riktar sig mot det stora allmänna godtycket i byråkratin. Utskottet vill inte förstå den kritiken. Utskottet tycker att vi ger en vrågbild av utlänningspolitiken. Utskottet tror att ämbetsmän är oförvitliga och att lagen följs.

Studier i det förflutna och i nutiden ger en annan slutsats. Svensk utlännings- och flyktingpolitik är ett av de mest skrämmande kapitlen i samhällsbilden. Byråkratin har ofta systematiskt begått lagbrott, godtycket har fått regera, partiskhet och hänsynslöshet sitta i högsätet. Minst 35 års tradition ligger bakom den politiken.

Redan 1945 års parlamentariska undersökningskommission gav massiva bevis härför. Kommissionen undersökte bl. a. 428 flyktingärenden. Kommissionen konstaterade att flyktingarna ofta var rädda att ge luft åt sina klagomål. De var skrämde av de myndigheter som handlade deras ärenden.

Trots detta kommissionens avslöjande konstaterande vill utskottet att vi reservationslöst skall betrakta myndigheterna som bestående av idel ärans män. Kommissionen fastslog bl. a. att byråinspektören i socialstyrelsen Paulson i årtal lämnade ut uppgifter om flyktingar till den nazistiska säkerhetstjänsten i Tyskland. Han bröt systematiskt mot gällande sekretessbestämmelser. Hög polisbefäl och försvarsstaben var införstådda med hans verksamhet. Denne tyske agent skulle vi med utskottets logik inte få misstänka. Svenska ämbetsmän följer ju alltid lagen.

Det är bevisat att en mängd flyktingar från Nazityskland av svenska myndigheter fängslades och internerades på lagstridigt sätt. Kommissionen konstaterade i fall efter fall att fel begåtts och anmärkte på att sjuka och invalidiserade människor som flytt undan nazismen sattes i hårt kroppsarbete eller inspärrades. Alla inlämnade klagomål konstaterades av kommissionen vara berättigade. Alla fallen berörde antifascister, mot vilka myndigheterna alltså systematiskt tillämpade lagstridiga åtgärder. Men svenska ämbetsmän får enligt utskottet inte misstänkas. De är alla ärans män.

Det är bevisat att en rad norska motståndsmän av svenska myndigheter vägrats nödfallsvisering och överförts till myndigheterna i det tyskockuperade Norge. Man vägrade i Sverige godta dem som flyktingar. En tysk socialdemokrat som kom hit från Norge hade i privatbrev till en annan tysk skildrat förhållandena där. Detta ansågs vara grund för svenska myndigheters antagande att hans närvaro i Sverige kunde störa förhållandet till vänskaplig makt, dvs. Nazityskland.

Den 27 oktober 1938 utfärdade socialstyrelsen till alla rikets passkontroller ett hemligt cirkulär, i vilket hette: "I betraktande av rådande förhållanden måste skälig anledning f. n. anses föreligga till det antagande att innehavare av såsom överrikiska betecknade pass ävensom innehavare av sådana tyska hemlandspass vilka enligt i Tyskland

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

Ändring i utlänningslagen, m. m.

utfärdade bestämmelser — — — äro märkta förmedelst anbringande av bokstaven J å passets första sida, äro emigranter. Innehavare av pass av något av de båda nu angivna slagen bör därför avvisas med mindre han innehar upphållstillstånd eller gränsrekommendation.”

På hemlig väg gavs alltså order att flyende judar skulle avvisas. Detta stred mot lagens anda och mot asylrätten. Det utpekade och diskriminerade en viss kategori, samma kategori som var föremål för särskilda diskrimineringsåtgärder i Tyska riket. Men socialstyrelsens ledamöter var givetvis alla ärans män.

Det är bevisat, att tyskar av judisk börd greps av svensk polis då de flydde hit och därefter tvångsvis fördes tillbaka till Tyskland. De fick inte ens förmånen att föras till annat land än det som förföljde dem. I ett fall anmärkte kommissionen på att fallet avgjorts så snabbt att flyktingen inte hann styrka sina uppgifter, en parallell till den nu aktuella debatten om överklagningstiderna. I fall efter fall anför kommissionen att nödfallvisering felaktigt vägrats. Myndigheternas handlande ledde bevisligen till många flyktingars likvidering. Vi har också fallet med makarna Klepper och deras 20-åriga dotter, som alla i skräck för att föras till Tyskland berövade sig livet. Orsaken till myndigheternas behandling var att ett legationsråd i UD ansåg att dottern troligen skulle kunna bli tysk spion om hon fick stanna. Legationsrådet var givetvis en ärans man och en lagens upprätthållare.

Detta, herr talman, är ett ringa axplock ur en skrämmande läsning — undersökningskommissionens material. Man får intrycket att nära nog inget utlänningsärende under denna tid bedömdes på lagenligt sätt. Svensk lag var underordnad. Strävanden att behaga nazityska myndigheter med vilka man systematiskt samarbetade var avgörande. Vi har moderna paralleller i strävan att inte stöta sig med affärspartners som USA och Brasilien. Genom svensk utlänningspolitik går en i alla hänseenden svart tradition.

Men har Svensson i Malmö bara historiska exempel att komma med? Nej, visst inte. Tyvärr har sedan 1945 ingen undersökningskommission granskat flyktingpolitiken. Men det finns material i alla fall.

Vi har fallet med kapten Galvao, portugisisk oppositionsman, som först vägrades inresa därför att han, som en tjänsteman sade, ”var pirat”. Vi har fallet Miguel Graca, portugisisk medborgare, som skulle utvisats om inte bl. a. undertecknad JO-anmält handläggningen. Utvisningen baserade sig på den — för övrigt obevisade — anklagelsen att Graca gjort en svensk flicka med barn. Angivelsen kom från flickans föräldrar och Graca fick aldrig yttra sig över den. JO karakteriserade detta förfarande som ”ur rättssäkerhetssynpunkt synnerligen betänkligt”. Men enligt utskottet består myndigheterna av idel ärans män som följer bestämmelserna.

Vi har fallen med de greker som hämtats nattetid och avvisats till överstarnas Grekland. Vi har fallet Kotzikos som avvisades innan hans nådeansökan behandlats. Han avvisades till Grekland trots att han var politisk flykting. Han bor nu i hemlandet i en källare, sjuklig och med förbud att utresa ur landet.

Författarinnan Sun Axelsson, som är kunnig i grekiska språket, har

anfört att hon bevitnat hur en av myndigheterna anlitad grekisk tolk hela tiden fick ställa politiska frågor till förhörda greker och fråga varför de lämnat det demokratiska Grekland. Det är bekant att demokratiska greker i Sverige ibland vägrat vittna, när de upptäckt att tolkarna var juntans män. Vi har fallet Kefalonitis som av en tjänsteman fick rådet "Kommunist, stick dit där du hör hemma".

Sådana fall och attityder skall jämföras med andra som behandlas på helt annat sätt. Vi har fallet med den grekiske UD-tjänstemannen som hämtade avhopparen Markitakis. Han var efterlyst av polisen men man lät honom vistas här och utföra sitt uppdrag för juntan. Vi har fallet Schoenman, som vägrades inresa när han skulle vittna inför Russeltribunalen om krigsförbrytelse i Vietnam. Men tennisspelarna från Rhodesia släpptes in trots att de hade pass från andra länder än där de var medborgare och trots att deras inreseärende borde underställts Kungl. Maj:t. Men myndigheterna som handlagt dessa fall är givetvis alla ärans män. Vi har fallet med biträdande grekiske handelsministern, herr Milon, som fick resa runt i Sverige på falskt pass och bo här under falskt namn. Myndigheterna såg genom fingrarna. Herr Milon skulle ju delta i en transportkonferens med bl. a. den svenska regeringen, som ju är idel ärans män.

Om en utlänning är politisk flykting blir han helt olika behandlad beroende på från vilket land han kommer. Flyktingar från Brasilien, Turkiet och ofta också Grekland erkänns inte som politiska. Menar utskottet att det inte förekommer politisk förföljelse i Brasilien eller Turkiet eller Portugal?

Varför har man så länge vägrat erkänna portugisiska flyktingars rätt och varför ger man dem slutligen uppehållstillstånd på s. k. humanitär grund, vilket ger en mycket sämre rättsställning än asyl? Varför är praxis så olika? Varför blev Kotzikos utvisad fast han inte begått brott, och varför får den från Ungern bördige rånaren från Lund stanna?

Varför utvisas så många grekiska och turkiska demokrater, samtidigt som internationella förbrytare får fristad här? Är det utskottet bekant att ökända förbrytare och SS-män, Ustasjaterrorister m. fl. här fått skydd undan rättvisan? Känner herrarna överste Plensners, SS-man och f. d. lettisk militärattaché i Berlin? Han har fått fristad i Sverige. Känner herrarna massmördaren Karlis Lobe? Han fick fristad här för att han var förföljd — av rättvisan visserligen, men det är ju inte så noga i sådana fall. Han har så goda meriter från verksamheten i 280:e lettiska polisbataljonen att han kvalificerat sig för flyktingskap i Sverige. Känner herrarna överste Ginters, lettiskt polisbefäl som lät skjuta 200 zigenare? Varför fick han fristad, när så många zigenare avvisas? Känner herrarna Karlis Landsmanis från generalinspektionsstaben i lettiska SS? Kan utskottets talesmän upplysa mig i min okunnighet om varför dessa förbrytare fått fristad här, medan Kotzikos får försmäkt i juntans Grekland? Vad är det som gör demokraten Kotzikos så förhatlig och SS-standartenführer Karlis Lobe till ett så ömmande flyktingfall? Varför är misstron mot myndigheterna så stor bland demokratiska greker och jugoslaver, medan organisationer som de kroatiska Ustasja och den lettiska Daugavas Vanagi är så optimistiska om sitt arbete här? Är det mot denna bakgrund för

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Ändring i utlän-
ningslagen, m. m.*

mycket begärt att regeringen preciserar från vilka länder den anser att politiskt förföljda kan tänkas komma?

Det anförda må räcka som argument för reservationen. Det vore skäl att i dag kräva en ny parlamentarisk undersökningskommission om flyktingpolitiken. Det vore tid att utplåna den skammens svarta tradition som styrkt myndigheterna under decennier. Kommunisterna skall i vår återkomma till denna fråga. Vad som nu är möjligt är att stödja reservationen och därmed i någon ringa mån förbättra rättsställningen för en grupp människor som alltid tillhört de rättsligt sämst ställda och som alltför ofta fått känna byråkratins väldiga makt mot den enskilda människan som befinner sig på flykt.

Herr STRINDBERG (m):

Herr talman! Trots den hets som nu vidlåder kammarens arbete vill jag med några ord kommentera det ärende som nu behandlas, och jag skall liksom herr Svensson i Malmö också delvis göra en historisk återblick.

Jag vill börja med att yrka bifall till förslagen i föreliggande betänkande från inrikesutskottet som trots att det delvis är ganska skarpt i sina formuleringar ändock måste betecknas som hovsamt med tanke på vpk-motionens utformning och det anförande som herr Svensson i Malmö just nu hållit.

Att människor tvingas lämna sitt hemland för att söka asyl på främmande ort är en ständig påminnelse om att åsiktsförtryck och förföljelser fortfarande förekommer runt om i vår värld. Våld och övergrepp kan icke försvaras oavsett om det är den ena eller den andra regimen som begår sådana brott. Asylrätten kan därför aldrig fixeras att gälla det ena eller det andra landet, som motionärerna föreslagit – den måste gälla alla som på grund av hemlandets förhållanden måste söka sig en fristad i annat land.

Det finns, herr talman, ting i vpk-motionen som utskottet inte kommenterat men som jag ändå inte anser kan få stå oemotsagda i kammaren. I motionen står bl. a.: "Sälunda lever i Sverige i kraft av denna tillämpning av asylrätten ett betydande antal 'flyktingar', vilka varit ämbetsmän eller aktiva militärer under exempelvis de baltiska högerdiktaturena."

Påståendet är egendomligt samtidigt som det är ägnat att förvåna att man från vänsterpartiet kommunisterna över huvud taget vill nämna de f. d. fria baltiska staterna och att man nu är kritisk mot den asylrätt som vi lämnade balterna i vårt land. Jag skall inte ta upp tiden med att diskutera underlaget för regeringen Päts i Estland, regeringen Ulmanis i Lettland eller Smetonas regering i Litauen – dessa regeringar var vid tiden för krigsutbrottet regeringar i fria stater och på väg mot ökad demokrati. De ledde små nationer, som under århundraden kämpat sin frihetskamp mot de tyska riddarordnarna, mot den polska och tyska lantadeln och baronerna, mot det tsaristiska Ryssland, mot Sovjetryssland och mot Hitlertyskland. De representerade folk som generation efter generation bevarat sin frihetslängtan trots ständiga åderlätningar genom krig och massdeportationer. Vad skulle det då vara för fel att vi här i Sverige tagit emot över 30 000 balter, som över havet eller via Finland

sökte sig hit, när deras länder införlivades med den store grannen i öster?

Det är ju inte ägnat att förvåna att det är herr Jörn Svensson som står som första namn på vpk-motionen, samme herr Svensson som i förra veckan sökte sätta "kors på IDA:s grav" i debatten om svenskt bistånd till IDA – den internationella utvecklingsfonden. I den debatten, herr talman, fällde herr Svensson några ord som jag alldeles speciellt observerat, nämligen: "Många regimer i de länderna har under tidernas lopp upphöjt sig till representanter för folket." Herr Svensson har så rätt! Men herr Svensson talade då bara om u-länderna. Varför denna begränsning? Inom herr Svenssons parti borde man alldeles särskilt besinna hans påstående.

Ett enda exempel. Motionären kanske inte så lätt kan minnas vad som hände när han bara var fyra år, fem månader och åtta dagar, men jag skall gärna friska upp minnet eftersom det bl. a. är därför som vi har så många balter i vårt land.

Den 21 juli 1940 proklamerades i den lettiska nationalförsamlingen – till vilken då endast kommunister kunde väljas – Lettlands anslutning till Sovjetunionen. Samma dag proklamerades Estlands och Litauens anslutning efter i stort sett samma mönster. Det var i sanning regimer som upphöjde sig till representanter för folket. Trots Lenins och Trotskijs försäkringar från 1920, trots de samma år ingångna fredsfördragen i Riga, Tartu och Moskva i vilka Ryssland "frivilligt och för eviga tider" avstod från suveräniteten över Balticum och trots biståndsfördragen av år 1939 införlivades dessa stater med Sovjetunionen.

Jag har, herr talman, trots tidsbristen inte kunna underlåta att erinra om anledningen till att vi har så många balter som flyktingar i vårt land. Det är min förhoppning – en förhoppning som delas av många människor runt om i världen – att balterna en gång skall kunna åtvända till sin hembygd som fria medborgare i fria nationer. Den förhoppningen hoppas jag nu också delas av herr Svensson i Malmö. Då slipper han ju ifrån att vi i fortsättningen beviljar balterna asyl i vårt land.

I detta anförande – under vilket herr förste vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar – instämde herrar Björck i Nässjö, Nisser, Ringaby, Åkerlind, Oskarson, Werner i Malmö, Hedin, Brundin och Winberg (samtliga m).

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte alls beklagat mig, herr Strindberg, över att man varit generös gentemot vissa typer av folk som kommit hit till Sverige. Vad jag beklagat mig över är att denna generositet tillämpats så ensidigt och att den kombinerats med en oerhört mycket hårdare attityd mot folk som av minst lika goda skäl kunnat åberopa politiskt flyktingskap.

Jag har inte sagt att man inte, oavsett vilken politisk tro man i och för sig har, skall kunna få politiskt flyktingskap i Sverige. Asylrätten skall inte ta hänsyn till ideologin som sådan. Men vad jag påpekat är den övermäktiga generositet som kommit folk till del, inte av den anledningen att de haft en utpräglad högerideologi eller fascistisk ideologi utan

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

Ändring i utlänningslagen, m. m.

för att de varit krigsförbrytare som varit efterspanade och som samarbetat med tyska myndigheter och begått krigsförbrytelser enligt de i Nürnberglagarna fastställda reglerna.

Herr STRINDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte av rädhåga för att ta upp en debatt med herr Jörn Svensson – det skulle i och för sig vara mycket intressant att fortsätta denna överläggning – utan av omtanke om riksdagens ledamöter som jag inte skall fortsätta att diskutera den baltiska frågan. Annars finns det mycket att erinra herr Svensson om.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Med tanke på tidsnöden skall jag begränsa mitt yttrande i detta ärende. Jag måste säga att om man lägger herr Svenssons i Malmö motion bredvid reservationen i utskottsbetänkandet, så finner man att utskottsbehandlingen medfört en glädjande tillnyktring hos vänsterpartiet kommunisternas företrädare. Reservationen är ett mycket nyanserat aktstycke i jämförelse med de otidigheter mot ett statligt ämbetsverk som återfinns i motionen med herr Svensson i Malmö som första namn och även med reservanten herr Lorentzon som undertecknare. Sedan är det en annan sak att herr Svensson i Malmö genom sitt onyanserade inlägg i dag i kammaren åter förde ned debatten på den nivå som den fick i motionen.

Som medlem av invandrarverkets styrelse vill jag uttala min tillfredsställelse med inrikesutskottets mycket hårda karakteristik av vissa av motionens yttranden. Det är väl sällsynt att man i ett betänkande får läsa att riksdagsmän i motioner givit en vrågbild av den svenska flyktingpolitiken och av utlänningsmyndigheternas sätt att bedriva sitt arbete. Men den som läst motionen och dess kategoriska omdömen måste erkänna att det omdömet är rättvist och att utskottet inte har tagit till några överord.

Nu kommer herr Svensson i Malmö med en återblick, präglad av naivitet och okunnighet i skön blandning. Jag skall inte gå in på detaljer, men låt mig lämna en sammanställning över de flyktingar som har tagits emot i Sverige 1950–1971 för att belysa sanningshalten i hans påståenden.

Totalt har sedan 1950 och fram till i dag mottagits minst ca 30 000 flyktingar. Därav är ca 20 000 kollektivt överförda och 10 000 mottagna här efter individuell prövning.

Och låt mig med anledning av herr Svenssons anklagelser om politisk diskriminering ge exempel på utlännningar från fyra länder som under åren 1968–1971 beviljats vistelsetillstånd på grund av motsatsförhållande till hemlandet: från Grekland minst 2 500, från Tjeckoslovakien – sammanhanget känner väl herr Svensson i Malmö – 2 300, amerikanska desertörer 600 och portugiser ca 100. I det senare fallet rör det sig huvudsakligen om krigsvägrare, som har behandlats likartat som tjeckerna i tillståndshänsende.

I den debatt som förts har det lämnats förvirrande uppgifter om principerna för asylrätten. Allmänt gäller att den som löper risk för

politisk förföljelse i sitt hemland eller i annat land inte skall vägras asyl i Sverige om han har behov av sådan asyl. Det sista ledet i resonemanget bortser man ofta från även i den seriösa debatten — jag menar då alltså inte det inlägg som herr Svensson i Malmö svarade för. Jag skall ta ett exempel. En brasiliansk flykting som fått tillstånd att stanna i ett sådant land som Algeriet och där är trygg för att inte skickas tillbaka till sitt hemland, där han befärar politisk förföljelse, kan inte utan vidare byta asylland och slå sig ned i Sverige. Han anses alltså inte ha behov av asyl.

Men sedan till påståendet att vi skulle vägra att ge politisk asyl även åt dem som riskerar att sändas till ett land där förföljelse väntar dem.

Vid bedömningen av de individuella fallen har invandrarverket och de svenska statsmakterna tillämpat en praxis, som gett möjlighet till en mera generös bedömning än om ett politiskt flyktingskap skulle utgöra en absolut förutsättning för ett kvarstannande. Den nuvarande tillämpningen är betydligt liberalare än i flertalet andra länder.

Praktiskt taget alla de människor, som efter individuell prövning har fått tillstånd att stanna här, tillförsäkras flyktingförmåner i vilka ingår längre svenskundervisning på statens bekostnad m. m. Det förtjänar påpekas att förmånerna, som riksdagen anvisar särskilt anslag för, inte är knutna till det politiska asylbegreppet utan till det vidare flyktingbegrepp som också inkluderar s. k. ekonomiska flyktingar.

Beträffande rättsläget i övrigt gäller att det inte finns någon särskild tillståndstyp som heter politisk asyl men att å andra sidan ingen som påstår att han är politisk flykting riskerar att utan prövning av flyktingskapet sändas ur landet på ett sådant sätt att han hamnar i det land, där han påstår sig bli förföljd.

I övrigt kommer frågan om politiskt flyktingskap i regel endast upp då en person söker s. k. resedokument.

Det är självfallet nyttigt att man här tar upp utlänningslagstiftningen och dess tillämpning och att många kritiska synpunkter kommer fram, men jag vill hänvisa herr Svensson i Malmö till att när det gäller enskilda fall kan kritiken inte alltid bemötas, eftersom materialet inte får lämnas ut till offentligheten — inte av omsorg om myndigheterna utan till skydd för den människa det gäller.

Jag tycker att herr Svenssons vrågbild av vår utlänningspolitik delvis vittnar om bristande kunskaper. Invandrarverket har i kontakterna med massmedierna haft mycken glädje av reportageseminarier där man undervisat om de principer som tillämpas inom utlänningspolitiken. Jag skulle gärna se att herr Svensson i Malmö uppsökte invandrarverket och lät sig informera i några av de aktuella frågorna.

Man kan ha respekt för en del av engagemanget i herr Svenssons anförande, men när man hör honom svartmåla och missledande skildra utlänningspolitiken och när man läser hans motion, måste man säga att det förefaller vara oförsynt av en riksdagsman, som har att delta i fastställande av arbetsförhållandena för ett ämbetsverk, att på det här sättet pådyvla det anklagelser.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

Ändring i utlänningslagen, m. m.

Fredagen den
17 december 1971

Ändring i utlänningslagen, m. m.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det senaste inlägget tvingar mig att gå in i en replik. Det kanske också med den senaste talarens logik var mycket oförsynt av den parlamentariska undersökningskommissionen 1945 att komma med en så massiv kritik. Det finns ju ämbetsmän som tycker att varje form av kritik är oförsynt.

Vi skall återkomma till den här debatten i vår. Nu skall jag på grund av tidsbristen bara ta upp två ting som är klart felaktiga i det som den senaste talaren har anfört. För det första hade den brasilianske flykting som han återopade, en herr Soares Valenca, icke något uppehållstillstånd i Algeriet. Han hade för övrigt ett brev från algeriska ambassaden – som jag äger en kopia av – där det klart sades ut att han icke kunde räkna på några som helst garantier för att han skulle få uppehålla sig där. Ändå föresvävade det utlänningsmyndigheterna att han skulle avvisas. Sedan visade det sig att han hade tillräckligt med pengar för att kunna ställa ekonomiska garantier, så nu har han fått stanna.

För det andra vet den senaste ärade talaren mycket väl att trots talet i lagen om garanti för att man inte skall utvisa till ett land, från vilket man sedan löper risk att utlämnas vidare, hålles det inte på den garantin i praxis. Ni har många gånger utvisat folk till NATO-staterna. Ni vet mycket väl att de, bl. a. Frankrike, har utlämningsavtal med t. ex. Grekland.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö gör gällande att invandrarverket skulle ha utvisat en brasilianare utan att försäkra sig om att han inte skulle bli utsatt för politisk förföljelse i det land dit han kom. Jag säger bestämt att Algeriet hade gett honom full garanti för vistelse i det landet. Det går inte att göra gällande att han inte där skulle ha den rättstrygghet som han hade begärt.

För att en politisk flykting skall få asyl i Sverige gäller det att han skall vara i behov därav. Den som redan har fått fristad i ett annat land anses enligt praxis inte vara i behov av asyl. Principen att den stat dit flyktingen först kommit skall pröva asylfrågan är allmänt accepterad. Det innebär att det icke varit någon felaktig handläggning av denna fråga.

Jag ser gärna en diskussion om utlänningslagstiftningen och dess tillämpning samt om precisering av dess regler. Men jag vill här komma med en varning för byråkratisering. Förändringar och förenklingar bör inte ske på bekostnad av den relativt generösa praxis som man i dag tillämpar då man inte gör en strikt flyktingprövning.

Herr HAMRIN (fp):

Herr talman! Det finns förvisso många lagar och bestämmelser i detta land som behöver överses och reformeras. Men att motivera ändringsförslag, som herr Svensson i Malmö här gjorde, med oförsynta angrepp på dem som är satta att tillämpa och försöka att efter bästa förmåga handskas med dessa lagar och som inte har möjlighet att försvara sig i denna kammare tillhör dess bättre ovanligheterna vid riksdagens behandling.

Herr Svensson i Malmö lyckades balansera på gränsen till det tillåtna. Jag förmodar att herr talmannen uppmärksam lyssnade och var tveksam men lät det gå.

De som eventuellt – och till dem hör faktiskt jag – hade en viss förståelse för en del av de *sakliga* resonemangen i reservationen har berövats all möjlighet att på något sätt stödja en sådan tanke vid det här tillfället.

Nu skall jag inte gå in på sakfrågorna – det har herr Svensson i Eskilstuna gjort – men jag hoppas att vi vid ett bättre tillfälle och med sakliga motiveringar skall kunna återkomma till de frågor som här fordrar en närmare granskning och som det kanske är möjligt att rätta till. Men man vinner ingenting med att i den här kammaren anfälla tjänstemän som gör ett svårt jobb och försöker klara det på bästa möjliga sätt.

Jag ansluter mig till utskottets förslag.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Nu försiggår det etablerade samhällets stora breda samling för att försvara byråkratins oförvitlighet. Vi har ju sett hur det varit i det förflutna, och det finns ingen anledning att tro att det skulle vara så särdeles mycket bättre nu.

Låt mig bara påpeka en enda sak till sist. Det är bevisat att i en rad fall avhysning eller utvisning har varit beslutad av utlänningsorganen. Men sedan har det uppstått en diskussion, en offentlig debatt om det riktiga i handläggningen av dessa ärenden. I ett flertal fall har det kunnat bevisas att utlänningsorganen tvingats ge efter för den offentliga diskussionen och för de påtryckningar som skett och erkänna att de har gjort fel. Det har inträffat i en rad fall, och detta visar klart och tydligt för det första att praxis är vacklande och för det andra att det tydligen finns folk som inte riktigt vet vad de gällande lagarna innebär eller i varje fall tillämpar dem på ett synnerligen guttaferkuartat sätt.

Herr ERIKSSON i Arvika (fp):

Herr talman! Jag vill bekänna att det var påfrestande för utskottet när vi tog del av motionen 1555, och de känslor som vi hyste för den motionen speglas ju också i en mycket bestämd och ovanligt hård skrivning, som det har påpekats här av flera talare. Vi hade enhälligt – hela utskottet utom herr Svenssons i Malmö egen partikamrat – den bestämda uppfattningen, att här var det ett behov att klart säga ifrån att vi tar avstånd från påståenden som framfördes i motionen.

Jag vill också erkänna att det var inte mindre påfrestande för tålmodet att lyssna till herr Svenssons i Malmö onyanserade anförande. Det rann mig dock i minnet ett känt ord från Ordspråksboken i Gamla testamentet, där det står ungefär så, att ett milt ord stillar vrede. Jag försökte, när jag satt uppe i bänken, att tänka ut det milda ordet, och det enda jag kunde finna var det som herr Svensson i Eskilstuna något snuddade vid när han sade att reservationen andas en helt annan inställning än motionen och herr Svenssons i Malmö anförande. Det tycker jag hedrar utskottsledamoten herr Lorentzon att han har försökt att balansera av den gälla ton som herr Svensson i Malmö har använt i det här ärendet.

Efter de anföranden som hållits finns det ingen anledning för mig att gå in i detaljer. Jag vill bara säga, eftersom herr Svensson i Malmö gång på gång använde ordet förbrytare, att lika litet som vi vill i svepande ordalag döma alla utlänningar, lika litet vill vi i generella formuleringar döma en svensk tjänstemannakår. Gång på gång ironiserade herr Svensson i Malmö över att vi i utskottet har slagit vakt om tjänstemannakåren. Jag vill säga till herr Svensson i Malmö att vi *har* förtroende för den svenska tjänstemannakåren även på den här punkten.

Med instämmande i vad som tidigare har sagts här av herr Strindberg, herr Svensson i Eskilstuna och herr Hamrin ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Jag är fullt medveten om att i den diskussion som förekommer kring olika ärenden kan det föras fram synpunkter som det kan vara anledning att ta hänsyn till. Men det är också ofta så när det gäller olika beslut som fattas, att de grundas på nya omständigheter som har kommit fram.

Jag skulle emellertid vilja göra en slutreflexion här, och det är en reflexion som man ofta gör när man lyssnar till herr Svensson i Malmö. Han har en samhällsfilosofi som går ut på att han ser det han kallar det etablerade samhället som något fientligt till människorna. Han utgår från en annan ideologi än vi andra som verkar här, och då kan han för att stödja sin ideologi även här i kammaren utnyttja tillfället till agitation gentemot det etablerade samhället. Jag utgår från en demokratisk grundsyn, och jag ansåg det därför vara oförsynt av en riksdagsman att på detta sätt rikta ett angrepp mot invandrarverket och dess tjänstemän. Min demokratiska grundsyn säger mig att utlänningslagen, utlänningskungörelsen och propositionerna 142 och 158 år 1968 samt regeringens praxis och prejudicerande beslut måste forma invandrarverkets handlingsmönster. Det är att förankra verksamheten hos folkstyret.

Jag upprepar att jag tycker det är oförsynt av en medlem av denna kammare att tala om inhuman behandling och administrativt godtycke, när en myndighet försöker leva upp till statsmakternas intentioner och följa givna instruktioner.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Skulle det vara mindre demokratiskt att försöka skydda de drabbade utlänningarna än att, som herr Svensson i Eskilstuna gör, försöka skydda ämbetsmännen? Det är väl inte demokratins huvudsakliga uppgift att skydda ämbetsmännen. Men det gör svensk flyktingpolitik, sådan den framstår inte minst i den parlamentariska undersökningskommissionens rapport från 1945. Den rapporten ger klart belägg för tesen att där makten finns, där finns ingen frihet. När en ämbetsman har makt över en underlägsen, diskriminerad människa som är försatt i ett läge där hon inte kan språket och inte känner till svenska rättsförhållanden, så är det inte bra, ty då finns det alltid frestelser att missbruka makten. Och den har missbrukats vid en rad tillfällen. Det har ni tvingats erkänna i så många fall, att jag tycker att herr Svensson i Eskilstuna skulle kunna erkänna att denna skarpa kritik är berättigad.

Herr SVENSSON i Eskilstuna (s):

Herr talman! Det var bra, herr Svensson i Malmö, att Ni angav den ideologiska skiljelinjen mellan Er och mig. Jag är för att använda den demokratiskt förankrade makten som ett instrument för människorna, ett instrument för de liberala principer gentemot utlänningar som riksdagen har uttalat sig för. Herr Svensson i Malmö utnyttjar sin position som riksdagsman till att förtala detta folkstyrets instrument. Där går skiljelinjen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna A och C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 37 punkterna A och C röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Eriksson i Arvika begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	292
Nej	—	13
Avstår	—	3

Punkten B

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Lag om byggnadstillstånd m. m.

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 38 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om byggnadstillstånd m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:177 (inrikesdepartementet) föreslagit riksdagen att anta vid propositionen fogat förslag till lag om byggnadstillstånd m. m.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås att lagen (1963:268) om igångsättningsstillstånd för byggnadsarbete skall ersättas med en lag om byggnadstillstånd m. m. Enligt den nuvarande lagen har Kungl. Maj:t fullmakt att förordna att byggnadsarbete av visst slag inte får påbörjas utan tillstånd, om det

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om byggnads-
tillstånd m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om byggnads-
tillstånd m. m.*

råder allvarlig brist på arbetskraft inom byggnadsindustrin eller det föreligger annat avsevärt hinder för byggnadsverksamheten. Kungl. Maj:t har begagnat sig av fullmakten för att kräva tillstånd för uppförande av bl. a. bensinstationer, bilverkstäder, parkeringshus, butiks-, kontors- och banklokaler, vissa kommunala byggnader, däribland sjukhus och ålderdomshem, bostadshus som uppförs utan statliga lån, vissa fritidshus, samlingslokaler, sporthallar och idrottsanläggningar. Fullmakten utlöper vid årsskiftet 1971–72. Enligt det nya förslaget skall Kungl. Maj:t få fullmakt att förordna om byggnadstillstånd, om det behövs för att begränsa byggnadsverksamheten med hänsyn till samhällsekonomiska förhållanden eller läget på arbetsmarknaden eller andra väsentliga allmänna intressen. Förordnandet skall kunna begränsas till att avse viss tid, visst slag av byggnadsarbete eller viss del av landet. Det föreslås att fullmakten inte görs tidsbegränsad.

Den nuvarande lagen ger Kungl. Maj:t möjlighet att fordra igångsättningstillstånd för visst byggnadsarbete även för säsongutjämning av sysselsättningen. Denna fullmakt utnyttjas inte f. n. men den föreslås bibehållen i den nya lagstiftningen.”

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1971:1633 av fröken Ljungberg (m) och herr Turesson (m), vari yrkats att riksdagen vid behandlingen av proposition 1971:177 skulle anta det vid propositionen fogade förslaget till lag om byggnadstillstånd m. m. med den ändringen att 2 § och ikraftträdandebestämmelsen skulle erhålla av motionärerna föreslagen lydelse, innebärande att lagens giltighetstid skulle begränsas till den 1 januari 1974 och att den föreslagna fullmaktslagstiftningen ej skulle omfatta vissa i 2 § i lagförslaget angivna arbeten, såsom anläggande av kraft-, vatten- eller avloppsledning och gata samt

motionen 1971:1634 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c).

Utskottet hemställde

A. att riksdagen, såvitt angick ikraftträdandebestämmelsen i det genom propositionen 1971:177 framlagda förslaget till lag om byggnadstillstånd m. m., med avslag på motionen 1971:1633 skulle anta propositionens förslag,

B. att riksdagen — med avslag på motionen 1971:1633 i övrigt — skulle anta lagförslaget i den mån det ej behandlats under A,

C. att motionen 1971:1634 inte föranledde någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m), som ansett att utskottet under A bort hemställa,

att riksdagen med förklaring att det genom propositionen 1971:177 framlagda förslaget till lag om byggnadstillstånd m. m. inte i oförändrat skick kunnat antas och med bifall till motionen 1971:1633, såvitt angick ikraftträdandebestämmelsen, skulle anta nämnda bestämmelse i den lydelse som reservanterna föreslagit.

Herr OSKARSON (m):

Herr talman! I inrikesutskottets betänkande nr 38 behandlas förslag till lag om byggnadstillstånd. Den nya lagen skall ersätta 1963 års lag om igångsättningstillstånd. Denna gamla lag är en fullmaktslag, som är tidsbestämd och som utlöper vid årsskiftet 1971/1972. Den nya lagen som skall gälla från årsskiftet föreslås däremot bli permanent.

Den föreslagna lagen ingår i den flora av restriktioner och regleringar som jag skulle vilja kalla ett särmärke för svensk politik på byggandets område. De problem och besvär som denna regleringspolitik har skapat för både myndigheter och medborgare är väl kända, och jag skall inte närmare gå in på någon redogörelse för detta. Byggregleringen är enligt min uppfattning en kristidsföreteelse som inte hör hemma i normala samhällsekonomiska och arbetsmarknadspolitiska situationer. Och följaktligen bör sådana lagar avskaffas så snart förhållandena medger detta. Nu är dock läget sådant i dag, vilket vi också har framhållit i vår reservation, att vi inte utan vidare kan avveckla byggregleringen utan måste bibehålla den under en övergångsperiod. Vi reserverar oss dock inte som utskottsmajoriteten gå med på att lagen nu görs permanent, utan vi föreslår att lagen får en begränsad giltighet på två år. Denna tid bör utnyttjas till en successiv avveckling av den här regleringen.

Enligt vår uppfattning bör den styrning av byggnadsverksamheten som kan vara behövlig i vissa konjunkturlägen ske med hjälp av generella åtgärder. Strävan bör vara att komma ifrån den detaljerade fysiska reglering som har varit statsmakternas linje under flera år och som har ställt och ställer till mycket besvär och många bekymmer för de kommunala myndigheterna. Säsom Svenska kommunförbundet också framhåller i sitt remissvar över byggplaneringsutredningens betänkande — som ligger till grund för propositionen — förorsakar den hårda statliga regleringen ryckighet i den kommunala planeringen, som i sin tur medför icke acceptabla kommunalekonomiska effekter. Den administrativa belastningen på de kommunala myndigheterna, med blanketter och uppgiftslämnande i det oändliga, bör heller inte glömmas i det här sammanhanget.

När den äldre lagen, som nu skall ersättas, togs av riksdagen föreslog utskottsmajoriteten — som bestod av de borgerliga ledamöterna — att lagförslaget skulle avslås. Under debatten framfördes kompromissförslaget att man skulle göra lagens giltighetstid begränsad. Denna kompromiss blev också riksdagens beslut. Vi har samma uppfattning nu som då och föreslår att riksdagen om två år får lov att ta ställning till om det vid den tidpunkten föreligger skäl för att göra en ytterligare förlängning av lagen.

När det gäller säsongutjämnande åtgärder, som lagen också är inriktad på, har vi byggarbetsnämnderna med representanter för lokala myndigheter, länsmyndigheter och arbetsmarknadens parter. Med den sammanfattning som byggarbetsnämnderna har är dessa enligt vår uppfattning väl skickade att i samverkan med kommunala myndigheter och med länsarbetsnämnder och byggarbetsparter lösa dessa problem med säsongutjämnande åtgärder på ett sådant sätt att man tillvaratar intresset av ett rationellt byggande i tekniskt hänseende och även på bästa sätt slår vakt om arbetstagarintressen. Anser man att dessa byggarbetsnämnder bör få

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om byggnads-
tillstånd m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om byggnads-
tillstånd m. m.*

ökade befogenheter finns det möjligheter att lösa problemet genom att tilldela dem dessa, men då har man ändå bibehållit beslutandet på det regionala planet.

Med dessa få ord, herr talman, har jag velat motivera herr Nordgrens och min reservation till inrikesutskottets betänkande nr 38. Reservationen bygger på den principiella uppfattningen att regleringar inte skall tillgripas i andra situationer än när det är absolut nödvändigt och att regleringslagar endast bör gälla så länge de behövs. Därefter skall de omedelbart upphävas. Slutligen vill jag säga att denna uppfattning gäller för oss i alldeles särskilt hög grad när det är fråga om fullmaktslagar, sådana som den vi har att ta ställning till i dag.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Nordgren (m).

Herr FRIDOLFSSON (s):

Herr talman! Enligt den nuvarande lagen om igångsättningstillstånd har Kungl. Maj:t fullmakt att förordna att byggnadsarbete av visst slag inte får påbörjas utan tillstånd, om det råder allvarig brist på arbetskraft inom byggnadsindustrin eller det föreligger annat avsevärt hinder för byggnadsverksamheten.

Enligt det nya förslaget skall Kungl. Maj:t få fullmakt att förordna om byggnadstillstånd, om det behövs för att begränsa byggnadsverksamheten med hänsyn till samhällsekonomiska förhållanden eller läget på arbetsmarknaden eller andra väsentliga allmänna intressen. Förordnandet skall kunna begränsas till att avse viss tid, visst slag av byggnadsarbete eller viss del av landet. Det föreslås att fullmakten inte skall göras tidsbegränsad.

I motionen 1633 från två ledamöter i moderata samlingspartiet framhålles att lagen är en kristidsföreteelse, som ej hör hemma i vårt nuvarande samhälle. Motionärerna säger att de helst hade velat helt avstycka lagen men slutar med att tillstyrka densamma. De föreslår dock att den tidsbegränsas till den 31 december 1973.

Reservanterna anser i likhet med motionärerna att det inte finns behov av en lagstiftning om byggnadstillstånd men tillstyrker ändå att den föreslagna lagen skall gälla till utgången av år 1973, dock med en helt annan motivering än motionärerna.

Utskottet instämmer helt i propositionens förslag samt anser att byggnadsregleringen har en viktig roll i samhällsekonomin. Även om regleringen har sitt upphov i kristidsförhållanden har utvecklingen visat att det finns behov av detta medel i den ekonomiska politiken. Byggnadsregleringen har stor betydelse både som allmänt konjunkturpolitiskt medel och som arbetsmarknadspolitiskt medel. Den är säsongutjämning och har regionalpolitisk betydelse. Utskottet föreslår att den föreslagna fullmaktslagen inte till någon del görs tidsbegränsad, en uppfattning som för övrigt delas av samtliga remissinstanser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till inrikesutskottets hemställan på alla punkter.

Punkten A

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herrar Nordgren och Oskarson, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Oskarson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammarén bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 38 punkten A röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammarén bifallit reservationen av herrar Nordgren och Oskarson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Oskarson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja --	263
Nej --	34
Avstår --	2

Punkterna B och C

Kammarén biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 7 Ändring i förmånsrättslagen, m. m.

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 26 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979), m. m. jämte motion.

Genom en den 5 november 1971 dagtecknad proposition, nr 178, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att anta de vid propositionen fogade förslagen till

1. lag om ändring i förmånsrättslagen (1970:979),
2. lag om ändring i lagen (1971:494) om exekutiv försäljning av fast egendom,
3. lag om ändring i konkurslagen (1921:225),
4. lag om ändring i lagen (1970:741) om statlig lönegaranti vid konkurs,
5. lag om ändring i sjölagen (1891:35 s. 1).

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen föreslås en omkastning av företrädesordningen i konkurs så att inteckningar i fast egendom får företräde framför löne- och pensionsfordringar. Förslaget har möjliggjorts av den nyligen genomförda reformen med statlig lönegaranti vid konkurs. I samband härmed föreslås en höjning av det maximala beloppet för betalning enligt den statliga lönegarantin. Detta utgör f. n. summan av fyra basbelopp

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Ändring i förmåns-
rättslagen, m. m.*

enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Det senast bestämda basbeloppet uppgår till 6 900 kronor. Enligt förslaget skall beträffande lönefordringar och förfallna pensionsfordringar maximibeloppet utgöra summan av fem basbelopp och fordringar på framtida pension utgå utan någon beloppsbegränsning. Förstärkningen av löneskyddet antas inte behöva påverka lönegarantiavgiftens storlek inom överskådlig tid."

I detta sammanhang hade behandlats en med anledning av propositionen väckt motion 1971:1635 av herr Levin (fp), vari hemställts att riksdagen skulle som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionen.

I motionen framhölls att fastighetsinteckningarnas ställning försvagades genom att riksdagen i maj 1971 antog lagen om anställningsskydd för vissa äldre arbetstagare. I lagen förlängdes uppsägningstiderna för dessa arbetstagare, vilket innebar att löneprivilegiet vid konkurs utvidgades. Motionären ansåg det nu rimligt att staten avstod från att göra sina genom inträde i löneborgenärernas ställe uppkomna fordringar gällande i konkurser, som påbörjats under tiden från nämnda lags ikraftträdande fram till förevarande lags ikraftträdande den 1 januari 1972, för den händelse kreditgivare eller borgensmän härigenom gjorde förluster som hade sin grund i utvidgningen av löneprivilegiet.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle anta de vid propositionen 1971:178 fogade lagförslagen,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1635.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Av lagutskottets betänkande nr 26 framgår att endast en motion har väckts. Ett enhälligt utskott avstyrker bifall. Det är synd, eftersom det är en förträfflig motion, i vilken jag har påvisat att man på ett enkelt sätt skulle kunna eliminera en orättvisa och en olägenhet som Kungl. Maj:ts proposition i själva verket har till syfte att komma till rätta med.

Det står sålunda helt klart att departementschefen och hans medarbetare efter ingående överväganden har funnit att fastighetsinteckningarna *måste* skyddas med stark förmånsrätt med hänsyn till deras fundamentala ställning som säkerhet för lån och andra krediter. Tidigare har lönefordringar ansetts böra beredas en ännu bättre rättsställning, detta av uteslutande sociala skäl. Sedan emellertid riksdagen beslutat införa en statlig lönegaranti, som nu ytterligare byggs ut och som finansieras av arbetsgivarna, har dessa sociala skäl för lönefordringarnas mycket privilegierade ställning bortfallit. Enbart därför anser sig nu Kungl. Maj:t kunna föreslå sådana lagändringar att den inbördes företrädesordningen kastas om. Det är bra; det tycker jag, och det tycker också utskottet.

Däremot tycker jag inte att det är bra att frånvaron av en övergångsbestämmelse kan komma att få en säkerligen inte avsedd effekt. Syftet med lagförslaget är ju att stärka fastighetsinteckningarnas ställning, men effekten av lagen, sådan den nu har formulerats, kan i vissa fall

under en sexmånadersperiod bli den rakt motsatta.

Då riksdagen i våras debatterade och fattade beslut om en lag om anställningsskydd för äldre arbetskraft, bortsåg vi nämligen från just den eventualitet som har föranlett mig att skriva motionen nr 1635.

Hela debatten gick ut på vilka följder en sådan lagstiftning kunde komma att få för arbetsgivare respektive de äldre löntagarna. Troligen funderade ingen vid det tillfället, då striden var ganska het, över vilka olägenheter som skulle kunna drabba kreditgivarna, och det är väl helt naturligt att en sådan aspekt kom helt i bakgrunden. Men faktum är, att vi genom bifall till inrikesministerns proposition som en inte avsedd bieffekt åstadkom en försvagning temporärt av fastighetsinteckningarnas ställning, medan alla är överens om det angelägna i att den i stället förstärks.

Den som inte närmare tänkt på detta problem eller den som kanske först nu över huvud taget observerar saken ställer då frågan: Hur kan motionären ha kommit till en sådan slutsats som han gjort? Saken ligger till på följande sätt.

Lagen om anställningsskydd trädde i kraft den 11 juni i år. De anställda tillförsäkrades därmed en väsentligt förlängd uppsägningstid. För dem innebär detta med omedelbar verkan en mycket stor fördel inte minst från ekonomisk synpunkt. Men för kreditgivare förhåller det sig på motsatt sätt. En långivare som haft säkerhet i fastighetsinteckning kom med omedelbar verkan i ett sämre läge, eftersom staten, lönegaranten, automatiskt inträdde i löntagarens ställe, om garantin tagits i anspråk, och därmed kunde i konkurs bevaka en större lönefordran än kreditgivaren rimligen haft anledning att räkna med vid det tillfälle, kanske flera år tidigare, då han lånade ut pengarna.

Det kan enligt mitt förmenande inte vara rimligt och inte något samhällsintresse att en kreditgivare på just detta sätt skall tillfogas förluster som ligger över den nivå han har haft anledning att räkna med som en risk. Mitt förslag i motionen är därför att staten skall avstå från att göra sådana fordringar gällande på panthavarens bekostnad som uppkommit genom att staten inträtt i löntagarnas ställe. Det är ju precis vad staten kommer att göra fr. o. m. den 1 januari, då den lag träder i kraft som vi skall införa om några minuter. Jag kan inte förstå att man skall diskriminera de kreditgivare som konfronterats med detta problem under perioden 11/6–31/12 1971.

Jag finner utskottets yttrande ganska märkligt. Man säger egentligen bara två saker:

1. Det saknas utredning om i vilken mån den av mig beskrivna situationen lett till förluster, och det kan bara vara fråga om enstaka fall.
2. Att skapa särskilda regler för dessa få fall är inte befogat.

Det är naturligtvis riktigt att detta inte är någon särskilt vanlig förekomst. Men, herr talman, det är väl ändå inget utslag av rättvisa att med hänvisning till den ringa frekvensen kallt avvisa ett så rimligt krav som bara innebär att riksdagen skall skydda dem, som på grund av en lagändring, som vi nu på regeringens eget förslag håller på att korrigera, kommit i en situation, som de inte kunde förutse då krediten gavs. Vid utlåningstillfället torde vederbörande bara haft anledning att räkna med

Fredagen den
17 december 1971

*Ändring i förmåns-
rättslagen, m. m.*

en prioriterad lönefordran uppgående till ungefär en tredjedel av den som uppstod den 11 juni.

En så cynisk attityd från utskottets sida kan jag inte förstå och inte gilla, och jag yrkar därför bifall till motionen 1635.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! I propositionen nr 178 som vi behandlar föreslås som herr Levin sade den ändringen i förmånsrättslagen att vid konkurs inteckningar i fastighet skall gälla före löne- och pensionsfordringar. När lagen om statlig lönegaranti vid konkurs infördes den 1 januari i år, skapades möjlighet att börja aktualisera den här reformen. Den statliga utfästelsen gällde först maximalt summan av tre basbelopp enligt lagen om allmän försäkring. Den 11 juni i år ökades garantin till fyra basbelopp, vilket herr Levin nämnde. Det skedde i samband med att lagen om anställningsskydd för äldre arbetstagare trädde i kraft. I och med den nu föreslagna ändringen i förmånsrättslagen ökar den statliga lönegarantin till summan av fem basbelopp. Vidare får fordringar på framtida pension tillgodoses utan någon beloppsbegränsning.

Herr Levin anför nu att i och med att lagen om anställningsskydd för äldre arbetstagare kom till ökade förlustriskerna för inteckningshavarna i företagskonkurserna, enär uppsägningstiderna förlängdes för dessa äldre arbetstagare. Herr Levin menar därför att de långivare som drabbats av extra förluster efter det anställningsskyddslagen trädde i kraft den 11 juni och intill utgången av detta år — då den nu föreslagna ograverade förmånsrätten för inteckningar genomförs — dessa långivare skall kompenseras för detta på så sätt att staten inte gör sin regressrätt gällande för denna del av den utbetalade lönegarantin.

Att det för kreditinstituten och andra långivare skulle uppstå ett något ökat risktagande efter den 11 juni, diskuterades väl knappast vid den nämnda lagens tillkomst. Utskottet tycker inte heller att det nu skulle vara nödvändigt med den återbäring herr Levin föreslår. Genom de ökade löneinkomsterna torde för övrigt risktagandet för långivarna ha växt successivt år för år, varför den 11 juni knappast kan sägas vara någon klart markerad milstolpe.

Har löneprivilegiet varit till nackdel tidigare för inteckningshavarna, blir det så mycket bättre för dem efter den 1 januari nästa år, då deras rätt i detta hänseende blir ograverad. Man kan väl säga att det ena får kompensera det andra, även om det i en del fall inte blir samma kreditinstitut som drabbas av det ofördelaktiga i det nuvarande systemet och som får skörda frukterna av den nya förmånsrättsordningen.

Herr Levin tyckte att hans motion var förträfflig och att utskottets betänkande var märkligt. Vi har nog i utskottet tyckt att det fanns vissa märkliga drag även i motionen. Det är därför utskottet har intagit sin ståndpunkt. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Det var ju synd att inte utskottets värderade ordförande talade om vad det var utskottet funnit så märkligt i motionen. Det framgår inte vare sig av ordförandens inlägg i debatten eller av utskottets skrivning.

Det är ju, herr talman, genom de förlängda uppsägningstiderna som de prioriterade lönefordringarna i konkurs har vuxit så mycket. Det har en kreditgivare inte haft anledning att räkna med tidigare. Propositionen säger också mycket riktigt på s. 20 att möjlighet till bedömning av risken vid tillfället för kreditgivningen eller då fordran uppstår måste tillmätas avgörande betydelse och att borgenären därvid har att utgå från den lagstiftning som gäller.

Låt mig i detta sammanhang säga att det ingalunda alltid är fråga om ett kreditinstitut. Det kan vara fråga om enskilda personer, som här drabbas mycket hårt.

Det påpekas vidare i propositionen att förlusterna i det enskilda fallet kan bli mycket betydande. Såvitt jag kan finna talar detta klart till förmån för tanken på sådana regler att staten kan ta hänsyn till de kreditgivare som under denna korta parentesperiod blivit lidande till följd av att riksdagen i våras helt enkelt förbisåg den effekt, eller rättare sagt bieffekt, som lagen om ökat anställningsskydd medförde för den kategori om vilken jag talat.

Jag vill påpeka, herr talman, att sådana fall har förekommit. Det inträffade ett i augusti nere i Småland. I den konkursen gick det illa för en borgensman som trots innehav av fastighetsinteckningar led allvarlig ekonomisk skada på grund av att lönekraven blev så stora efter införandet av lagen om anställningsskydd. Den personen hade dessutom engagerat sig i syfte att rekonstruera företaget, vilket nu visade sig omöjligt av det nämnda skälet. En bidragande orsak var för övrigt att banken – en sparbank – som var involverad, ansåg det omöjligt att ens diskutera lånefrågan, eftersom det enligt bankledningen skulle vara omöjligt att uppfylla banklagens krav. En av konsekvenserna blev att arbetarna gick arbetslösa alldeles för länge och kanske i onödan.

Herr talman! Vår uppgift är ju att vara rättvisa. Utskottet är inte rättvist just nu. Jag vidhåller därför mitt yrkande om bifall till motionen.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Även om herr Levin kan påvisa något enstaka fall då anställningsskyddet har verkat ogynnsamt för inteckningshavare, så tycker vi att herr Levin överdimensionerar problemet. Förutsättningen för att en sådan särskild förlust skall uppstå för dem som har inteckningar är ju i första hand att företaget skall ha ägt fastighet. Vidare skall företaget ha haft äldre arbetskraft anställd. Är det så att dessa äldre arbetstagare kan få arbete under den sexmånadersperiod som det här gäller, skall häremot svarande avräkning göras på den garanterade lönen. Vissa arbetstagargrupper, i varje fall vissa tjänstemän, har ju även tidigare i sina avtal några månaders uppsägningstid garanterad, och det krymper ytterligare den ökade förlustrisken för långivarna under det här sista halvåret.

Det är dessa synpunkter som utskottet i stort sett har byggt sitt ställningstagande på.

Vi tycker inte att denna fråga har så stor räckvidd, eftersom förhållandena i sådana här fall från och med nästa års början blir mycket fördelaktigare för kreditinstituten och övriga långivare.

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt, som utskottets ordförande säger, att förutsättningen är att det är fråga om ett företag som äger en fastighet och att man har äldre arbetskraft anställd. Detta är i och för sig helt korrekt.

Men, herr talman, de som här drabbas, gör det orättvist — det är endast detta jag har velat påpeka. Och jag anser att vi har haft möjlighet att skapa rättvisa även åt dem som under denna korta parentetiska period på grund av lagändringen har hamnat i ett avsevärt sämre läge.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Vi i utskottet anser att det måste mobiliseras ganska mycket av byråkrati för att reda ut sådana här konkurser under den mellantid som det gäller. Alltför mycket arbete skulle behöva presteras för att nå de resultat som motionären åsyftar.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Enligt min bedömning är rättvisa viktigare än byråkrati.

Herr SVEDBERG (s):

Herr talman! Även rättvisan måste graderas ibland.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1635, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

§ 8 Föredrogs lagutskottets betänkanden:

Nr 27 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i jordabalken, m. m.

Nr 28 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Lag om bestämning av volym och vikt, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 49 i anledning av proposition med förslag till lag om bestämning av volym och vikt, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1971:164 (finansdepartementet) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

dels anta förslag till lag om bestämning av volym och vikt,

dels

1. besluta att de uppgifter som f. n. ankom på avdelningen för mått och vikt hos mynt- och justeringsverket skulle överföras till statens provningsanstalt den 1 juli 1972,

2. godkänna den omorganisation i övrigt av justeringsväsendet som förordats i propositionen.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

”Propositionen grundar sig på det av utredningen om metrologiska enheter (UME) avgivna betänkandet (SOU 1971:18) Mått och vikt.

I propositionen föreslås en lag om bestämning av volym och vikt i stället för nuvarande lag om mått och vikt.

Syftet med den föreslagna lagen är främst att tillgodose konsumenternas behov av skydd mot oriktig mätning och vägning. Färdigförpackade varor föreslås bli kontrollerade genom stickprovsundersökningar av offentlig myndighet. Vågar och volymmättningsredskap som används i detaljhandeln vid uppmätning av andra varor än sådana som säljs i färdigförpackat skick skall i överensstämmelse med nu gällande bestämmelser vara justerade. I livsmedelsbutiker skall vidare finnas särskilda justerade vågar för köparens kontroll av varor. Mätning och vägning på andra områden än i detaljhandeln behöver enligt förslaget inte ske med justerade redskap. Möjlighet till justering eller annan bestämning av redskapen skall dock finnas. För redskap som används i offentlig verksamhet föreslås att bestämmelser om justering i mån av behov meddelas i administrativ ordning.

Propositionens förslag innebär att lagen om bestämning av volym och vikt skall träda i kraft den 1 juli 1973. Ledningen av justeringsväsendet och de uppgifter som ankommer på avdelningen för mått och vikt hos mynt- och justeringsverket föreslås bli överförda till statens provningsanstalt den 1 juli 1972.”

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1971:1594 av herr Boo m. fl. (c),

motionen 1971:1595 av herr Brundin m. fl. (m), vari hemställts att riksdagen skulle besluta

att kravet på obligatorisk justering bibehölls även för de distributionsled som inte utgjorde detaljhandelsled samt

att ge Kungl. Maj:t till känna vad i övrigt anförts i motionen,

motionen 1971:1596 av herrar Hyltander (fp) och Levin (fp), vari hemställts

att riksdagen skulle besluta att obligatorisk justering skulle gälla för redskap för bestämning av vikt och volym vid förpackningen av färdigförpackade varor, vilka avsetts att i obrutet skick distribueras till konsumenten,

att riksdagen skulle besluta att de förpackningar, som skulle användas, beträffande storlek och utseende skulle nära ansluta till utseendet och storleken respektive mängden av den förpackade varan,

motionen 1971:1597 av herr Ringaby m. fl. (m, c),

motionen 1971:1598 av herr Romanus (fp), vari hemställts

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

1. att riksdagen skulle besluta att obligatorisk justering av vågar och volymmätningssinstrument infördes i förpackningsledet och vid handel mellan näringsidkare,

2. att vederbörande utskott skulle utarbeta erforderlig lagtext,

3. att riksdagen skulle uttala att förslag snarast borde framläggas angående offentlig kontroll av vissa andra mätare, såsom gas-, vatten- och elmätare, taxametrar och telemätare, samt

den vid riksdagens början väckta motionen 1971:1083 av fru Mogård (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen med avslag på motionen 1971:1597, i vad avsåg avslag på propositionens lagförslag och hemställan om förnyad prövning av frågan, skulle anta det i propositionen 1971:164 framlagda förslaget till lag om bestämning av volym och vikt,

2. att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:1596 och 1971:1598 i vad avsåg obligatorisk justering av redskap som använts i förpackningsledet,

3. att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:1595 och 1971:1598 i vad avsåg obligatorisk justering av redskap som använts i handeln mellan näringsidkare,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1594 i vad avsåg utredning beträffande kostnader för stickprovskontroll av färdigförpackade varor,

5. att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:1594 och 1971:1595 i vad avsåg ersättning för kostnader för stickprovskontroll av färdigförpackade varor,

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1598 i vad avsåg offentlig kontroll av vissa mätare,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1596 i vad avsåg konsumentförpackningars utformning,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1083 om kundvågar,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1595 i övrigt,

10. att riksdagen med bifall i övrigt till propositionen 1971:164 och med avslag på motionen 1971:1597 i vad avsåg avslag på propositionen i ifrågavarande del

a) beslutade att de uppgifter som f. n. ankom på avdelningen för mått och vikt hos mynt- och justeringsverket skulle överföras till statens provningsanstalt den 1 juli 1972,

b) godkände den omorganisation i övrigt av justeringsväsendet som förordats i propositionen.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Rydén (fp), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna 1971:1595, 1971:1596 och 1971:1598, samtliga i ifrågavarande del, hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till lagstiftning avseende justeringsplikt för redskap som skulle användas i förpackningsledet,

2. av herr Rydén (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:1595 i ifrågavarande del och 1971:1598 i ifrågavarande del hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till lagstiftning avseende justeringsplikt för redskap som skulle användas i handeln mellan näringsidkare,

3. av herr Rydén (fp), som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1971:1598 i ifrågavarande del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört rörande utredning och förslag om kontroll av vissa mätare.

Herr ROMANUS (fp):

Herr talman! Detta lagförslag innebär otvivelaktigt en förbättring av konsumentskyddet på ett viktigt område, som också varit mycket uppmärksammat under senare år, nämligen att de färdigförpackade varorna kommer att kontrolleras ute i handeln.

På ett par punkter anser jag att konsumentskyddet borde ytterligare förstärkas. Jag har därför i en motion föreslagit att man skulle bibehålla kravet på obligatorisk justering av mättningsredskapen i förpackningsledet. Jag ser detta som en komplettering av det stickprovsförfarande, som skall förekomma i detaljhandelsledet. En obligatorisk justering bör ge konsumenterna ytterligare säkerhet om att de viktuppgifter som är angivna på t. ex. förpackningar är riktiga.

Jag föreslår också att man i handeln mellan näringsidkare behåller reglerna om justerade mätredskap. Det är ofta så i handeln mellan näringsidkare -- precis som det är mellan detaljhandel och konsument -- att den ena parten i någon mening är något svagare än den andra. Då kan skyddet vara värdefullt. Dessutom blir det, som påpekats i en del remissyttranden, troligen så att de flesta kommer att vilja ha justerade mätinstrument. Då är merarbetet med en obligatorisk justering inte så betydande.

Det är, som jag nämnt, ett konsumentönskemål, men det är också givetvis ett önskemål för detaljhandeln. Det framgår av att t. ex. SHIO har tillstyrkt ändringsförslagen i sitt remissyttrande över det utredningsbetänkande, som ligger till grund för propositionen.

I motionen föreslår jag vidare att riksdagen nu skall uttala, att regeringen bör framlägga förslag om obligatorisk justering även av vissa andra mätare, t. ex. gas- och vattenmätare, elmätare, taxametrar, telemätare osv. Det sägs visserligen i propositionen att dessa frågor är under utredning, men enligt min uppfattning är det mycket angelägna frågor, och därför bör riksdagen genom ett uttalande beställa lagförslag. Det har på senare tid inträffat en del på området, som har oroat allmänheten just när det gäller tilltron till mätare, t. ex. parkeringsmätare och mätare av telefonsamtal.

I tre reservationer till utskottsbetänkandet av herr Rydén har motionsförslagen tagits upp. Han föreslår att riksdagen skall i stort sett bifalla motionskraven. Jag skall be att få yrka bifall till nämnda tre reservationer.

Herr talman! Jag står här upptagen på talarlistan för ett tio minuters anförande. Jag hoppas genom detta korta inlägg i någon mån ha gottgjort

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

eventuella försyndelser i tidsavseende tidigare under veckan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Vi lever i en demokrati och i ett rättssamhälle, även om det på de senaste åren varit en del tråkiga tendenser vad beträffar rättssäkerheten. Men, i alla fall, vi har ett rättssamhälle, herr talman. I ett sådant får man också finna sig i att ha kontroll, normer och regler för att allt skall fungera och för att den enskilda individen skall ha ett skydd så långt det går på olika områden. Vi måste t. ex. göra hållfasthetsprov på olika material för att våra byggnader och broar skall vara säkra. Vi måste ha säkerhetsnormer att arbeta efter för att allmänheten skall kunna lita på att de varor de köper eller använder skall vara riktiga och säkra. Vi accepterar det alla och är beredda att betala vad det kostar.

Som ett led i detta system har vi t. ex. i likhet med praktiskt taget alla jämförbara länder en obligatorisk skyldighet för alla, som använder metrologiska redskap i sin affärsrörelse, att de skall regelbundet kontrollera och justera dessa redskap. Man har ansett att alla konsumenter skall vara någorlunda säkra på att den vara de köper håller den vikt eller volym som de betalar för. Detta gäller i dag på alla nivåer mellan olika affärsidkare, mellan detaljhandeln och grossisten, mellan allmänheten och privata och statliga företag.

Nu skall man alltså frågå denna princip. Enligt proposition 164, som bygger på en tremannautredning — tre jurister, vad jag kan förstå — skall bara detaljhandeln ha skyldighet att hålla justerade redskap med hänsyn till konsumentintresset. De stora företagen, tillverkarna, grossisterna, förpackningsindustrin, importörerna och liknande skall inte behöva ha justerade metrologiska redskap till skydd för detaljhandeln, och staten skall också befrias från denna skyldighet.

Det är svårt att förstå varför t. ex. charkuteristen skall åläggas att hålla justerade vågar men inte Slakteriförbundet, som levererar köttet till charkuteristen. Och ändå säger Slakteriförbundet, som skulle slippa plikten enligt det nya lagförslaget, att det gärna vill ha den. Det tar hellre obligatorisk justering än den frivilliga man talar om.

Inte heller finns det bärande motiv för att exempelvis SJ inte skall behöva ha kontrollerade vågar medan en vanlig järnhandlare skall ha det.

Varför gör man nu dessa inskränkningar i kontroll- och justeringsplikten av metrologiska redskap? Ja, utskottsmajoriteten skriver i första meningen av betänkandet: "I propositionen konstateras att de nuvarande lagreglerna om mått och vikt till följd av ändrade konsumtionsvanor och den fortlöpande strukturomvandlingen inom handeln inte fyller de krav som bör ställas på en rationellt utformad lagstiftning."

Herr talman! Man tycker att utskottet nästan borde kräva en skärpt lagstiftning på detta område efter att ha skrivit denna mening. Men utskottet går alltså med på att slopa justeringsplikten näringsidkare emellan och för det allmänna och bara bibehålla den i detaljhandeln.

I stället förordar man nu en form av stickprov som varken propositionen eller utskottet kan precisera innebörden av. Ingen vet vad detta kostar eller hur det skall ske eller vem som skall göra stickproven — det är magnifikt.

Utskottsmajoriteten säger också, och här citerar utskottet den utredning som har sysslat med dessa frågor: "Strukturomvandlingen inom detaljhandeln har dock fört med sig att försäljningen av färdigförpackade varor ökat kraftigt." Och man fortsätter med att matt- och viktlagstiftningen härigenom har satts ur spel.

Enligt min åsikt, herr talman, har utvecklingen mot automatiska förpackningsmaskiner och teknisk apparatur ökat behovet av kontroll och justeringsplikt som en säkerhetsåtgärd för detaljhandeln och konsumenterna gentemot grossister, importörer, förpackningsindustri m. fl.

På s. 6 gör utskottet i likhet med propositionen ett uttalande som är ganska obegripligt: "En omfattande justeringsplikt skulle enligt UME kunna bli ett hinder för nödvändiga och önskvärda rationaliseringar inom företagen och i vissa fall även komma att onödigt fördyra varan."

Ingen gör några som helst försök att motivera detta påstående. Alla vet att kostnaderna för justeringsplikten är mycket låga, det rör sig om promille av omsättningen, och ingen vet heller vad de stickprovundersökningar som man föreslår kommer att kosta. Om de skall ha någon effekt, måste de bli minst lika dyrbara.

Hur skall kontroll hindra rationaliseringar inom handeln? Har den obligatoriska kontrollbesiktningen av bilar hindrat rationaliseringsverksamheten i bilindustrin eller bilhandeln? Har den nuvarande allmänna justeringsplikten hindrat handelns rationalisering? Påståendet ropar på förklaringar.

Herr talman! Denna lagändring har departementschefen med rätta ansett viktig, och därför har en ovanligt stor mängd remissinstanser hörts – jag tror det rör sig om ett femtiotal. Frapperande i denna fråga är att så många remissinstanser varit kritiska mot ändringarna av nuvarande justeringsplikt. En rad sakkunniga och mycket tunga remissinstanser vill ha kvar justeringsplikten i alla affärsleden, inte bara i detaljhandeln.

I motionen 1597 har jag och några medmotionärer krävt att propositionen 164 skall avläs och överarbetas för att behålla nuvarande system, eventuellt med nödvändiga modifikationer.

Vi har även pekat på det olämpliga i att undantaga staten från justeringsplikten. Hur blir det, ärade kammarledamöter, med vägarna t. ex. som polisen använder till att kontrollera att lastbilarna inte åker med övervikt på vägarna? Dessa vägars riktighet får inte ifrågasättas, eftersom de ligger till grund för domstolsbeslut. Nu kontrolleras de i Eskilstuna. Vad sker med dem enligt det nya lagförslaget i framtiden? Skall de helt lämnas därhän?

Men mina moderata vänner i det hårt arbetstygda näringsutskottet har inte hakat på de tankegångar som jag har utvecklat i motionen, och därför får jag hänvisa till reservationerna 1 och 2 av den lejonhjärtade men ensamme reservanten herr Rydén. Jag yrkar bifall till dessa reservationer. Jag yrkar även bifall till reservationen 3, som tar upp ett mycket viktigt problem.

Slutligen, herr talman, jag hade tio minuter på mig, men herr Romanus har faktiskt givit mig ett par minuter till och eftersom jag inte har tyngt kammaren tidigare i år, skall jag ta de två minuterna i anspråk för att göra ett ytterligare påpekande. I alla sammanhang brukar vi tala

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

om önskvärdheten av att ha en lagstiftning som så långt som möjligt harmoniserar med andra jämförbara länders, i synnerhet med våra nordiska grannländers. Får jag på den punkten bara citera vad Skånes handelskammare säger: "Genomförandet av det av utredningen föreslagna kontrollsystemet skulle innebära att vårt land lämnar den ordning som upprätthålles i det övriga Europa och beträffande justeringen går sin egen väg, något som också innebär att Sverige ställer sig utanför vad som på detta område gäller i de övriga nordiska länderna."

Herr talman, jag yrkar alltså bifall till de tre reservationerna.

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Även om man kan hålla med om mycket av vad herr Ringaby sade, kan man ju göra en liten stillsam reflexion, att vi kanske borde ha en justerad tidsmätare med anledning av de där diskussionerna om Gabriel Romanus' övertid.

Låt mig med anledning av motionen 1596 bara helt kort få ge departementschefen, propositionsförfattaren och även utskottet en blomma — i varje fall propositionsförfattaren — för att man har slopat justering av längdmått som har varit en litet löjväckande historia under långa tider.

Däremot vill jag i anslutning till motionen säga att detta att slopa kontrollen av färdigförpackade varor i förpackningsledet måste vara en åtgärd som är helt vid sidan av vad man skulle önska. På s. 49 i propositionen säger departementschefen beträffande den detaljen: "För egen del vill jag framhålla att det vid handel mellan näringsidkare måste anses höra till god affärssed att använda redskap varigenom garanteras att köparen erhåller den avtalade varumängden. För parterna torde det vidare i de flesta fall vara angeläget att vid reklamation om brist i godset kunna anföra att mätning av detta skett med justerade redskap."

Detta departementschefens uttalande om god affärssed skulle med precis samma motivering och samma tyngd kunna utsträckas till hela detaljhandelsledet, i varje fall till den seriösa detaljhandeln där medlemmarna är anslutna till Sveriges köpmannaförbund och liknande. Det finns inte någon anledning att ifrågasätta god affärssed där liksom ej heller mellan de olika leden i distributionskedjan. Men i ett läge där vi går mot alltmer färdigförpackade varor och där man kan säga att nästan bortåt 100 procent av vad som säljs i detaljhandeln utom färskvarorna är färdigförpackat, tycker jag att det helt enkelt vore ett renlighetskrav att ha justeringsplikt även för den som förpackar varorna, kanske speciellt för de firmor som importerar utländska varor vilka i viss mån kan vara förpackade utrikes.

Jag vill hänvisa till att Sveriges köpmannaförbunds remissvar på denna punkt är klart och entydigt. Man har självfallet ingenting emot justeringsplikt för detaljhandeln såsom ett alibi gentemot kunderna, men det är även här bestämt utsagt att justeringsplikten skall gälla också förpackningsledet.

Beträffande den andra delen av motionen där det talas om att förpackningarna skall överensstämma med innehållet så påstår utskottet överst på s. 7 att motionärens önskemål härmed tillgodosetts, varför

utskottet anser sig kunna avstyrka motionsyrkandet. Ja, det är en from förhoppning att det skall vara tillgodosett. Men vi får väl se! Det har förekommit många fall där det varit kanske en tredjedel luft i förpackningar. Kan utskottet vara förvisst om att vi slipper sådant i fortsättningen, så skulle jag inte vara ledsen för den saken. Det är det önskemålet som jag har velat tillgodose. Det ligger i både konsumentens och distributörens intresse att vi får förpackningar som motsvarar innehållet såväl beträffande vikt som kvalitet och utseende.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Den nya lagen om volym och vikt som skall ersätta den gamla lagen om mått och vikt är bl. a. föranledd av de ändrade konsumtionsvanorna och den fortlöpande strukturomvandling som pågår litet varstans, bl. a. också inom handeln. Strukturomvandlingen inom detaljhandeln har också kommit att medföra att en överväldigande del av de varor som säljs tillhandahålles i färdigförpackat skick. Vi vet beträffande dagligvarorna att omkring 90 procent av varusortimentet numera är färdigförpackat. Det är mot denna bakgrund som vi skall se förslagen i denna proposition.

I propositionen föreslås därför att en särskild kvantitetskontroll införs i fråga om färdigförpackade varor. Enligt den nya lagen skall denna kontroll ske genom stickprov hos tillverkare, importörer, förpackare, grossister och detaljister. Som påtalats här har man i propositionen inte helt utvecklat frågan i vilken utsträckning en stickprovskontroll kommer att bedrivas osv., men vi vet att man håller på att förbereda ett konsumentverk, och vi vet också att riksdagen har beslutat inrätta ett statens livsmedelsverk. Vi har anledning räkna med att när dessa organ finner sin form, blir det på dessa institutioner och organisationer som man kommer att lägga denna kontroll.

Kostnadssidan är ju inte heller, som det påtalats här av tidigare talare, klart redovisad i propositionen, men vi har i utskottets betänkande sagt att vi helt självklart förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga. Att den kommer att få en förnuftig lösning har vi all anledning att förvänta.

Kontrollen av de förpackningsmaskiner som numera förekommer i stor utsträckning skulle enligt utredningen — den s. k. UME, som propositionen i allt väsentligt bygger på — komma att medföra stora kostnader för både det allmänna och industrins innehavare. En obligatorisk kontroll i detta led skulle medföra stora svårigheter. Därför har utredningen som sagt avvisat den tanken, och det har man också gjort i propositionen.

Det kommer att vara möjligt för handelsidkare och andra att på frivillig väg låta justera sina redskap. Det som varit obligatoriskt blir alltså frivilligt. Vi menar att i den utsträckning som företagarna anser det nödvändigt för att kunna garantera vikten i förpackningar som de skall sälja kommer de naturligtvis att på frivillighetens väg låta justera vikterna.

Utskottsmajoriteten delar i viss mån motionärernas uppfattning att det är angeläget att också de mätare som man har talat om — gas-, vatten-

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

och elmätare, taxametrar och telemätare etc. — blir föremål för översyn. Men vi tycker inte att det finns anledning att av Kungl. Maj:t begära en utredning härom eftersom det i propositionen sägs att de frågorna ses över. Vi har således anledning räkna med att saken kommer att uppmärksammas och att motionärernas önskemål blir tillgodosedda.

Herr Hyltander tog upp frågan om att varuförpackningarna i utseende och storlek skall motsvara vad som finns i dem. Vi har där hänvisat till bestämmelserna i lagen om otillbörlig marknadsföring. Vi menar, herr Hyltander, att de ger tillräcklig garanti för att ingenting otillbörligt kommer att försiggå; vi har redan lagregler som ger oss möjlighet att ingripa om någonting skulle vara ojust.

Jag nöjer mig med dessa ord och yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona sade att det skulle föra med sig stora kostnader att behålla justeringsplikten. Jag har påtalat att i dagens läge rör det sig om en promille av omsättningen. Det är den billigaste kontroll vi kan tänka oss. Även om kontrollverksamheten utökas till att omfatta de nya komplicerade förpackningsmaskinerna skulle kostnaderna bli mycket små. Men herr Bengtsson har inte kunnat visa vad stickprovsundersökningarna skulle kosta — det har ingen kunnat göra. Det har inte sagts någonting om hur man skall göra dem, vem som skall göra dem eller omfattningen av dem.

Herr HYLTANDER (fp):

Herr talman! Det är just detta med god affärssed mellan de olika distributionsleden i handeln som har återopats i diskussionen och som är motiveringen till att man inte vill föreslå obligatorisk justering. I mitt anförande påpekade jag att med den praxis som råder och de förhållanden som finns kan man anförä precis samma motivering för ett slopande av hela justeringstvånget även i detaljhandeln. Eftersom herr Bengtsson i Landskrona har sagt ungefär samma sak i sitt inlägg vill jag direkt fråga utskottets talesman om han tror att det är större risk för felmätning och felvägning i detaljhandeln än i förpackningsledet. Detta bestrider nämligen jag.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Till herr Ringaby vill jag bara säga att den utredning som har sysslat med de här sakerna ju har kommit fram till — och det är dess bedömning som propositionen bygger på — att en kontroll skulle komma att medföra stora kostnader för det allmänna och hindra handelns och industrins rationaliseringssträvanden. Det är alltså mot denna bakgrund som utredningen har avisat en fortsatt kontroll. Kungl. Maj:ts proposition bygger på vad utredningen har sagt, och från utskottets sida har vi ingen anledning att betvivla att de här uppgifterna är riktiga.

Herr Hyltander kommer tillbaka till resonemanget om varuförpackningarna och varans storlek. Jag vill bara hänvisa till vad jag sade tidigare, nämligen att vi har lagen om otillbörlig marknadsföring. Jag tror inte att det finns någon anledning misstänka att vi inte med den lagens hjälp skall

kunna komma till rätta med den risk för otillbörlig marknadsföring som enligt herr Hyltander kan finnas i de här sammanhangen.

Herr RINGABY (m) kort genmäle:

Herr talman! Den här utredningen, UME, har ju också sagt att en kontroll av vågar och vikter inom näringslivet skulle hindra rationaliseringen i handeln. Det är ett helt orimligt påstående. Ingen har kunnat bevisa att det förhåller sig på det sättet. Det är självklart att en kontroll av metrologiska redskap inte kan hindra utvecklingen i och för sig.

Herr HYLTANDER (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att de som hört på debatten kan verifiera att vi har talat vid sidan av varandra, herr Bengtsson i Landskrona och jag, i de senaste inläggen. I min replik sade jag inte någonting om att förpackningarna skall redovisa innehållet. Vad jag berörde var det förhållandet att man både i propositionen och i utskottsbetänkandet tycks ha förutsatt god affärssed när det gäller de olika distributionsleden, men när det gäller detaljhandeln kräver man obligatorisk justering. Min fråga gällde om det enligt utskottstalesmannens mening finns större risk för att man skulle väga och mäta fel i detaljhandeln än i distributionsledet dessförinnan, speciellt i förpackningsledet. Den allra största delen av det sortiment som säljs i dag - det är vi tydligen överens om - är ju färdigförpackade varor, 90 procent nämnde herr Bengtsson, och jag tillät mig att, med undantag för färskvarorna, gå upp i nästan 100 procent.

Min fråga gällde alltså om det är större risk för att det skulle råka bli felmätning och felvägning i detaljhandeln än i förpackningsledet. Men om man kan svara att det inte är större risk här, varför har man inte då gått in för att slopa kontrollen helt och hållet? Det skulle ju vara mest rationellt, och billigast också.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Eftersom min partikamrat herr Ringaby var besviken över vårt ställningstagande i utskottet i denna fråga, vill jag gärna säga ett par ord till vårt försvar.

Även vi var tveksamma, det är riktigt. Men vad den nya bestämmelsen ger, det är en möjlighet för konsumenterna att verkligen kontrollera att de gör ett korrekt köp, dvs. att de får den mängd som de betalar för. Att utsträcka kontrollen till mellanleden i handeln är av flera skäl onödigt, bl. a. därför att det inom handeln träffas avtal om köp och försäljningar. Det är då självklart att man på båda hållen kontrollerar varandra så att det inte sker några felleveranser i fråga om kvantitet eller kvalitet.

Dessutom är det ogörligt för livsmedelsindustrin och förpackningsindustrin att låta sina - ofta mycket komplicerade - förpackningsmaskiner utsättas för en kontroll av den typ man vill ha införd. Vi skulle få en dyrbar byråkratisk organisation som verkligen skulle både fördyra och komplicera! Den skulle kanske medföra att vi fick låta utbilda speciella fackmän för kontroll av förpackningsindustrins mycket komplicerade maskiner, och det skulle, herr Ringaby, bli mycket kostsamt. Jag kan inte se hur det skulle bli praktiskt görligt. Vi skulle skaffa oss kostnader på

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämning
av volym och vikt,
m. m.*

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om bestämmning
av volym och vikt,
m. m.*

halsen, och vi skulle bygga upp ett nytt byråkratiskt verk för en kontroll som i och för sig alltså inte är nödvändig. Det finns en självkontroll här som vi inte skall förakta.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot den förträfflige herr Clarkson från Skåne. Det är riktigt att konsumentintresset skall skyddas, men jag finner ingen som helst anledning att ta bort det skydd som småföretagarna haft gentemot de stora företagen, vilket man de facto här har gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Rydén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Romanus begärt votering upplästes och godkändes följande vteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Rydén.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Romanus begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	235
Nej	—	59
Avstår	—	3

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Rydén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 4 och 5

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Rydén, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 7-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Fredagen den
17 december 1971

*Lag om handel med
ädelmetallarbeten*

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 50 i anledning av proposition med förslag till lag om handel med ädelmetallarbeten jämte motion.

Herr NORDGREN (m):

Herr talman! Det föreliggande utskottsbetänkandet tillstyrker enhälligt Kungl. Maj:ts proposition nr 165 med förslag om att den obligatoriska kontrollstämplingen av ädelmetallarbeten skall upphöra den 1 juli 1973.

Redan på 1750-talet beslöt dåvarande förutseende riksdag att införa viss kvalitetsgaranti — varudeklaration — på guld och silver bl. a. för att konsumenterna, som själva inte kan kontrollera äktheten av dessa varor, skulle erhålla viss garanti och säkerhet vid inköp av dessa metaller.

Nu för tiden är såväl statens konsumentråd som konsumenterna själva mycket angelägna om att så många varor som möjligt skall varudeklaras — men i föreliggande utskottsbetänkande föreslås borttagande av kontrollen (varudeklarationen) på de för kunden mest svårkontrollerade varorna. Ett borttagande av den obligatoriska kontrollstämplingen innebär starkt försämrad service och säkerhet för konsumenterna vid köp av ädelmetallarbeten. Många exempel härpå kan dras fram från länder som inte har obligatorisk kontroll. Till sådana länder skickar vårt myntverk årligen tillbaka flera tusen ädelmetallvaror som inte håller angiven finhalt. För kontroll får myntverket även in många förgyllda mässingsarmband med stämplat som ger sken av att garantera 18 karats guldvara.

Sådana falsarier gallras nu effektivt ut av den obligatoriska kontrollen. Om föreslagen lag träder i kraft blir följden att liknande snedvridning av branschen kan komma att ske även här i Sverige.

Den föreslagna lagen, baserad på borttagande av obligatorisk kontrollstämpling, remissbehandlades i somras av guldsmedsbranschens organisationer, och de var då positiva till lagändringen. Under hösten har emellertid kriminalpolisen i Stockholm vid razzior som utförts över hela landet i intimt samarbete med myntverkets personal kommit på så graverande saker att branschorganisationerna helt har ändrat ståndpunkt. Det har skett under den tid näringsutskottet behandlat såväl propositionen som herr Anderssons i Örebro och min motion. Jag beklagar djupt att polismyndigheten inte förrän helt nyligen blivit varse storleken av den illegala handeln med ädelmetallarbeten även här i Sverige, så att utskottets ärade ledamöter kunnat få del av denna rapport, innan utskottet tagit slutgiltig ställning. Stora kvantiteter häleriguld utbjuds till avsevärt lägre pris än det officiella. Varor av häleriguldet kan inte kontrollstämplas i vanlig ordning, eftersom föreskriven redovisning av lagligen inköpt och hos myntverket kontrollstämpelat guld i så fall inte kommer att stämma.

Den som tillverkar varor av häleriguld stämplat dessa varor med falska kontrollstämplar för att kunna sälja varorna på den svenska marknaden. De falska stämplarna gör att polisen och kontrollmyndigheten relativt lätt kan spåra sådan verksamhet.

Fredagen den
17 december 1971

Ändring i lotteri-
förordningen, m. m.

Den föreslagna lagens genomförande försvårar avsevärt polisens uppgift att skydda allmänheten från falska varor. Den medför följaktligen:

1. Stor osäkerhet för konsumenten
2. Avsevärda skatteförluster för staten
3. Ökad illojal konkurrens för laglydiga yrkesutövare

Herr talman! Det kunde vara mycket mera att tillägga, men jag skall inte göra det nu. Med stöd av vad jag här kortfattat framfört skulle jag helst vilja yrka återremiss på utskottets betänkande, men då detta i nuvarande läge och sista riksdagsdagen för sessionen inte är tekniskt möjligt anholder jag om att få återkomma med motion i ärendet vid nästa års riksdag.

I detta anförande instämde herrar Åkerlind (m), Söderström (m), Antonsson (c), Andersson i Örebro (fp) och Eriksson i Bäckmora (c), fru Jonäng (c), herr Nilsson i Agnäs (m) samt fru Lewén-Eliasson (s).

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Eftersom herr Nordgren inte ställde något yrkande kan jag fatta mig mycket kort.

I utskottet har vi naturligtvis inte kunnat ta hänsyn till någonting som inte varit känt för oss, och om nya omständigheter nu har framkommit – som herr Nordgren gör gällande – delar jag hans uppfattning att vi till nästa år genom motioner eller på annat sätt får aktualisera denna fråga och då på nytt ställa den under riksdagens prövning.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 11 Ändring i lotteriförordningen, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 52 i anledning av proposition med förslag till lag om ändring i lotteriförordningen (1939:207), m. m., jämte motioner.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Detta näringsutskottets betänkande är bra, och utskottets hemställan är utomordentligt viktig. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölles.

§ 12 Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 55 i anledning av proposition angående utgifter på tilläggsstat 1 till riksstaten för budget-

§ 13 Ändring i ölförsäljningsförordningen

Föredrogs skatteutskottets betänkande nr 69 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i ölförsäljningsförordningen (1961:159) jämte motioner.

Kammaren biföll utskottets hemställan att ärendet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Med anledning av propositionen 159 har jag väckt en motion, nr 1607, där jag i första hand har yrkat att mellanölsförsäljning skall få ske endast i systembutikerna. Men jag hade ett andrahandsyrkande, för den händelse detta inte vann riksdagens bifall, nämligen att försäljningen av öl från fast försäljningsställe bara skulle få ske mellan kl. 8 och kl. 20 vardagar, dvs. att riksdagen skulle avslå förslaget i propositionen om möjligheter för kommunen att ge dispens — kommunstyrelsen eller annan nämnd i kommunen föreslogs nämligen få möjlighet att ge dispens för utökad försäljningstid. Nu när affärstidslagen helt skall slopas, kan kommunerna få en hel mängd ansökningar om utökad ölförsäljning, dels efter kl. 20 på vardagar, dels på söndagar och helgdagar, inte minst därför att en sådan försäljning ökar omsättningen och kanske kan bidra till att täcka de ökade kostnader som affärsinnehavaren får för det utökade öppethållandet.

Jag har inte, herr talman, tänkt ställa något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan; vi skall ju, om vi får tro utskottet, behandla detta ärende vid nästa års riksdag. Men jag vill ändå någon minut ta kammarens tid i anspråk för att beröra den kommunala dispensen.

Innan jag väckte min motion hade jag kontakt med en hel del kommunala förtroendemän av olika samhällsåskådningar, och de sade enstämmigt att de betackade sig för denna dispensmöjlighet. Det är inte en form av kommunal självstyrelse vi därmed får; vi blir helt beroende av vad våra grannkommuner bestämmer om öppethållandet, sade de. Ger en grannkommun dispens för öppethållande till kl. 22 på vardagar eller under söndagar och helgdagar, blir vi i vår kommun, sade dessa kommunalmän, tvingade att följa efter när sådana ansökningar inkommer.

Jag skulle därför redan nu vilja uttala förhoppningen att man i propositionen, om vi nu får en sådan nästa år, föreslår ett borttagande av denna kommunala dispensgivning och fastställer tiden på sådant sätt att kommunerna inte behöver ha dispensmöjlighet.

Överläggningen var härmed slutad.

57

Utskottets hemställan bifölls.

Fredagen den
17 december 1971

*Krigsmaterielex-
port m. m.*

§ 14 Föredrogs utrikesutskottets betänkanden:

Nr 19 i anledning av skrivelse från Nordiska rådets svenska delegation rörande rådets 19:e session i Köpenhamn den 13–18 februari 1971

Nr 20 i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1970, dels skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1970

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

§ 15 Krigsmaterielexport m. m.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Utrikesutskottets betänkande nr 21 och näringsutskottets betänkande nr 54 föredrages och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden framställs under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs utrikesutskottets betänkande nr 21 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående krigsmaterielexport jämte motioner samt näringsutskottets betänkande nr 54 i anledning av motion angående krigsmaterielindustrin.

Utrikesutskottets betänkande nr 21

Genom propositionen 1971:146, dagtecknad den 22 oktober 1971, beredde Kungl. Maj:t riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad i propositionen anförts om riktlinjer för krigsmaterielexport.

I propositionen redovisades gällande riktlinjer för svensk krigsmateriel-export, krigsmaterielexportutredningens betänkande samt remissyttrandena över detta. Departementschefen framlade några allmänna överväganden samt nya riktlinjer som avsågs gälla för krigsmaterieexporten. Dessutom redovisades departementschefens synpunkter på frågan om en rådgivande nämnd för krigsmaterielexportärenden samt frågan om lämpligheten av ändringar i den nuvarande förteckningen över krigsmateriel.

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1971:1568 av herr Björk i Göteborg (s), vari hemstälts att vederbörande utskott vid behandlingen av propositionen 1971:146 skulle beakta i motionen anförda synpunkter,

dels motionen 1971:1582 av herr Bergqvist m. fl. (s), vari hemstälts att riksdagen uttalade att även en icke rättsligt bindande resolution från FN:s säkerhetsråd skulle betraktas som ett ovillkorligt exporthinder, vilket omedelbart stoppade all utförsel av krigsmateriel och reservdelar, samt att reservdelsleveranser och krigsmaterielutförsel i övrigt inte under

några omständigheter skulle ske till stat, som på grund av deklarerade avsikter eller rådande politiska förhållanden kunde antas använda materielen för att undertrycka mänskliga rättigheter som angavs i FN-stadgan,

dels motionen 1971:1583 av fröken Eliasson och herr Andersson i Nybro (c), vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition 146 skulle uttala att vid överväganden om huruvida krigsmaterielexport skulle beviljas samma bedömningsgrund borde gälla för defensiv materiel som för krigsmateriel i övrigt,

dels motionen 1971:1584 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk) vari, såvitt nu var i fråga, föreslagits att riksdagen i anledning av propositionen 146 hos regeringen skulle hemställa om förslag angående generellt förbud mot export av krigsmateriel,

dels motionen 1971:1585 av herr Oskarson (m), vari hemställts att riksdagen vid behandling av propositionen 1971:146 skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att de synpunkter som framförts i motionen skulle vinna beaktande vid tillämpningen av licensgivning för svensk export av krigsmateriel.

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. skulle avslå motionen 1971:1584, såvitt angick generellt förbud mot export av krigsmateriel,

2. som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1971:1568, 1971:1582, 1971:1583 och 1971:1585,

3. godkände i propositionen förordade riktlinjer för svensk export av krigsmateriel.

Näringsutskottets betänkande nr 54

I motionen 1971:1584 av herr Hermansson i Stockholm m. fl. (vpk), vilken väckts i anledning av propositionen 1971:146 angående krigsmaterielexport, hade hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om

1. åtgärder i syfte att överföra krigsmaterielproduktionen till civil produktion,

2. förslag angående generellt förbud mot export av krigsmateriel och att samtidigt eventuell överkapacitet som ett exportförbud skulle medföra snarast utnyttjades för civil produktion,

3. förslag om förstatligande av krigsmaterielindustrin.

Motionen hade hänvisats till utrikesutskottet såvitt den avsåg förbud mot export av krigsmateriel och i övrigt till näringsutskottet, som hemställde

att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1584 såvitt här var i fråga.

Reservation hade avgivits av herr Svensson i Malmö (vpk), som ansett

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

Krigsmaterielexport m. m.

att utskottet bort hemställa.

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1584, savitt här var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om

1. förslag om förstatligande av krigsmaterielindustrin,
2. åtgärder i syfte att överföra krigsmaterielproduktion till civil produktion.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande nr 21 heter det att Kungl. Maj:t vill "bereda riksdagen tillfälle att avge yttrande över vad i propositionen anförts om riktlinjer för krigsmaterielexport".

Företrädare för vänsterpartiet kommunisterna har i motionen 1584 sökt ge sin syn på hithörande frågor. Har man den grundläggande inställningen att Sverige skall militärt försvaras i händelse av angrepp utifrån, vilket rimligen måste ske med vapen i hand, tvingas man också ta ställning till det svenska försvarets försörjning med vapen. Nästa avgörande och grundläggande fråga, som har stor betydelse då det gäller att bedöma vapenförsörjningen, är det svenska försvarets struktur. Alla de överväganden som görs i propositionen tycks utgå från ett försvar av i stort sett den sammansättning som vi nu har. Ett bibehållande av ett dylikt försvar, som i allt väsentligt utgör en kopia av stormakternas militärapparater, kräver enorma kostnader för alltmer komplicerade vapensystem, som det redan i dag ter sig svårt för en småstat att utveckla och tillverka.

I motionen 1584 ställer vi våra yrkanden från helt andra grundläggande utgångspunkter. Vi anser nämligen att det bör gå att organisera ett defensivt försvar till betydligt lägre kostnader och med en beväpning som väsentligen skulle kunna tillverkas inom landet. Så som vi anført i motionen är vi av den meningen att handeln med krigsmateriel inte kan kopplas ifrån frågan om produktion av dylik materiel eller från försvarsfrågan i dess helhet. I detta sammanhang ställer vi på nytt den sedan länge resta frågan om att staten skall överta all produktion av krigsmateriel. Vid såväl 1966 som 1968 års riksdagar har motioner väckts, som utförligt motiverar kravet på förstatligande av krigsmaterielindustrin.

Sverige har, i förhållande till sin storlek, en betydande krigsmaterielindustri. Huvudparten av denna industri är nu privatägd. I många företag är den militära produktionen sammanflätad med civil produktion. Från socialistisk utgångspunkt finns motiv för att de avgörande produktionsmedlen skall ligga i allmän ägo. I fråga om produktion av krigsmateriel tillkommer det speciella motivet att göra slut på det ödesdigra spel som privata vapenfabrikanter och vapenhandlare kan driva med folkens liv och öden. Även personer och grupper som inte haft en socialistisk samhällsuppfattning har kunnat ansluta sig till detta krav.

Motiven för förstatligande av krigsmaterielindustrin har inte försvagats under senare tid, utan de har i stället vunnit i styrka. Detta sammanhänger med den väldiga militära upprustning som skett. Krigsmaterielindustrin och militariseringen har kommit att spela en allt större roll i många länders liv. De påverkar inte endast näringslivet utan också

vetenskapen, staten och det politiska livet. Tillverkning av krigsmateriel ger privata företag vinster som i många fall är betydande.

Bland de organisationer som krävt ett förstatligande av krigsmaterielindustrin kan nämnas De förenade förbunden inom LO, som numera delvis uppgått i Fabriksarbetareförbundet, som organiserar ett betydande antal arbetare inom denna industri.

I propositionen 146 år 1971 konstaterar departementschefen att det kan bli svårt för Sverige med sina begränsade resurser att följa med den tekniska utvecklingen i fråga om krigsmateriel. Det kan i framtiden bli nödvändigt att uppta samarbete med företag i andra länder. Departementschefen anser att i sådana fall förutsättes en mycket restriktiv prövning av samarbetspartner. Det förutsätts även att regeringen skall ha full insyn i den svenska samarbetspartnerns verksamhet. Nödvändigheten av en sådan insyn talar också för att krigsmaterielproduktionen skall ligga i samhällets ägo.

Så som anförs i reservationen till näringsutskottets betänkande nr 54 har det internationella rustningskapitalet starka positioner även i Sverige, vilka innebär en förbindelse med NATO-intressena och ger utländska intressen direkt insyn när det gäller teknisk utrustning samt praktiska och strategiska principer inom svenskt militärväsende. Också detta skäl talar för rustningsindustrins överförande i samhällets händer.

Även om ett förstatligande inte löser rustningsproblematikens grundläggande ekonomiska och politiska frågor, kan det vara ett sätt att öka den politiska uppmärksamheten gentemot rustningsindustrin, att försvåra utländska intressens direkta insyn i svenska militära förhållanden och att välla det internationella rustningskapitalet avbräck.

I näringsutskottets skrivning anförs det att krigsmaterielindustrin inte låter sig avgränsas som en industribransch bland andra och att produktionen av krigsmateriel i många fall är nära sammankopplad med civil produktion. Utskottet finner det också oklart, om motionärerna med sitt yrkande avser ett fullständigt förstatligande av de företag som tillverkar krigsmateriel.

Från socialistiska utgångspunkter är vi givetvis för överförande av alla avgörande produktionsmedel i folkets händer, vilket inte är liktydigt med förstatligande med nuvarande samhällsstruktur. I detta konkreta fall yrkar vi på förstatligande, och yrkandet går ut på att alla de industrier som har krigsmateriel som ett väsentligt inslag i sin produktion skall förstatligas i sin helhet.

Jag skall nu övergå till att säga några ord om yrkandet i motionen 1584, som behandlas i utrikesutskottets betänkande nr 21 och där vi kräver generellt förbud mot export av krigsmateriel.

Utrikesutskottet bifaller departementschefens förslag till riktlinjer för svensk export av krigsmateriel. Det innebär i stort sett att allt förblir som hittills med vissa preciseringar, om man undantar s. k. defensiv materiel för vilken man anser sig kunna medge lätnader vad gäller export.

I motiveringen i vår motion har vi påtalat att det inte tycks möta några hinder att exportera krigsmateriel till reaktionära regimer, så länge dessa stater kan hålla folket under kontroll och därför officiellt inte är indragna i någon konflikt.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Krigsmaterielex-
port m. m.*

I riktlinjerna ingår att krigsmaterielexport även i fortsättningen skall kunna ske till NATO-länder samtidigt som vapenaffärer med den andra stormaktsalliansen i vår världsdel ej tycks förekomma. Man kan fråga sig om detta är helt förenligt med vår ställning som neutral stat. En aktiv marknadsföring från svenska krigsmaterieltillverkare på den internationella marknaden, som från dessa företags synpunkt ter sig naturlig och nödvändig, kan uppenbarligen vålla svårigheter för den svenska neutralitetspolitiken.

I såväl Kungl. Maj:ts proposition nr 146 som i utrikesutskottets betänkande tas frågan om samarbetsavtal med krigsmaterielindustrier i andra länder upp. Det förutsättes här att valet av samarbetspartner får en restriktiv prövning. Om ett sådant samarbetsavtal har upprättats, får inga andra hinder läggas för krigsmaterielexport till det land där den utländska partnern finns än de ovillkorliga. Ser man till den hittillsvarande utvecklingen med betydande inflytande här i landet för multinationella företag med anknytning till den militära teknologin, finns det grundad anledning anta, att utländska samarbetspartner kommer att väljas inom industriellt utvecklade NATO-länder. Kan detta stå i god överensstämmelse med Sveriges ställning som neutralt land?

I propositionen och betänkandet övervägs också vilka som skall tillåtas uppträda som köpare av vapen i Sverige. Departementschefen kommer fram till att endast etablerade av Sverige erkända stater skall kunna uppträda som köpare. Vi har i motionen 1584 motiverat en annan syn. Vi anser att varje vapenexport innesluter ett element av inblandning i mottagarlandets inre angelägenheter, eftersom den sätter militära maktmedel i händerna på den härskande klassen i detta land. Vi anser därför att om export i fortsättningen skall förekomma i fråga om krigsmateriel, skall export också till nationella befrielserörelser kunna övervägas.

Vi har i motionen, som tidigare nämnts, krävt ett generellt förbud som skall gälla i fråga om krigsmaterielexport. Det är också viktigt att observera att detta vårt krav är försett med vissa villkor. Uppenbarligen skulle ett generellt exportförbud för krigsmateriel få effekter på sysselsättningen inom berörda industrier. Visserligen är exporten obetydlig jämfört med landets totala export, men vid vissa enskilda företag — där produktionen av krigsmateriel utgör en väsentlig del av tillverkningen — kan den sysselsättningsmässiga effekten av ett exportförbud bli betydande. Detta har också uttalats av länsstyrelsen i Örebro län i samband med remissbehandlingen av krigsmaterielexportutredningens betänkande. Liknande synpunkter anförs av arbetsmarknadsstyrelsen.

Vi kräver i motionen åtgärder från statsmakternas sida i syfte att överföra krigsmaterielproduktionen till civil produktion. Detta krav kan komma att få relevans även om krigsmaterielexporten kommer att fortsätta i enlighet med regeringens förslag. Det finns nämligen tecken som tyder på en nedgång i fråga om de svenska beställningarna på krigsmateriel.

Dessa problem har jag tagit upp i en interpellation till industriministern. Den kommer enligt uppgift att besvaras under januari, då försvarsutredningens betänkande föreligger.

Tyvärr visar näringsutskottet i sin skrivning ingen förståelse för

behovet av en planering från statsmakternas sida, syftande till att skapa civila sysselsättningar i stället för krympande militära. Det hänvisas bara till den berörda industrins egen beredskap. Jag anser att denna inställning är helt orealistisk för de företag där produktionen av krigsmateriel utgör en väsentlig del. Det är ett krav att de anställda kan beredas sysselsättning i de företag där de nu verkar och då med meningsfulla civila produktionsuppgifter.

De stora omställningar som följer med en kraftig nedgång i produktionen av krigsmateriel kan inte lösas genom företagens egen beredskap. Det är nödvändigt att staten, som ju har ansvaret för landets försvar och försvarsmaktens försörjning med vapen, också tar ansvaret för meningsfull sysselsättning till de människor som kan komma att ställas utan arbete då avsättningen för krigsmateriel minskar.

Herr talman! Jag vill beträffande utrikesutskottets betänkande nr 21 yrka bifall till motionen 1584 såvitt där är fråga, och jag vill dessutom beträffande näringsutskottets betänkande nr 54 yrka bifall till reservationen av herr Svensson i Malmö.

Herr RASK (s):

Herr talman! Näringsutskottet har haft att behandla två av yrkandena i kommunistmotionen 1584. För ett bifall till dessa båda punkter har utskottsrepresentanten herr Svensson i Malmö reserverat sig, och till denna reservation yrkade nu herr Israelsson bifall.

I herr Svenssons i Malmö reservation förs ett resonemang om förstatligande av krigsmaterielindustrin. Till detta och till herr Israelssons anförande skulle jag vilja säga följande.

För det första har vi redan en statlig industri som tillverkar krigsmateriel, nämligen förenade fabriksverken. För det andra har vi en offentlig kontroll och ett offentligt inflytande över krigsmaterieltillverkningen av ganska omfattande slag. Det fordras tillstånd av Kungl. Maj:t för sådan tillverkning dels enligt tillverkningsförfordningen, dels enligt tillverkningskungörelsen.

I sitt betänkande redovisar utskottet att under 1970 hade 125 företag tillstånd för tillverkning av krigsmateriel och att 80 av dessa bedrev sådan tillverkning. Naturligt nog varierar produktionsvolymen mellan dessa. Troligen är Bofors, SAAB och Hägglund & Söner de största. Men vid alla dessa 80 företag bedrivs till stor del även civil produktion.

Är det de 125, de 80 eller är det de 3 nämnda företagen som motionärerna vill att staten skall köpa upp? Ett förstatligande av endast de delar i företagen som ägnas åt krigsmaterielproduktion är ju ogenomförbart. Motionen 1584 är, som utskottet också anført, ganska oklar på just denna punkt.

I sitt tidigare anförande sade herr Israelsson, att ett förstatligande skulle gälla just de företag, som till väsentlig del sysslar med krigsmaterielproduktion. Av detta yttrande drar jag den slutsatsen att motionärerna enbart är ute efter att förstatliga Bofors.

Får jag gå litet tillbaka och säga något om statens kontroll av och inflytande hos de företag som har Kungl. Maj:ts tillstånd att i sin produktion framställa även krigsmateriel. Det gäller alltså de 125

företagen. Den direkta kontrollen utövas av krigsmaterielinspektionen inom handelsdepartementet. Enligt gällande tillverkningsförrättning skall en tillverkare av krigsmateriel till kontrollmyndigheten enligt närmare föreskrifter avlämna en på tro och heder grundad deklaration rörande bedriven tillverkning av krigsmateriel. Vidare är tillverkaren skyldig att hålla sina handelsböcker tillgängliga för kontrollmyndigheten. Därutöver åligger det tillverkaren att för tillsyn bereda myndigheten tillträde till den fabrik där krigsmaterieltillverkning sker. Likaså måste tillverkaren alltid lämna av myndigheten begärda upplysningar angående beställningar, tillverkningen och med den sammanhängande förhållanden.

Till detta skulle jag dessutom vilja lägga att tillstånd alltid meddelas "tills vidare". När skäl föreligger kan detta tillstånd återkallas.

Eftersom det inte finns mer än en enda köpare av krigsmateriel i landet, kan näppeligen en tillverkare ha något intresse — åtminstone vinstintresse — av att tillverka annan krigsmateriel än den som med statligt gillande kan säljas. Jag tror därför med hänsyn till dels vad jag anfört både när det gäller kontroll och insyn, dels att vi redan har ett statligt företag på detta område, att ett tillstyrkande av kommunistmotionen i enlighet med herr Jörn Svenssons reservation — åtminstone för tillfället — är en överlappsgärning.

I motionen 1584 sägs också rent ut att motionärerna inte har några illusioner om att ett förstatligande är liktydigt med socialism.

Klokt nog berör inte reservanternas punkten 1 i motionens kläm. Utskottet framhåller härvidlag att krigsmaterielproduktionen i Sverige i första hand är betingad av och utformad efter det svenska försvarets behov. Detta behov betingas ju i sin tur av riksdagens beslut om försvarets inriktning och omfattning. Det är således ologiskt med ett yrkande om att överföra krigsmaterielproduktionen till civil produktion.

Med det anförda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till näringsutskottets betänkande nr 54.

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar bara att de gamla vanliga invändningarna ifrån tidigare år mot ett förstatligande har återupprepats.

Frågan har ställts här liksom i utskottet, huruvida vi avser att förstatliga hela företag eller delar av dem. Det framgick av mitt anförande att det måste avse hela företag. Något annat är inte praktiskt genomförbart. Det måste alltså avse hela företag där krigsmaterielproduktionen utgör en väsentlig del av tillverkningen.

I övrigt kan man säga — för att travestera ett uttryck som gått tidigare här i riksdagen — att det inte är säkert att allt som är bra för krigsmaterielindustrins ägare är bra för Sverige. Därför anser vi att det är bättre att produktionen ligger i samhällets händer.

När det gäller att överföra krigsmaterielproduktion till civil produktion så innebär det yrkandet att samhället skall planera sysselsättningsåtgärder redan för den privata industri som nu bedriver krigsmaterieltillverkning för att förhindra att folk måste avskedas ifall det blir nedgång i denna industri.

Herr RASK (s) kort genmäle:

Herr talman! Det går bra att som herr Israelsson säga ifrån talarstolen att de industrier som i väsentlig del ägnar sig åt krigsmateriellproduktion skall förstärkas. Men jag tycker nog att herr Israelsson borde precisera sig litet. Jag frågade i mitt inlägg: Gäller det de 125, de 80 eller de 3 företagen? Han säger att det gäller de företag som till väsentlig del ägnar sig åt denna produktion. Jag vill att han preciserar sig här och talar om vilka företag som skall köpas upp av staten och på det sättet socialiseras.

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan precisera mig så långt att jag i varje fall anser att det företag där jag själv är anställd, Bofors, skall omfattas liksom SAAB och andra stora industrier, så att staten skaffar sig ett avgörande inflytande över denna tillverkning.

Det som sedan *inte* ligger i samhällets händer utgör mindre företag som har legotillverkning för dessa stora avgörande företag.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Jag skall inte blanda mig i den debatt som nu förts. Jag skall i stället begränsa mig till de delar av motionen som herr Israelsson yrkat bifall till, vilka hänförts till utrikesutskottet.

Motionen utmynnar i kravet på att undantagslöst förbjuda all verksamhet av det aktuella slaget. I överensstämmelse med utskottets enhälliga tillstyrkan av de riktlinjer för handhavandet av denna export som propositionen föreslagit och bett riksdagen uttala sig om, har utskottet klart avstyrkt det krav som rests i herr Hermanssons i Stockholm motion och som herr Israelsson också gjort sig till talesman för här i dag. Det överensstämmer inte på något sätt med de riktlinjer som utskottet för sin del har funnit riktiga. Vi erkänner att dessa riktlinjer i och för sig endast innebär en konfirmation av en praxis som redan varit gällande åtskilliga år. Det är en restriktiv tillämpning av licensgivningen för export som det är fråga om.

Men vi har också funnit i utskottet att preciseringarna är bra. En precisering kan tjäna flera ändamål. Den innebär bl. a. att industrin — det må vara även de delar av denna industri som redan är förstärkade — får bättre klart för sig efter vilka grunder som möjligen undantagsvis export kan komma att tillåtas. Den innebär vidare att riksdagen lättare kan bedöma om handhavandet av denna verksamhet står i överensstämmelse med de gällande grundlinjerna sådana de preciseras i propositionen. Jag behöver inte säga mer. Men jag skulle vilja göra det tillägget att både i motionen och nu också i herr Israelssons inlägg finns det en väldigt besynnerlig motivering för ett totalförbud, utan undantag, för krigsmaterielexport.

Herr Israelsson sade att varje export av krigsmateriel innebär en inblandning i andra staters angelägenheter. Jag undrar om vi själva anser det eller om Norge, Danmark och Finland, som varit huvudavsnåmarna av den mycket begränsade mängd av krigsmateriel som exporterats, har upplevt det såsom en inblandning i deras inre angelägenheter. Det kan knappast heller göras gällande att en export till Österrike eller Schweiz —

som också förekommit – skulle kunna ha den innebörd som man i motionen anser att den har och som utgör den egentligen enda motivering som jag har kunnat finna för ett undantagslöst exportförbud.

Herr talman! Tiden går och jag skall nöja mig med att bara yrka bifall till utrikesutskottets förslag. Det innebär också ett avstyrkande av motionen i den del utskottet har behandlat den.

Herr ISRAFLSSON (vpk):

Herr talman! I anledning av herr Langes senaste inlägg vill jag hänvisa till en diskussion som fördes inför krigsmaterielexportutredningen, där herr Svärd företrädde den hittillsvarande linjen och Nordal Åkerman företrädde en linje som gick ut på att den svenska exporten borde strypas eller helt stoppas. Åkerman kom fram till samma synpunkter som jag här har framfört, nämligen att varje form av krigsmaterielexport innehåller ett element av inblandning därför att den sätter vapen i händerna på den härskande klassen i mottagarlandet. Det får inte tolkas så att det i varje enskilt land skulle uppfattas på det sättet, men om man analyserar frågan kan man inte bortse ifrån att den innehåller ett sådant element.

Herr LANGE (s):

Herr talman! Att någon annan person råkar ha samma besynnerliga uppfattning som herr Israelsson kan jag inte ta som ett belägg för bärkraften i herr Israelssons argumentation.

Jag är tacksam för det erkännande som herr Israelsson uttryckte nyss, herr talman, att det här inte får tolkas så preciserat att vi menar att det under alla omständigheter innebär en inblandning i andra staters inre angelägenheter om export av krigsmateriel skulle förekomma från Sverige till något av dessa av mig också nämnda länder.

Herr WÅÅG (s):

Herr talman! Krigsmaterielutredningen gjorde det djärva experimentet att ta med en dialog mellan dåvarande generaldirektören Gunnar Svärd och redaktören Nordal Åkerman i slutet av sitt betänkande. Dialogen återgavs för att ge en bild av de åsiktsbrytningar, som kunde tänkas ligga i luften beträffande den fråga som utredningen omfattade. Att av delar av referatet dra bestämda slutsatser är givetvis fel.

Överläggningen var härmed slutad.

Utrikesutskottets betänkande nr 21

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 1584, såvitt nu var i fråga, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 21 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 1584, såvitt nu är i fråga.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Krigsmaterielex-
port m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Näringsutskottets betänkande nr 54

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 54 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	283
Nej	—	13
Avstår	--	4

§ 16 Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

Nr 22 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser utrikesdepartementets verksamhetsområde

Försvarsutskottets betänkanden:

Nr 23 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 inom försvarsdepartementets verksamhetsområde

Nr 24 med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 inom handelsdepartementets verksamhetsområde såvitt gäller ekonomiskt försvar

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Fredagen den
17 december 1971

*Vissa frågor rörande
forskning och
forskningsplanering*

§ 17 Vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 31 i anledning av motioner angående vissa frågor rörande forskning och forskningsplanering.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Utbildningsutskottets ställningstagande till ett flertal motioner rörande diverse forskningspolitiska frågor, däribland en partimotion från folkpartiet, innebär en rekommendation till riksdagen att nu begära en utredning. Jag hade tänkt att i samband med betänkandets behandling i kammaren och inför utarbetandet av direktiven framföra en del synpunkter utöver dem som finns i utlåtandet.

Tidpunkten så här på riksdagens allra sista dag är dock inte den lämpligaste -- forskningen kan verkligen behöva all den goodwill den kan få. Det kan därför vara klokt att vänta med det som kan skjutas upp till ett senare tillfälle. Statsrådet Moberg har sagt mig, att direktiven knappast kan bli klara förrän tidigast i februari nästa år. Jag skall därför använda mig av möjligheten att så snart riksdagen samlats i januari ta upp frågan interpellationsvägen och på så sätt få till stånd en debatt, ett arrangemang som statsrådet Moberg varit vänlig nog att ställa sig positiv till. Forskningspolitiken är så viktig, att den kan behöva diskuteras litet utförligare än vad som är möjligt i dag. Det är också en fråga som vi politiker har all anledning att befatta oss med.

Jag nöjer mig därför, herr talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORDSTRANDH (m):

Herr talman! Jag har inte begärt ordet för att i första hand utlova en interpellation i forskningspolitikfrågan även från mig. Det utesluter emellertid givetvis inte att en sådan kan komma. Att agera pådrivare den vägen kan ha sin betydelse.

Vad jag ville säga, utomordentligt kort, är endast att jag med glädje kan konstatera att med detta utbildningsutskottets enhälliga betänkande, som nu kommer att tas av kammaren, har det äntligen lossnat något i den segslitna frågan om en översyn av den svenska forskningens och forskningsplaneringens organisation. En delutredning om forskningsråden, förhoppningsvis med parlamentariskt inslag, kommer till stånd, men det måste understrykas att det bara rör sig om en delutredning. Mer återstår förvisso att se över, som vi i moderata samlingspartiet framhåller i det till utskottsutlåtandet knutna särskilda yttrandet. De synpunkter som framförs i det särskilda yttrandet kan vi alltså tydligen ventilerat ytterligare om det kommer att bli en speciell debatt om forskningens planering och prioritering.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! De båda föregående talarnas inlägg ger mig inte anledning till något annat än att i detta yttrande yrka bifall till utbildningsutskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

Fredagen den
17 december 1971

*Ett institut för
social forskning*

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ett institut för social forskning jämte motioner.

I propositionen 1971:141 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 29 oktober 1971 föreslagit riksdagen besluta

1. att ett institut för social forskning skulle inrättas den 1 januari 1972 genom ombildning av institutet för arbetsmarknadsfrågor,

2. att det förslagsanslag av 830 000 kronor som för budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisats till Institutet för arbetsmarknadsfrågor m. m. fick disponeras för institutet för social forskning.

Institutet för arbetsmarknadsfrågor, som inrättades år 1966 (prop. 1966:52, SU 1966:107, rskr 1966:251), hade till uppgift att anordna och medverka vid utbildning i arbetsmarknadsfrågor, driva och främja arbetsmarknadsforskning samt verka för samordning av sådan utbildning och forskning. Kungl. Maj:t hade fastställt instruktion (1966:541, ändrad senast 1970:784) för institutet. Universitetskanslersämbetet var chefmynighet för institutet.

Till det nya institutet skulle knytas den professur i socialpolitik som statsmakterna tidigare beslutat om (prop. 1971:36, UbU 1971:11, rskr 1971:136).

I detta sammanhang hade behandlats

dels motionen 1971:1563 av herr Ericson i Örebro m. fl. (s), vari hemställts att riksdagen som sin mening skulle uttala att det i propositionen 1971:141 föreslagna institutet för social forskning borde förläggas till Örebro,

dels motionen 1971:1567 av herr Stålhammar m. fl. (fp, c, m), vari hemställts att riksdagen beslutade att förlägga det nya socialforskningsinstitutet till Örebro,

dels motionen 1971:1578 av fru Marklund m. fl. (vpk), vari hemställts

1. att riksdagen som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att det föreslagna institutet för social forskning borde förläggas till annan ort än Stockholm,

2. att riksdagen som sin mening uttalade att institutets styrelse borde ha majoritet av oberoende "lekmannarepresentanter".

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. beslutade att ett institut för social forskning skulle inrättas den 1 januari 1972 genom ombildning av institutet för arbetsmarknadsfrågor,

2. skulle avslå motionen 1971:1578 i vad avsåg uttalande om sammansättningen av det nya institutets styrelse,

3. skulle avslå motionerna 1971:1563, 1971:1567, 1971:1578, sistnämnda motion i vad avsåg det nya institutets lokalisering,

4. beslutade att det förslagsanslag av 830 000 kronor som för

budgetåret 1971/72 under åttonde huvudtiteln anvisats till Institutet för arbetsmarknadsfrågor m. m. fick disponeras för institutet för social forskning.

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande institutets styrelse* av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1578 såvitt nu var i fråga som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört beträffande det nya institutets styrelse,

2. *beträffande institutets lokalisering* av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1578 i vad den avsåg förläggning utanför Stockholm och i anledning av motionerna 1971:1563 och 1971:1567 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört beträffande institutets för social forskning framtida lokalisering.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! I anslutning till propositionen 141 år 1971 väcktes motioner, främst i fråga om förläggningsorten för det föreslagna institutet för social forskning. I vpk-motionen 1578 av fru Marklund m. fl. togs dessutom frågan om styrelsens sammansättning upp till behandling. Jag har till utskottets betänkande fogat två reservationer.

I propositionen anföres uppfattningen att i institutets styrelse bör företrädare för arbetsmarknadens parter och för berörda myndigheter m. fl. ha det dominerande inflytandet. Detta kan inte vara riktigt, säges i motionen 1578. Dessa grupper och myndigheter bör vara företrädade, men de bör inte ha det dominerande inflytandet, och i min reservation förordar jag i likhet med motionärerna att styrelsens majoritet bör bestå av oberoende lekmanrepresentanter, för att institutet skall få en fri ställning gentemot myndigheter och centrala organisationer. Att de vid institutet anställda skall vara företrädade i styrelsen bör anses som självklart.

När det sedan gäller lokaliseringen av institutet har dels fyra socialdemokrater med herr Sture Ericsson i spetsen, dels företrädare för de borgerliga partierna med herr Stålhammar som första namn motionerat om förläggning av institutet till Örebro. I vpk-motionen föreslås att institutet förläggas till annan ort än Stockholm, och bland tänkbara lokaliseringsorter nämnes Örebro, Umeå och Lund.

Det finns skäl att erinra om de i olika sammanhang gjorda uttalandena om lokalisering av statlig verksamhet till orter utanför Stockholmsregionen. Här vill man dock placera ett institut i Stockholm, trots att flera andra orter kan erbjuda förutsättningarna för institutets verksamhet, bl. a. genom att socialhögskola finns på platsen. I reservationen 2 har därför anförts att lokalisering till Stockholm endast kan godkännas som ett provisorium och att Kungl. Maj:t förutsättningslöst överväger frågan om lämpligaste förläggningsorten och underställer riksdagen förslag för prövning.

I motion 1563 av herr Ericsson i Örebro m. fl. anföres, utöver de särskilda skäl som anses tala för Örebro, också en principiell förklaring. I denna påpekas tendensen till koncentration till storstadsområdena, liksom att ett nytt institut för social forskning inte bör ges en stark storstadsinriktning genom sin lokalisering. I motionen 1567 av herr Stålhammar m. fl. anför man att en förläggning till Stockholm kan godtas endast om mycket speciella skäl anförs och att inga sådana har framförts. Men jag menar, herr talman, att de som motionerat om förläggning till Örebro bör kunna stödja reservationen 2 som med bifall till motionen 1578 och i anledning av motionerna 1563 och 1567 föreslår att riksdagen till Kungl. Maj:t ger till känna sin mening vad som anförts beträffande institutets framtida lokalisering, dvs. till annan ort än Stockholm.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi just nu diskuterar, utbildningsutskottets betänkande nr 32, behandlar som herr Berndtson sade bl. a. en motion som undertecknats bl. a. av mig och som gäller förläggning av institutet för social forskning till Örebro i stället för till Stockholm.

De faktorer som styr utlokaliseringen av statlig verksamhet från Stockholm till övriga delar av landet är mycket märkliga, måste man säga. I våras fick vi ta ställning till ett förslag att vissa ämbetsverk och utbildningsinstitutioner skulle flyttas ut, trots att de var väletablerade i Stockholm. I vissa fall hade man t. o. m. flyttat in i helt nya lokaler. Det var en ganska kraftig och ur vissa synpunkter helt riktig opposition mot detta förslag. Själv ansåg jag då och anser fortfarande att man i första hand skall decentralisera funktioner som ett sätt att lätta på trycket i ämbetsverk i Stockholm i stället för att utlokalisera hela väletablerade verk. Ett annat sätt är naturligtvis att man kan förlägga nya institutioner, som ännu inte hunnit etablera sig med specialbyggda lokaler, utvecklade kontaktnät och arbetsrutiner, till andra orter än till Stockholm.

Ett exempel på en sådan institution som man med stor fördel skulle kunna flytta ut är det till socialt forskningsinstitut nu ombildade arbetsmarknadsinstitutet. Ändå förutsätter man i propositionen att institutet skall ligga kvar i Stockholm.

I vår motion nr 1567 som är en gemensam borgerlig motion föreslår vi Örebro som en lämplig lokaliseringsort. Där finns socialhögskola, universitetsfilial, filial till statistiska centralbyrån. Vi vet också att Örebro är en lämplig plats ur kommunikationssynpunkt. Det är inte heller säkert att forskningen om de sociala problemen skall ske i landets största stad. En medelstor stad som Örebro med omnejd kan vara en mera lämplig och representativ miljö. Dessutom betyder det mycket för socialhögskolan och för universitetsfilialen om en forskningsinstitution lokaliseras till staden. Det går lättare att få tillgång till handledare för två- och trebetygsundervisningen, och man kan inleda ett intimt samarbete mellan undervisnings- och forskningsinstitutionerna. Jag skall inte gå in på fler faktorer, herr talman, som talar för Örebro, eftersom tiden nu är kort.

Utskottet har i sin skrivning avstyrkt motionen med kommentaren att

U 68 utreder frågan om den postgymnasiala undervisningens lokalisering och sammankopplingen mellan forskning och utbildning. Därför bör man inte ta ställning till den framtida lokaliseringen i nuvarande läge.

Jag ansluter mig till detta och betecknar den skrivningen som positiv. Jag förutsätter att de argument som förts fram i vår motion för en lokalisering av socialforskningsinstitutet till Örebro kommer att väga tungt då man skall ta slutlig ställning till lokaliseringsfrågan, vilket man alltså inte gjort i dagens läge. Med hänsyn till detta har jag alltså inte anslutit mig till den reservation som herr Berndtson avlätit.

Tillåt mig då till sist, herr talman, att uttrycka den förhoppningen att Kungl. Maj:t när styrelsens sammansättning i sociala forskningsinstitutet skall fastställas också ser till att representanter för socialhögskolorna beredes plats i institutets styrelse.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Herr Stålhammar kan knappast läsa ut något mera beträffande institutets framtida lokalisering än det som står i betänkandet, det betänkande som herr Stålhammar anslutit sig till. Utskottet säger ingenting om vilka av de i motionen framförda argumenten som i framtiden skall vara vägande eller bör beaktas när institutet för social forskning så småningom skall få sin slutgiltiga placering.

Jag erinrar om att det beslut som riksdagen nu skall fatta inte innebär inrättande av någon ny institution utan innebär en ombildning av ett redan existerande institut för arbetsmarknadsfrågor till ett institut för social forskning. Riksdagen har redan tidigare tagit ställning till var detta institut skall vara placerat - i våras lämnade vi utan erinran ett förslag från Kungl. Maj:t att placera det i lokaler i Frescati. Att nu besluta om en annan lokalisering kan inte vara rimligt med hänsyn bl. a. till att hela frågan om den postgymnasiala utbildningens lokalisering är föremål för övervägande. Vi noterade dessutom i utskottet att U 68 har anledning att syssla med frågan om anknytningen mellan forskning och utbildning i olika sammanhang. Det institut vi nu behandlar är huvudsakligen ett forskningsinstitut och måste lokaliseras på sådant sätt att forskningens önskemål kan tillgodoses.

Beträffande sammansättningen av institutets styrelse har utskottet inte haft anledning till invändning mot vad som sägs i propositionen. För undvikande av missförstånd beträffande uttalandet om styrelsens sammansättning vill jag vädja till statsrådet Moberg att säga några ord om hur han vid skrivandet av propositionen sett på denna problematik.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med anledning av vad herr Alemyr nu sade vill jag säga följande.

Riksdagen får anledning att i vår ta upp den här frågan igen. Meningen är, som framgår av propositionen, att den framtida verksamheten vid detta institut skall bli föremål för en diskussion. Det pågår för närvarande remissbehandling av ett betänkande, och i vår är det meningen att i en

särproposition framlägga ett förslag där man drar upp riktlinjerna på längre sikt för detta i och för sig mycket väsentliga instituts verksamhet. Denna proposition och beslutet i dag är ett formellt bekräftande av vad som skedde i våras när man beslöt inrätta en professur i social forskning.

Vad så gäller styrelsens sammansättning, som alltså är en fråga för Kungl. Maj:t, vill jag först göra den lilla kommentaren till herr Berndtsons i Linköping reservation, att begreppet oberoende lekmanrepresentant för mig är ganska dunkelt såsom det står här. Det kan i detta sammanhang knappast tolkas på annat sätt än att det är fråga om icke forskare. Eftersom herr Berndtson tycker att myndighets- och organisationsrepresentanterna skall vara i minoritet och dessa oberoende lekmanrepresentanter i majoritet kan det inte heller vara tal om representanter för myndigheter och organisationer. Vad är det då? Jag har litet svårt att precisera vilken grupp herr Berndtson åsyftar.

Ordet oberoende i sammanhanget kanske med litet välvillighet kan tolkas som ett s. k. förstärkningsord med innebörden att det skall vara redbara personer — vad vet jag.

När detta riksdagsbeslut är fattat kommer Kungl. Maj:t att på mitt förslag tillsätta en styrelse. Vi utgår då självklart från den typ av styrelse som det hittillsvarande institutet har haft men kompletterar den. Ingen har invänt något mot den typ av styrelse som arbetsmarknadsforskningsinstitutet har haft, och jag ser därför ingen anledning att frångå den huvudprincipen. Styrelsen kommer dock att utvidgas så att den omfattar representanter för den sociala sidan. Det kommer sannolikt att bli tal om en elvamannastyrelse. Där kommer då att sitta representanter för Landsorganisationen, TCO, SACO, Arbetsgivareföreningen, Landstingsförbundet och Kommunförbundet samt naturligtvis för de närmast berörda ämbetsverken, arbetsmarknadsstyrelsen och socialstyrelsen. Vidare kommer en representant för de anställda att ingå i styrelsen — som nu — och det blir den som fungerar som chef för verksamheten. Dessutom blir det en representant för den forskning i övrigt på den statliga sidan som har intresse i sammanhanget — naturligt nog konjunkturinstitutet.

Herr Stålhammar menade att man i en sådan här styrelse skulle sätta in representanter för socialhögskolorna. Det låter i och för sig bestickande, men konsekvensen, herr Stålhammar, av något sådant skulle ju vara att man satte in representanter för inte bara en utan kanske ett par tre fakulteter. Vi finner att de kontakterna med högskolorna skall tas av institutet, och därför placerar vi institutets forskare i vederbörande högskolors lärarråd och fakulteter; det är där kontakterna skall ske. Men styrelsen består av representanter för de intressen i samhället som här särskilt har anledning att ge sin åsikt till känna.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Att vi hade en proposition i våras om social utbildning och forskning anser jag inte får utgöra något hinder för att i anslutning till den nu föreliggande propositionen förorda annan förläggningsort än Stockholm. Det är ju ändå nu som frågan definitivt avgörs i anledning av en särskild proposition.

Statsrådet Moberg tar också upp frågan om styrelsens sammansättning. Jag menar för min del att det inte borde vara orimligt att exempelvis de kategorier som sammansluts i vad vi brukar beteckna som R-förbunden kan bli företrädare med en representant i styrelsen. De fanns dock inte med i statsrådets uppräknings. Forskningen gäller ändå i hög grad de områden där dessa är verksamma.

Om nu begreppet oberoende lekmannarepresentanter är särskilt svårt att fatta såväl för utskottsmajoriteten som för statsrådet Moberg, så får vi väl söka hitta en annan beteckning för att uttrycka den tanke som det här är fråga om, dvs. att andra än de myndigheter och institutioner som själva skall bli föremål för institutets forskning får ett inflytande i styrelsen. Det är nämligen detta det handlar om.

Herr Stålhammar talar — egentligen mycket väl — för att institutet inte borde förläggas till Stockholm, men jag är inte särskilt övertygad av hans slutledning. Jag tycker att herr Alemyrs inlägg bekräftar denna min syn.

Om motionärerna menat allvar med förslaget om Örebro, borde de — när de nu inte har skrivit någon reservation med anledning av sina motioner — utvinna mer till förmån för Örebro om de stöder reservationen 2 om förläggning utanför Stockholm än om de, som de nu tänker göra, biträder förslaget om förläggning av institutet till Stockholm.

Visst kan man hoppas på en framtida utlokalisering, men det är väl ändå en något krånglig väg att gå. Det räcker ju inte att skriva motioner som gör sig bra på hemmaplan; man bör kanske också visa viss konsekvens i ställningstagandena. Jag kommer att begära votering för att motionärerna skall få en chans att ge ett handtag åt tanken att institutet icke skall ligga i Stockholm.

Herr STÅLHAMMAR (fp):

Herr talman! Vi som har skrivit den här motionen har naturligtvis gjort det därför att vi anser att det skulle vara lämpligt att lokalisera forskningsinstitutionen till Örebro, det är helt klart. Men vi menar att vi har de största möjligheterna att få den lokaliseringen, om vi får frågan avgjord i ett seriöst sammanhang då hela den här postgymnasiala utbildningens lokalisering behandlas. Det kommer att ha större effekt än om vi går ut i en votering, när vi redan nu vet att vi skulle få avslag på en reservation. Därför tror vi på styrkan i det sakliga argument som vi har fört fram. Jag har alltså inte på något vis läst ut mer än vad som står i utbildningsutskottets betänkande — att den här frågan kommer att behandlas i ett annat sammanhang längre fram.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 32 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	263
Nej	—	17
Avstår	—	16

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19 Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 i vad avser anslag till inredning m. m. och byggnadsarbeten vid universiteten m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i detta betänkande hemställt.

§ 20 Transportstöd vid viss linjesjöfart från Gotland

Föredrogs trafikutskottets betänkande nr 28 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående transportstöd vid viss linjesjöfart från Gotland jämte motioner.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1971:154 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 29 oktober 1971 föreslagit riksdagen att dels godkänna riktlinjer för ett transportstöd till Gotland enligt vad i propositionen anförts, dels till Transportstöd för Gotland för budgetåret 1971/72 under sjätte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"För att skapa gynnsammare betingelser för den näringsgeografiska utveckling som Gotlands inlemmande i stödområdet syftar till föreslås i propositionen ett fraktstöd avseende de utgående godstransporterna i Gotlandsbolagets färjetrafik med fastlandet. Godstaxan (längdmetertaxan för godsfordon) avses reduceras med 50 procent.

För att gynna turismen och förbilliga den gotländska allmänhetens fastlandsresor föreslås vidare en statlig insats, som i förening med visst företagsekonomiskt utrymme inom Gotlandsbolaget medger en reduktion av bolagets personbiltaxa med 25 procent.

Årskostnaden för det angivna stödet, som avses utgå fr. o. m. den 1 februari 1972, har beräknats till sammanlagt 2,1 miljoner kronor."

I detta sammanhang hade behandlats

dels den vid början av årets riksdag väckta motionen 1971:408 av herrar Schött (m) och Krönmark (m), vari yrkats att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t förelade riksdagen förslag om särskilt stöd till sjötransporter till och från Gotland och att Kungl. Maj:t vidtog åtgärder för att sänka kostnaderna för flyg till och från Gotland,

dels den likaledes vid början av årets riksdag väckta motionen 1971:497 av herr Gustafsson i Stenkyrka (c), vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att de statliga avgifter som belastade Gotlandsflyget slopades,

dels motionen 1971:1588 av herr Gustafsson i Stenkyrka m. fl. (c, s, fp, m), vari hemställts att riksdagen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t 1. som sin mening uttala att nedsättning av godstaxan (längdmetertaxan för godsfordon) för utgående transporter borde utgöra 65 procent, 2. anhålla om att Kungl. Maj:t på tilläggsstat begärde medel för av bifall till yrkandet under punkten 1 föranledda kostnader, 3. anhålla om skyndsamt utredning och förslag beträffande frågan om nedsättning av godstaxan för ingående transporter på i motionen anförda grunder, 4. som sin mening uttala att statsbidrag till Visby hamn borde utgå med 95 procent av utbyggnadskostnaderna, 5. som sin mening uttala att samråd skulle komma till stånd under den treåriga försöksperioden mellan Gotlands kommun och kommunikationsdepartementet angående den slutliga lösningen av Gotlands trafikfrågor och att formerna för detta samråd skyndsamt fastställdes,

dels motionen 1971:1589 av herr Hallgren m. fl. (vpk), vari föreslagits att riksdagen i skrivelse till regeringen begärde förslag om förstatligande av Gotlandsbolaget och AB Sjölinjer,

dels motionen 1971:1590 av herr Hamrin m. fl. (fp), vari hemställts

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde skyndsam utredning och förslag om ytterligare åtgärder i syfte att skapa likställighet mellan Gotland och fastlandet i fråga om kostnader för transport av gods, fordon och passagerare,

dels motionen 1971:1591 av herrar Persson i Heden (c) och Polstam (c), vari hemställts att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t dels som sin mening uttala att det statliga stödet till Gotlandstrafiken efter den treåriga försöksperioden skulle grundas på den s.k. vägprincipen, innebärande att staten svarade för merkostnader förorsakade av transport över vattnet jämfört med transportkostnaderna på allmän väg, dels anhålla om utredning och förslag till riksdagen i god tid före försöksperiodens utgång angående stödsystem grundat på nämnda princip,

dels motionen 1971:1592 av herr Schött m. fl. (m), vari yrkats att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att förslag förelades riksdagen om att fraktstödet skulle omfatta jämväl lastbilstransporter enligt likartade regler som gällde inom andra delar av stödområdet och att fraktstödet vidgades till att omfatta även transporter till Gotland enligt i motionen angivna grunder och att åtgärder vidtogs för att nedbringa flygpriserna mellan Gotland och fastlandet.

Utskottet hemställde

1. att motionen 1971:408 i vad avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t om särskilt stöd till sjötransporter till och från Gotland inte föranledde någon riksdagens åtgärd,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1588 i vad avsåg yrkandet om skyndsam utredning och förslag beträffande frågan om nedsättning av godstaxan för vissa ingående transporter samt motionen 1971:1592 i vad avsåg yrkandet att fraktstödet vidgades att omfatta även vissa transporter till Gotland,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1589,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1971:1588 i vad avsåg yrkandena att nedsättning av godstaxan för utgående transporter skulle utgöra 65 procent samt att Kungl. Maj:t på tilläggsstat begärde de ytterligare anslagsmedel som erfordrades vid ett bifall till förstnämnda yrkande,

5. att riksdagen skulle avslå motionerna 1971:1590 och 1971:1591, motionen 1971:1592 i vad avsåg transportstöd till lastbilstransporter, motionen 1971:1588 i vad avsåg statsbidrag till Visby hamn samt samråd mellan Gotlands kommun och kommunikationsdepartementet, motionerna 1971:408 och 1971:1592, sistnämnda båda motioner i vad avsåg kostnaderna för flyg mellan Gotland och fastlandet, samt motionen 1971:497,

6. att riksdagen godkände de av departementschefen i statsrådsprotokollet i övrigt förordade riktlinjerna för ett transportstöd till Gotland,

7. att riksdagen till Transportstöd för Gotland på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under sjätte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 900 000 kronor.

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Reservationer hade avgivits

1. *beträffande frågan om nedsättning av godstaxan för vissa ingående transporter* av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Lothigius (m), Persson i Heden (c), Sellgren (fp), Håkansson (c), Torwald (c) och Komstedt (m), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1971:1588 och 1971:1592, nämnda motioner såvitt nu var i fråga, gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda beträffande fraktstöd för vissa transporter till Gotland,

2. *beträffande förstatligande av Gotlandsbolaget och AB Sjölinjer* av herr Magnusson i Kristinehamn (vpk), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1589 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag om förstatligande av Gotlandsbolaget och AB Sjölinjer,

3. *beträffande nedsättning av godstaxan* av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Lothigius (m), Persson i Heden (c), Sellgren (fp), Håkansson (c), Torwald (c) och Komstedt (m), som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1971:1588, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening uttalade att nedsättningen av godstaxan för utgående transporter skulle utgöra 65 procent,

4. *beträffande ytterligare åtgärder i syfte att skapa likställighet mellan Gotland och fastlandet* av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Lothigius (m), Persson i Heden (c), Sellgren (fp), Håkansson (c), Torwald (c) och Komstedt (m), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1971:1590 och 1971:1591, motionen 1971:1592 i vad avsåg transportstöd för lastbilstransporter, motionen 1971:1588 i vad avsåg statsbidrag till Visby hamn samt samråd mellan Gotlands kommun och kommunikationsdepartementet, motionerna 1971:408 och 1971:1592, sistnämnda båda motioner i vad avsåg kostnaderna för flyg mellan Gotland och fastlandet, samt motionen 1971:497 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas anförda rörande ytterligare åtgärder i syfte att skapa likställighet mellan Gotland och fastlandet i fråga om kostnader för transport av gods, fordon och passagerare,

5. av herrar Gustafson i Göteborg (fp), Lothigius (m), Persson i Heden (c), Sellgren (fp), Håkansson (c), Torwald (c) och Komstedt (m), som — under förutsättning av bifall till den med 3 betecknade reservationen — ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionen 1971:1588, nämnda motion i vad avsåg ytterligare medelsbehov, till Transportstöd för Gotland på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72 under sjätte huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 100 000 kronor.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I dagens tidningar läser vi att Klintebys konservfabrik kommer att läggas ned med arbetslöshet som följd. Det är bara ett

symtom på de svårigheter som Gotland har att kämpa med. Andra svårigheter känner vi väl till, exempelvis en av de högsta kommunalskatterna i riket.

Detta beror på de speciella förhållanden som råder på Gotland, och den omständigheten att Gotland ligger så pass långt från fastlandet har skapat handikapp för Gotland när det gäller att få likställighet med fastlandet. Jag tror att man måste ha varit på Gotland för att riktigt inse de svårigheter som Gotland har att kämpa med. Trafikutskottet ägnade en dag i höstas åt ett grundligt studium av förhållandena på Gotland, och det har väl också varit så att det utskott här i riksdagen som haft hand om trafikfrågorna – det gamla statsutskottet med dess fjärde avdelning – alltid legat litet före den allmänna opinionen i riksdagen och flera gånger gjort uttalanden om vikten av att åtgärder vidtas.

Transportområdet är ett område där Gotland befinner sig i underläge jämfört med den övriga delen av landet, och det är klart att vi därför inom trafikutskottet hälsar den nya propositionen om ett frakstöd med stor tillfredsställelse. Vi är glada över att det nu har framlagts ett förslag som innebär en lättnad när det gäller transportkostnaderna. Jag skulle också tro att de flesta inom utskottet är överens om att det här måste betraktas bara som ett första steg på vägen.

Nu kan det synas som om t. ex. detta att man gör en 50-procentig subvention av lastfordonen i själva färjetrafiken skulle innebära en mycket stor lättnad. Men det är faktiskt fortfarande så att godstaxan för transporter till Gotland även efter denna reduktion för en normallast på 15 ton är mer än dubbelt så hög som för motsvarande sträcka på fastlandet. Därför har man menat att det finns anledning att gå längre än vad propositionen har föreslagit, och det föreligger en fyrpartimotion i vilken föreslås dels att det skall ges en subvention med 65 procent, dels att frakstödet också skall gälla trafik till Gotland i fråga om råvaror och halvfabrikat. Jag beklagar att det inte har gått att vinna enighet om detta i utskottet. Reservationer har emellertid avgivits, och jag ber att i detta fall få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Sedan finns det också ett större sammanhang, nämligen att på längre sikt skapa *likställighet* mellan Gotland och fastlandet när det gäller transport av gods, fordon och passagerare. På grundval av väckta motioner har det i det fallet fogats en reservation till utskottets betänkande, i vilken det begärts att Kungl. Maj:t skall tillsätta en utredning för att få fram förslag om åtgärder som kan skapa denna likställighet. Jag skall här inte gå in i detalj på de åtgärder som det där kan bli fråga om. Vi får antagligen tillfälle att återkomma till den saken vid nästa års riksdag. Men när man nu hänvisar till att vi har en försöksperiod, så vill jag vädja till kommunikationsministern: Börja genast utreda dessa förhållanden! Läget på Gotland är så allvarligt att vi icke har tid att vänta. Det är angeläget att en utredning som syftar till att skapa likställighet mellan Gotland och fastlandet i detta avseende påbörjas omedelbart.

Herr talman! Det kunde vara mycket mer att säga i detta ärende, men det anförda får räcka för i dag. Utöver det yrkande som jag tidigare ställde yrkar jag nu också bifall till reservationen 4.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Herr HALLGREN (vpk):

Herr talman! I vår motion nr 1589 har vi yrkat att riksdagen i skrivelse till regeringen begär förslag om förstatligande av Gotlandsbolaget och AB Sjölinjer. Vi anser att öbefolkningen skall ges ett sådant stöd att man där når jämställdhet med övriga medborgare i landet. Som läget är nu är Gotlandsbefolkningen satt på hårda undantag. Kontakten med fastlandet försvåras väsentligt genom dyra reskostnader. Livsförnödenheter måste så gott som uteslutande transporteras sjövägen. Detta fördyrar i hög grad öbornas levnadskostnader, samtidigt som man kan konstatera – vilket herr Gustafson i Göteborg nyss nämnde -- att kommunalskatten på Gotland ligger väsentligt högre än genomsnittet för landet. Dessutom ligger löneläget för de arbetande på Gotland väsentligt under genomsnittet för landet i övrigt. Detta ger Gotlandsbefolkningen både ekonomiskt och servicemässigt en sämre ställning än övriga medborgare.

Att ge en årlig subvention till sjötrafiken på Gotland med början nästa år, varvid man räknat med en kostnad på 2,1 miljoner kronor – en summa som säkerligen måste justeras uppåt varje år för att ge värdebeständighet, dvs. ett likvärdigt trafikstöd från år till år – har vi ansett vara en oriktig lösning. Den måste också innebära okontrollerbara ökade kostnader för staten.

Person- och godstrafiken sjöledes på Gotland har hittills nästan uteslutande ombesörjts av Gotlandsbolaget och AB Sjölinjer. Dessa rederier har haft en stark monopolställning. Härigenom har de gjort stora årliga vinster och givit stor utdelning. Det föreslagna trafikstödet skulle ytterligare befästa denna monopolställning och tillföra de redan nu lukrativa rederirörelserna ännu större, oskäligen vinster. Vi anser att det är ett felaktigt förfarande.

För att lösa trafikfrågorna för Gotland på lång sikt och för framtiden måste ett förstatligande vara det enda riktiga.

Vi har i vår motion sagt att rederirörelsen skall drivas utan vinstsyfte och, om så är nödvändigt, även ta vissa förluster. Det kan bli nödvändigt för att uppnå den målsättning som jag tidigare har skisserat. Den kunde det givetvis sägas mycket mer om, men eftersom vi skall fatta oss kort skall jag inte göra det. I längden bör det vara en bättre affär för staten att själv ta hand om trafiken. Men det avgörande skälet för vår motion är att öbefolkningen bör få en ställning som trafikmässigt sett gör den helt jämbördig med landets övriga medborgare. Vi är givetvis införstådda med att det inte löser öbornas övriga problem. Det behövs -- det nämnde också herr Gustafson i Göteborg -- väsentligt större satsningar; vi får väl tillfälle att återkomma i den frågan. Det behövs statliga basindustrier, och det behövs andra industriella insatser för att skapa nya arbetstillfällen, framför allt sådana industrier som också ger befolkningen en möjlighet att höja löneläget, som på Gotland är nästan förtvivlat jämfört med det övriga Sverige.

Till sist vill jag bara påminna de socialdemokratiska ledamöterna – dem som är här i kammaren och dem som eventuellt lyssnar på sina rum -- att de nu har ett utsökt tillfälle att infria ett för inte alltför länge sedan avgivet vallöfte genom att rösta med vår reservation, dvs. reservationen 2 av kamrat Magnusson i Kristinehamn. Om jag inte är alldeles fel

underrättad — vilket jag är övertygad om att jag inte är — har nuvarande kommunikationsministern i ett av sina valtal på Gotland lovat att trafiken på Gotland inom en snar framtid skall vara förstатligad.

Herr talman! Jag vill härmed yrka bifall till reservationen 2. Samtidigt vill jag tacka herr Gustafson i Göteborg för att han också yrkade bifall till reservationen 2 — det var ett oväntat stöd.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hallgren har alldeles rätt i att stödet var oväntat; det berodde på en mycket beklaglig felsägning från min sida, för vilken jag ber herr Hallgren om ursäkt. Mina yrkanden gällde alltså samtliga reservationer utom reservation 2.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Gotland behöver verkligen allt stöd det kan få och har många företrädare i denna kammare som talar för sig. Jag tror att det är nödvändigt att de olika partierna samlar sig till en ordentlig insats vid nästa års riksdag med Gotland i tankarna.

Det är givet att jag inte kan stödja en sådan reservation som reservationen 2. Jag tror tvärtom; att skapa frihet i Gotlandstrafiken skulle skapa betydligt bättre förhållanden för Gotland: konkurrens ur trafiksynpunkt.

Herr talman! Som det tjänar Gotlands sak att inte hålla ett långt anförande nu när det följer representanter för Gotland efter mig på talarlistan, ber jag att kort och gott få yrka bifall till de övriga reservationerna.

Herr SCHÖTT (m):

Herr talman! Det är beklagligt att en så utomordentligt viktig fråga som den om transportstöd åt Gotland skall komma upp till behandling här i kammaren först sista arbetsdagen och i en stund som i så hög grad präglas av uppbrottsstämning. Även jag har emellertid att underordna mig önskemålen om tidsbegränsning och skall därför söka fatta mig kort.

Låt mig dock erinra om att gotlänningarna kämpat för lägre frakter och biljettpriser i flera decennier. I riksdagen har många gånger motionerats härom, och för egen del har jag även i år — såsom framgår av utskottsbetänkandet -- deltagit i detta motionerande.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att tidigare framställningar från näringsliv och landsting på Gotland, motioner i riksdagen, utredningar och överläggningar mellan staten och företrädare för Gotland om åtgärder för att nedbringa transportkostnaderna nu äntligen ger *något* resultat. Vad Kungl. Maj:t nu föreslagit är emellertid endast ett steg i rätt riktning. Ännu återstår mycket för att Gotland skall kunna anses ha blivit rättvist behandlat av statsmakterna i jämförelse med satsningen på bro- och färjeförbindelser mellan fastlandet och öar i andra delar av landet.

Just i dag har vi, som här nämnts, fått en ny påminnelse om den mycket allvarliga situationen på Gotland. Av morgontidningarna erfar vi att en ny kris har drabbat Gotland, att Klintebys konservfabrik, som flera gånger tidigare haft svårigheter, skall läggas ned vid halvårsskiftet 1972.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Vidare meddelas att krisen berör totalt 200 anställda och 500 grönsaksodlare och att någon ersättningsindustri inte finns. Den här konserverfabriken betraktas som en nyckelindustri och nu är man rädd för att en ny utflyttning från Gotland skall ta fart.

Man behöver inte vara expert för att våga göra det antagandet att de för Gotland mycket ogynnsamma transportkostnaderna har bidragit till företagets svårigheter. Enligt uppgifter förekommer inom företaget stora varulager till ett värde av åtskilliga miljoner kronor, och det säger sig självt att lägre fraktkostnader skulle ha betytt större möjligheter att avsätta dessa produkter. — Intressant är också att erfara att företaget använder sig av emballage från fastlandet, vilket innebär en dubbel fraktkostnadsbelastning.

Jag utgår ifrån att vi alla känner starkt för de många gotlänningar som genom krisen vid Klintebys konserverfabrik råkat i svårigheter. Det är onekligen ett dystert budskap som anställda och övriga berörda möts av nu i juletid.

I sammanhanget bör erinras om det allmänt mycket oroande ekonomiska läget på Gotland. Man har där den lägsta skattekraften i riket — ca 68 skattekrönor per invånare mot ca 96 för riket i genomsnitt. Samtidigt har man den högsta kommunala utdebiteringen. Låt mig som exempel nämna att man för den preliminära skatten 1972 har en utdebitering i Visby församling på 27:80, i Sundre församling på 29:70 och i Hamra församling på 29:90. Det är onekligen skrämmande tal!

Befolkningsutvecklingen är också otillfredsställande och innebär att kostnaderna för socialvård, åldringsvård, sjukvård, undervisning och kulturella aktiviteter får bäras av allt färre personer i produktiv ålder.

Situationen på Gotland är utan tvekan sådan att det är nödvändigt att ön får ett helt annat stöd från statsmakternas sida än hittills. För min del beklagar jag att ön inte tidigare än genom beslut i år inlemmades i det allmänna stödområdet.

För Gotland är givetvis transportstödet och dess utformning av avgörande betydelse. Tiden medger inte nu att jag går in på några detaljer; jag begränsar mig därför till att hänvisa till motionen 1592, i vilken ett antal moderater föreslår att fraktstödet skall omfatta jämväl lastbilstransporter enligt regler som är likartade dem som gäller inom andra delar av stödområdet och att fraktstödet vidgas till att omfatta även transport *till* Gotland, enligt i motionen angivna grunder, samt att åtgärder vidtas för att nedbringa flygpriserna mellan Gotland och fastlandet.

När det gäller den föreslagna försökstiden på tre år hoppas jag att man inte skall behöva vänta så länge, utan att vi långt tidigare skall få förslag om ett ökat transportstöd till Gotland.

Till slut vill jag än en gång understryka att det fordras ett fraktstöd av helt annan omfattning än det som i dag föreslås för att Gotland skall vederfaras rättvisa. Öns perifera läge i Östersjön bör medföra att dess problem behandlas med större — och inte mindre — intresse och omsorg än problemen inom övriga delar av landet.

Herr talman! Då reservationerna 1, 3, 4 och 5 bättre än utskottets hemställan tillgodoser Gotlands intressen och behov ber jag att få yrka bifall till nämnda reservationer.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Den proposition som riksdagen antog förra året — lag om linjesjöfart på Gotland — och som innebar att linjesjöfart mellan Gotland och svensk hamn endast får bedrivas efter tillstånd av Kungl. Maj:t var ett led i strävandena att skapa garantier för en tillfredsställande transportförsörjning för Gotland till lägsta möjliga kostnader. Taxor och turplaner skulle i fortsättningen fastställas av Kungl. Maj:t. Gotlandsbolaget och Aktiebolaget Sjölinjer är numera de företag som har trafikstillstånd.

Redan i propositionen år 1970 sades att avsikten var att senare återkomma till frågan om fraktkostnader och frågan om ekonomisk insats från statens sida. Ett förslag härom är det som vi nu behandlar.

Fraktstödet har i den föreliggande propositionen knutits till den reguljära färjetrafiken och avses främja den regionala och näringspolitiska utvecklingen på Gotland. Stödet skall utgå för transporter *från* Gotland. Dessa transporter — de som går via färjorna — utgörs till stor del av jordbruks- och livsmedelsprodukter samt produkter från verkstadsindustrin. En generell lösning, som innebär ett ekonomiskt stöd för allt färjetransporterat gods från Gotland med undantag för militära transporter, har valts. Statens pris- och kartellnämnd skall följa kostnadsutvecklingen för lastbilstrafiken från Gotland och därmed ges den insyn som bl. a. taxesättningen kräver.

Nedsättningen av godstaxan sker med 50 procent. Det gäller i det här fallet alltså en taxa, som är baserad på det totala antal längdmeter som godsfordonet — lastbil eller släpfordon — upptar av färjans däck. Sålunda minskar avgiften från för närvarande 39 kronor till 20 kronor på linjen Visby—Nynäshamn och från 32 kronor till 16 kronor på linjen Visby—Oskarshamn. Personbilar kommer i fortsättningen att kunna transporteras från fastlandet till Gotland för 45 kronor mot för närvarande 60 kronor. Personbiljetten sänks från 42:50 kronor till 38:50 kronor. På Gotland registrerade bilar och bosatta personer erhåller här dessutom 50 procents rabatt.

Vad gäller lastbilar sker nedsättningen på bekostnad av staten. 1,5 miljoner kronor beräknas detta stöd kosta per år. Vad gäller personbilar har man funnit utrymme för en reducering med 10 procent på företagets bekostnad, och därutöver tillskjuter staten 15 procent. Det betyder i pengar för statens del 600 000 kronor per år. Det har även genom företagsekonomiskt utrymme befunnits möjligt att göra sänkningar av passageraravgiften med 10 procent. Totalt blir alltså statens insatser 2,1 miljoner kronor per år.

Jag ber, herr talman, att helt få tillstyrka propositionen angående transportstöd vid viss linjesjöfart från Gotland.

Men som här har framgått är inte utskottet enigt på alla dessa punkter. Vad gäller yrkandet om stöd för transporter *till* Gotland, som framförts i reservationen 1, vill jag anföra följande.

Pris- och kartellnämndens undersökning har visat att priserna på livsmedel — livsmedel utgör ca hälften av det intransporterade godset — inte överstiger motsvarande priser på fastlandet. Detsamma gäller en stor del övriga konsumtionsvaror. Byggnadskostnaderna ligger på samma nivå

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

som i landet i övrigt men är lägre än i Norrland och i storstadsområdena. Vissa produkter går in till den "tillverkande industrin" på ön och går sedan vidare i bearbetad form till fastlandet. Dessa transporter omfattas ofta av transportavtal, som avser såväl in- som utgående gods och rabatteras för total transporterad godsmängd. Ett frakstöd för ingående färjegods skulle endast i begränsad omfattning komma allmänheten och näringslivet på Gotland till del. I vissa fall skulle ett frakstöd till Gotland kunna vara till nackdel för företag på ön. Fraktkostnaden för transporter till ön fungerar ju som någon form av tullskyddsmur.

Reservanterna vill ha en utredning om stöd för transporter till Gotland. Utskottets majoritet anser - mot bakgrund av vad jag redan har nämnt - att en särskild skyndsam utredning här inte är befogad.

Vidare har i reservationen 3 yrkats på en höjning av stödet från 50 till 65 procent. 50 procent skulle alltså inte vara tillräckligt. Jag förstår att det skulle finnas önskningar om större stöd även om stödet för färjetransporterna vore 100 procent. Nu föreliggande förslag om 50 procents reduktion innebär att exempelvis kostnaden för transporter från Visby till Stockholm kommer att motsvara fraktkostnaderna som belastar den som vill frakta varor till Stockholm från exempelvis Blekinge, norra Skåne eller södra Halland. Visst kan man kräva högre statliga insatser, men detta är en försöksverksamhet som skall omfatta några få år, och man har tänkt sig en kontinuerlig uppföljning, så vi får se om några år när vi börjar summera erfarenheterna hur det har fungerat.

Herr Schött och fyra andra moderater argumenterar i en motion bl. a. mot den uppgörelse som departementets förhandlare uppnått med Gotlandsbolaget. Motionärerna jämför de sänkningar, som bolaget fått göra i uppgörelsen, med statens satsning och säger: "I jämförelse med Gotlandsbolagets egna insatser för att sänka transportkostnaderna framstår statens satsning som ganska ringa." Statens satsning är som jag redan framhållit 2,1 miljoner. Är Gotlandsbolagets satsning så stor att statens framstår som ringa, då - herr Schött - är det en fjäder i hatten på departementets förhandlare, och då är invändningarna mot propositionen logiskt sett ännu mera obefogade. Inte skall väl bara för kritikens egen skull kritik sättas in när departementets förhandlare har skött sig, herr Schött?

Här föreligger också ett yrkande från vpk om förstärkning av Gotlandstrafiken. Den uppgörelse som riksdagen godkände förra året innebär att trafiktillstånd fordras för linjetrafik på Gotland och att turlistor och frakttariffer skall godkännas och fastställas av Kungl. Maj:t. Vidare kommer nu en fraktreduktion till stånd på trafikföretagens bekostnad, och slutligen ges pris- och kartellnämnden speciellt uppdrag att följa transportkostnadsutvecklingen för lastbilstrafiken från Gotland.

Mot denna bakgrund finner jag det inte korrekt att säga att statens engagemang i Gotlandstrafiken nu "stärker Gotlandsbolagets monopolställning", vilket framförts i vpk-motionen och yttrats av herr Hallgren här i dag. Vi bör dessutom komma ihåg att vad vi här skall besluta om gäller en försöksperiod på tre år och att andra åtgärder kan vidtas om det visar sig att detta skulle bli nödvändigt. Med hänsyn till vad jag här nämnt kan det förslag som vpk tagit upp avslås utan vidare.

Jag vill betona att utskottet förutsätter ”att redan under treårsperioden överväganden sker beträffande stödets utformning och tillämpning efter försöksperiodens utgång”. Dessutom förutsätter utskottet att samråd ändå kommer till stånd i fråga om taxor och turlistor samt trafikens och trafikmedlens utformning m. m. Utskottet anser det emellertid inte erforderligt att fastställa bindande former för detta samråd.

I ett par motioner har det begärts skyndsam utredning och förslag om åtgärder i syfte att skapa ytterligare likställighet mellan Gotland och fastlandet i fråga om kostnader för transporter av olika slag. Mot bakgrund av vad jag redan framhållit avstyrker utskottet ifrågasvarande yrkanden.

Till sist några ord i anledning av motioner om taxorna för Gotlandsflyget.

Flygtaxorna har fastställts efter luftfartsstyrelsens godkännande. Näringsfrihetsombudsmannen har granskat Linjeflygs prispolitik på Visbylinjerna, och den granskningen har inte föranlett någon taxeåtgärd. I detta sammanhang har utskottet därför inte funnit anledning att föreslå riksdagen att hos Kungl. Maj:t begära särskilda åtgärder. Riksdagen har vidare beslutat — för fyra år sedan — om full kostnadstäckning för den civila luftfartens del. Därför kan inte utskottet nu heller tillstyrka kravet om slopande av statliga passagerar- och flygplatsavgifter.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till trafikutskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Utskottsmajoritetens talesman polemiserade också mot motioner som inte föranlett några yrkanden vid behandlingen, och det kunde möjligen vålla missförstånd på en punkt. När herr Rosqvist säger att ett fraktstöd för transporter *till* Gotland kan vara till nackdel, vill jag svara att det då inte gäller det slag av fraktstöd som reservanterna begärt. Vi har begärt att stödet skall gälla för råvaror och halvfabrikat, och där är det till direkt fördel för gotlänningarna.

Sedan tyckte jag att herr Rosqvist i alla fall lät litet kallsinnig när det gäller de speciella svårigheter som gotlänningarna har. Det är beklagligt att kommunikationsministern tydligen inte har möjlighet att närvara när hans proposition på detta område behandlas. Jag skulle gärna vilja rikta en vädjan till honom — jag hoppas att den även når honom — att han med hänsyn till de speciella svårigheter som råder på Gotland genast och omedelbart sätter i gång en utredning som har till syfte att skapa likställighet mellan Gotland och fastlandet i transporthänseende.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rosqvist nämnde att vissa varor inte var dyrare på Gotland än på fastlandet. Men låt mig då säga att köpkraften på Gotland torde vara mindre än på fastlandet. Det kan nämnas att mer än 50 procent av öns inkomsttagare har lägre inkomst än 10 000 kronor per år. Vi har tidigare talat om vilka skatter de har.

Jag kan instämma i vad herr Gustafson i Göteborg sade om stödet för

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

transporter till Gotland. Däremot tycker jag att det är oroande när herr Rosqvist betecknar ett transportstöd till Gotland på 2,1 miljoner som stort. Jag finner det ganska blygsamt. Vi kan bara tänka på en annan ö, som också är oss kär och som ligger mellan fastlandet och Gotland. Där har man satsat långt mer. Slår man ut kostnaderna för Ölandsbron per år, blir det en helt annan siffra. Tillsammantaget tycker jag att vi gjort för litet för våra öar. År 1954 tillsattes en öutredning, men vi har inte fått ut så mycket av den.

Till slut ber jag att få instämma i den vädjan som herr Gustafson här riktade till kommunikationsministern om det framtida transportstödet till Gotland. Jag vill vädja till regeringen i dess helhet att ägna Gotland och dess problem ett så stort intresse som det över huvud taget är möjligt. Situationen på Gotland kräver det.

Herr ROSQVIST (s) kort genmäle:

Herr talman! Det har här sagts att jag skulle ha tagit upp saker som inte berörts i reservationen utan framförts i motionerna. Det gäller stöd för transporter till Gotland. Jag beklagar att jag gjorde på det sättet.

Men håller herr Gustafson i Göteborg fortfarande fast vid att det skall vara stöd för transporter till Gotland av vissa s. k. halvfabrikat, vill jag erinra om att stödet utgår per längdmeter på lastbilarna, som transporterar detta gods. Då får man konstruera om den taxa som finns, eftersom den inte är lämpligt uppgjord. Det kan ju tänkas att det kommer att finnas vissa varor på lastbilen som inte är berättigade till fraktstöd och andra varor som skulle vara berättigade till fraktstöd enligt herr Gustafsons resonemang. Det skulle bli mycket besvärligt att praktiskt reda ut denna fråga.

I stället får vi väl räkna med att det stöd som här har lämnats för transporter från Gotland är så pass bra tilltaget, att det bör kunna kompensera eventuella andra åtgärder som skulle ha vidtagits i fråga om transporter från det andra hållet.

Herr Gustafson tyckte att jag tog mycket lätt på problemen för gotlänningarna, men jag är mycket väl insatt i problemen på Gotland. Jag var med på den resa trafikutskottet gjorde till ön, och jag har delgivits alla problemen med den ekonomiska situationen och sysselsättnings-situationen på Gotland. Men, herr Gustafson, trafikutskottet kan inte med sina åtgärder lösa alla dessa problem.

Herr Schött talar också om att det är transporterna som skall lösa problemen, och så kommer han in på Öland. Ja, herr Schött, Ölandsbron står färdig nästa år — men sedan bron började byggas har det lagts ned industrier på Öland i en omfattning som aldrig tidigare. Så det här resonemanget, herr Schött, om att det enbart skulle vara trafikutvecklingen och kommunikationerna som bestämmer den regionala utvecklingen är inte helt riktigt. Det finns andra faktorer, och som sagt faktorer som inte ligger inom trafikutskottets område.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Rosqvist har alldeles rätt när han säger att den konstruktion vi har på fraktstödet nu från Gotland inte är lämplig för

transporter till Gotland. Det är därför reservanterna inte har kommit med något utarbetat förslag. Denna fråga måste utredas.

Nu säger herr Rosqvist att det kan vara praktiska svårigheter. Ja, men jag tycker förhållandena är så allvarliga på Gotland att man inte får låta praktiska svårigheter ligga i vägen. Vi måste nog ta ett krafttag för att lösa frågan.

Sedan är det självklart riktigt som herr Rosqvist säger att man inte kan lösa Gotlands problem bara med att skapa likställighet när det gäller transportkostnader. Jag vet att det kommer en representant för Gotland upp i talarstolen efter oss här, och jag tror han kan vittna om vilken tyngd som transportkostnaderna har bland de nackdelar som Gotland har på grund av sitt läge.

Men om det nu är så att Gotland är diskriminerat på andra områden, så är det sannerligen inget skäl för att låta någon diskriminering kvarstå på transportområdet.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr SCHÖTT (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte hört någon av oss som talar för reservationerna säga att transportstödet skulle lösa Gotlands alla problem. Men det ligger i sakens natur att trafikstödet för detta landskap har en utomordentligt stor betydelse.

När jag drog in Öland i debatten var det bara för att framhålla att ett transportstöd på 2,1 miljoner per år till Gotland är relativt litet om man jämför med vad vi har varit överens om att kosta på oss för att åstadkomma bättre kommunikationer till Öland.

Sammanfattningsvis tycker jag nog att herr Rosqvist tar för lätt på Gotland och dess problem.

Herr GUSTAFSSON i Stenkyrka (c):

Herr talman! Tidigare talare här i debatten har berört bakgrunden till den fråga vi nu behandlar, Gotlands situation när det gäller näringspolitik, det befolkningspolitiska läget, löneläget, skatter osv. Jag kan alltså lämna den delen och gå direkt på den fråga vi här behandlar, nämligen transportkostnaderna.

Vi är väl alla ense om att transportkostnaderna, såväl för gods- som för persontrafik, är av stor betydelse för en regions utveckling. Den nu framlagda propositionen är därför en ljusglimt i en i övrigt just nu ganska mörk bild.

Eftersom kommunikationsministern nu kommit hit, ber jag att få framföra gotlänningarnas tack för denna proposition. Jag tror att alla sätter det största värde på att den blivit lagd på riksdagens bord. Men det är givet att vi inte till alla delar ändå kan vara nöjda med det lagda förslaget.

I motion nr 1588, undertecknad av representanter för centern, socialdemokraterna, folkpartiet och moderaterna, har vissa ändringsförslag framförts. Jag vill här i korthet beröra dessa.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Först principfrågan. Till olika delar av riket i övrigt bygger staten vägar, broar eller bekostar avgiftsfria färjeleder. I princip måste vägen över havet mellan Gotland och fastlandet betraktas som Gotlands landsväg eller bro. Ur kostnadsansvarighetssynpunkt finns för närvarande i vårt land vägar av tre slag.

1. Allmänna vägar helt bekostade av staten, vilka förenar samtliga regioner i vårt land utom Gotland.
2. Enskilda vägar med statsbidrag.
3. Enskilda vägar utan statsbidrag.

Gotlands väg till fastlandet är hittills att betrakta som enskild väg utan statsbidrag. Eller kanske man kommer sanningen närmare om man säger att det är en avgiftsbelagd väg. Genom den nu framlagda propositionen kommer visst statsbidrag att utgå till denna väg. Men fortfarande kommer det inte att ur kostnadssynpunkt bli någon allmän väg.

Motionärerna ansluter sig i princip till tanken att Gotlands väg till fastlandet bör betraktas som allmän väg ur kostnadsansvarighetssynpunkt och att denna princip måtte gälla som en målsättning för en kommande definitiv lösning av Gotlands externa kommunikationsfrågor. Mot bakgrund av att en sådan lösning inte synes möjlig att genomföra i dagsläget har vi i motionen framlagt vissa ändringsförslag.

Vi konstaterar att vägsträckan på ca 20 mil mellan Visby och Stockholm ur kostnadssynpunkt motsvarar en vägsträcka på mellan 50 och 80 mil. Därmed passeras den gräns som gäller för det 35-procentiga stöd som nu utgår till den längst bort belägna delen av det norrländska stödområdet. Med en höjning av den föreslagna 50-procentiga nedsättningen av godstaxan till 65 procent skulle i huvudsak en jämställighet ernås med övre Norrlands stödområde. Vi föreslår alltså att riksdagen beslutar om en höjning av propositionens förslag till 65 procent av färjetaxan.

Vidare ansluter vi oss i princip till den konstruktion som kommunikationsministern har valt när det gäller stöd till enbart utgående transporter. Men beträffande vissa varuslag bör det enligt vår mening utgå stöd även till ingående transporter. Det skulle gälla råvaror och halvfabrikat samt t. ex. emballage som kommer till användning inom det gotländska näringslivet och som inte är tillgängligt på Gotland. Detta skulle ske efter särskild prövning av något organ som Kungl. Maj:t bestämmer.

Som ett praktiskt exempel på vad ett sådant fraktstöd skulle kunna innebära kan jag nämna att Klintebys fabrik, som nu tydligen kommer att slå igen, givetvis skulle ha haft utomordentligt stor hjälp om en sådan möjlighet hade funnits därför att man då hade kunnat få in emballaget till ett lägre pris. Burkarna kostar ju lika mycket att frakta i båda riktningarna vare sig de är tomma eller fyllda.

Vi har vidare pekat på hamnkostnaderna. Det är ju kommuner som äger hamnarna vid båda landfästena. Dessa kommuner drabbas nu av stora merkostnader på grund av nödvändiga investeringar med anledning av att Gotlandsbolaget kommer att sätta in nya färjor med större längd och djupgående än de nuvarande. Dessa kostnader kan emellertid inte ännu överblickas. Motionärerna hemställer därför att riksdagen uttalar att Visbyhamn måtte betraktas som sådan i den nya väglagen omnämnd

väganordning som är nödvändig för trafikens bedrivande och vars utbyggnadskostnader följaktligen bekostas av staten. Det i propositionen föreslagna frakstödssystemet föreslås bli tillämpat på försök under en treårsperiod. Det har starkt understrukits här tidigare av bl. a. herr Gustafson i Göteborg att vi finner det angeläget att under denna tid komma fram till permanenta grunder för stöd till Gotlandstrafiken. Detta måste enligt vår mening ske i nära samråd med företrädare för Gotland. Vi föreslår därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t understryker angelägenheten av att avsett samråd kommer till stånd och att formerna för detsamma skyndsamt fastställs.

Jag skall också något beröra persontrafiken. Det kommer att bli vissa lättnader i kostnaderna för resan över havet. Den kostar emellertid i dag mycket. För en bilburen Gotlandsfamilj om man, hustru och två barn över tolv år kommer en biljett tur och retur efter prissänkningen att kosta ca 280 kronor. Det innebär en sänkning med 31 kronor. Priset innefattar hytt i turistklass i ena riktningen för den del av resan som företas på natten. För en motsvarande fastlandsfamilj blir priset ca 478 kronor. Det innebär en prissänkning med 62 kronor. De priserna skall jämföras med vad det kostar för motsvarande fastlandsfamilj att åka på landsvägen 20 mil. I sammanhanget kan kanske noteras att gotlänningarna som bilister inte är någon tärande del bland bilägarna. Under 1970 betalade gotlänningarna in ca 27 miljoner kronor i bensin- och bilskatter till statsverket och fick tillbaka ca 12 miljoner kronor till Gotlands vägar. Mellanskillnaden blir ca 15 miljoner kronor, som därmed går till andra delar av riket.

Herr talman! Jag skall inte uppta kammarens tid längre, även om jag skulle önskat växla några ord med herr Rosqvist, som säger sig vara väl insatt i de gotländska problemen. Jag avstår från det och vill, herr talman, yrka bifall till följande reservationer som fogats till utskottsbetänkandet, nämligen reservationerna 1, 3, 4 och 5.

I detta anförande instämde herr Pettersson i Visby (s).

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Nr 152

Fredagen den
17 december 1971

*Transportstöd vid
viss linjesjöfart från
Gotland*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 155

Nej — 143

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Magnusson i Kristinehamn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hallgren begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Magnusson i Kristinehamn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hallgren begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 278

Nej — 15

Avstår — 5

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 156

Nej — 145

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Gustafson i Göteborg m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Gustafson i Göteborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller trafikutskottets hemställan i betänkandet nr 28 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Gustafson i Göteborg m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Gustafson i Göteborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja — 155

Nej — 145

Punkterna 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 21 Föredrogs

finansutskottets betänkande nr 53 angående uppskov med behandlingen av visst ärende,

justitieutskottets betänkande nr 29 angående uppskov med behandlingen av visst ärende och

finansutskottets betänkande nr 54 angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1971/72.

Sedan kammaren bifallit utskottens framställningar om att ärendena skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls vad utskotten i övrigt hemställt i dessa betänkanden.

§ 22 Meddelande ang. tid för justering av återstående protokoll

Herr TALMANNEN anförde: Jag får meddela att kammarens vid höstsessionens slut återstående ojusterade protokoll framläggs till godkännande torsdagen den 30 december kl. 12.00.

§ 23 Höstsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade: Ärade kammarledamöter! Inför avslutningen av dagens plenum kan vi nu summera erfarenheterna från enkammarriksdagens första år och konstatera att den nya organisationen fungerat väl och att arbetet — med undantag för den sista veckan —

Nr 152

**Fredagen den
17 december 1971**

**Höstsessionens
avslutning**

kunnat genomföras på ett i stort sett tillfredsställande sätt. Detta trots de stora förändringar som övergången från tvåkammar- till enkammarriksdag innebar och trots den väsentligt större arbetsbelastning som ökningen av antalet plenitimmor, enkla frågor och interpellationer i jämförelse med tidigare år medfört.

Genom att överenskommelser träffats mellan partierna om begränsning av vissa debatter har planeringen av arbetet underlättats. Även om antalet kvällsplena varit större i år än tidigare har sena nattplena i stor utsträckning kunnat undvikas. Det gångna året har gett oss erfarenheter som visar att om viljan finns hos alla kammarens ledamöter bör erforderliga debattbegränsningar kunna åstadkommas på frivillig väg.

Allmänhetens ökade intresse för riksdagen och kammardebatterna har hälsats med tillfredsställelse. Det är angeläget att riksdagsarbetet planeras på sådant sätt att detta intresse främjas. Speciellt måste massmedias möjligheter att förmedla information från riksdagen ytterligare underlättas.

Jag tackar kammarens ärade ledamöter för värdefulla och intresserade insatser i riksdagsarbetet. Ett särskilt tack riktar jag till de ledamöter som nu lämnar riksdagen. Till vice talmännen ber jag att få framföra ett tack för gott samarbete och värdefull hjälp. Jag framför också kammarens tack till vår sekreterare för hans förnämliga och skickliga arbete. Likaså vill jag ge uttryck för kammarens tacksamhet till kanslipersonalen, stenograferna och vaktmästarkåren för deras mycket förtjänstfulla arbetsinsatser utan vilka riksdagen ej kunnat fungera.

Jag hoppas att det förestående uppehållet i riksdagsarbetet skall ge kammarens ledamöter och personal möjlighet till avkoppling och rekreation.

Med den förhoppningen tillönskar jag alla en god jul och ett gott nytt år.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ERLANDER, som anförde:

Herr talman! För de vänliga ord som herr talmannen riktat till oss framför jag ett varmt tack.

1969 års grundlagsändring syftade ju till att ge oss en riksdag, som på ett smidigare och mera effektivt sätt kunde tolka folkviljan och vara ett instrument för densamma. Redan efter ett års erfarenheter vågar vi nog hävda, att den nya riksdagen arbetar i hög grad effektivt. Den nya utskottsorganisationen har visat sig fungera väl. Riksdagsdebatterna har visserligen understundom kritiserats på grund av en ordrikedom, som kanske inte alltid föranletts av trängseln av nya tankar och nya uppslag.

Vi lyckönskar presidiet till hittills uppnådda resultat i dess strävan att planera debatterna. Vi hoppas att ni inte förtröttas i ansträngningarna att befria debatterna från onödigt stoff och därigenom göra dem mera skickade att lösa sin dubbla och ibland mycket svåra uppgift att på en gång vara ett fulltonigt uttryck för de tankegångar, som råder inom den allmänna opinionen, och att samtidigt vägleda samma opinion. Genom en sådan sovring, som herr talmannen åsyftar, gör man det också lättare för massmedia att till allmänheten förmedla denna kammarens debatter och beslut.

Det är naturligt att den oro, som vår ekonomiska situation har vållat, har präglat framför allt höstriksdagens arbete. Om de senaste veckornas utveckling fortsätter, skapas här i riksdagen förutsättningar för den engelska parlamentarismens strikta tillämpning som många påstår utgöra tvåpartisystemet. Det är för tidigt att nu döma om så kommer att bli fallet.

Att arbetet flutit så väl trots mängden av stora ärenden får i betydande utsträckning tillskrivas herr talmannen och hans medarbetare. Han har med fast hand lett våra förhandlingar, och med aldrig svikande intresse har hela presidiet engagerat sig för riksdagsarbetets rationella uppläggning. Riksdagen framför sitt tack för den ledning som herr talmannen utövat men också för det intresse för rationalisering av arbetet som präglat hans insatser. I detta tack innesluter vi även de tre vice talmännen.

Riksdagen instämmer säkert med mig när jag uttalar min uppskattning av kammarsekreterarens sätt att fullgöra sitt viktiga uppdrag. Vi tackar honom och hans medarbetare.

När vi lämnade det gamla riksdagshuset, uttryckte jag den förhoppningen att presidium, kanslipersonal och kanske framför allt våra vaktmästare skulle hjälpa oss till rätta i de nya förhållandena, så att något av det gamla riksdagshusets hemkänsla här skulle kunna smälta samman med det nya husets effektivitet. Ni har gjort allt vad på er ankommer för att den förhoppningen skall infrias. Vi tackar er för det, och vi önskar er alla, framför allt herr talmannen, en vilsam och angenäm jul.

Herr talmannen förklarade härefter 1971 års riksdags höstsession avslutad.

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 15.36.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert